

Набижон Ҳошимов

ПОКЛАНГАН ФИРИБГАР

ВОҶЕИЙ
ҲАЖВИЙ
ҚИССА

Тошкент-2009 йил

84(57)6

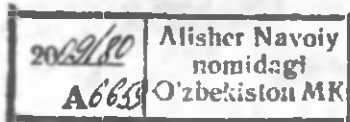
Фирибгарлар жинойтчиларнинг шундай тоифасики, улар зўравонлик, босқинчилик, ўғирликни ўзларига эп кўришмайди, балки ишончингизни тўлиқ қозониб, сизни ўзига руҳан ром қила олади. Сўнгра сиз ўз мулкингизни унинг эмин-ихтиёрига ҳеч иккиланмай “розилик” билан инъом этасиз. Эҳтимол шундай ҳолларда кейин пушаймон ҳам бўларсиз. Бироқ, қўлингиздаги мазкур асар қаҳрамонлари пушаймонликни хаёлларига ҳам келтиришмайди...

Умуман олганда Омонулла ҳам Остап Бендер каби фирибгар ва қаллоблардан қолишмайди, балки ўта билимдонлиги билан уларданда устунроқ туради. У орамизда яшайди, ўзимизнинг одам...

Мазкур асар 2004 йили Тошкент шаҳар ИИББ наشري бўлмиш “ОГОҲ” газетасида тўлиқ эълон қилинган эди ва энди илк бор адабиёт ихлосмандларига китоб шаклида ҳавола этилмоқда.

Тақризчи: Эркин Хушвақтов - Ўзбекистон
Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, драматург

HD 35561
2

ISBN 978-9943-318-15-1

© «LIDER-PRESS» нашриёти, 2009 йил

© «Дизайн-Принт» МЧЖ ЎИЧК

ФИЛДИРАГИ ТЕШИЛГАН

ЙИГИТ

Минг тўққиз юз саксонинчи йилларнинг охирлари, айна баҳор палласи эди. Ўша йили баҳор кеч келди. Лекин ёмғир мўл бўлди. Май ойи яқинлашиб қолган бўлишига қарамай ҳамон совуқнинг заҳри йўқолмади. Ниҳоят кунлардан бир кун қуёш ўз жамолини кўрсатгандек бўлди. Болтавой ака ҳам ёмғир сувидан занглаб қолаёзган қадрдон кетмонини қўлига олдида, ерни зарб билан чопиб кўрди. Ҳали етилмабди. “Худо хоҳласа, бугун кун қизиб берса, тупроқ ўзига келиб қолса ажабмас”, – деди у хаёлан нам тупроқни кафтларида сиқимлаб, ҳидлаб ҳам кўраркан.

– Яратганга шукур. Мана, баҳорга ҳам етиб олдик.

Шу маҳал бир бегона кишининг “Хой, ким бор!...” дея чақирган овози келди.

– Отажон, сизни биров чақираяпти! – дея қичқирди ишига шошиб кетаётган қизи Мафтуна.

– Мана ҳозир! – деди мўйсафид кетмонини бир четга қўйиб, томоғини маъноли қириб кўраркан: “Қизиқ, танишлар мени исмимни айтиб чақирарди, ҳойнаҳой бегона бўлса керагов”, – деган ўй билан ҳовлидан салмоқланиб чиқиб кела бошлади.

Бу пайт эса Мафтунанинг ўзи сумкачасини елкасига илиб, кўча эшикни очиб улгурган эди. Кўчада башанг кийинган, галстукли, лекин кастюмининг енги шимарилган, истараси иссиқ ўрта ёшлардаги бир киши турарди.

– Ассалому-алайкум, узр, сингилжон. Филдирагим қурғур шу ерга келганда тешилиб қолса денг. Уни алмаштириб, мундоқ қарасам қўлни чайиб олишга сув йўқ экан, – деди у шоша-пиша.

– Келинг, меҳмон-ака. Ичкарига кира қолинг, отам борлар. Муқаддас офтобамизда сув бор. Отам қуйиб бердилар.

– Олиб чиқа қолсангиз, ўзим...

– Э йўқ, бемалол. Отаю!...

Ичкаридан “Кетаяпман!” деган овоз келди.

– Узр, мен ишга кетаётгандим-да, – деди қиз ўзини ноқулай сезиб.

– Майли-майли. Сўраганни айби йўқ, ишингиз қаерда?

– Қўшни қишлоқда. Мактабда дарс бераман.

– Тўхтаб турсангиз, ташлаб ўтиб кетаман. Лой кечиб юрасизми, – деди галстукли киши самимий.

Қиз мулойим жилмайди. Жилмайганида кулдиргичлари ўйнаб, шахло кўзлари порлаб кетди. Бу ризолик аломати эди. “Майли” деди у билинар-билинмас:

– Ундай бўлса юринг, ўзим... – деди қиз ва меҳмонни ичкарига бошлади.

Бу пайтда онаси Ҳури хола ҳам “Ким экан?” дегандек ошхонадан чиқиб келган эди. У угра оши пишираётганди. Чоли бу овқатни яхши кўради. Юмшоққина, тез ҳазм бўлади. Болтавой ака башанг кийинган меҳмонни кўриб қадамини тезлатди. “Ҳойнаҳой бирор депутатлардан бўлса керагов” деган ўйга борди у.

– Келсинлар, кираверсинлар! Ҳой, Ҳури, меҳмонга қаранглар! – деди у узоқдан буйруқ бериб. – Опчиқ кўрпачангни!

Ҳури хола зудлик билан ичкарига томон чопди ва сўрига янги якандозлардан сола бошлади. Мафтуна эса янги сочиқ олиб келди ва офтобани қўлига олиб меҳмонга пешвоз чиқди.

– Ассалому алайкум, отахон. Ҳорманг энди!

– Саломат бўлинг, келинг меҳмон, – деди мўйсафид ва сўрашмоқ учун қўлини узатмоқчи бўлган эди ҳамки, унинг “банд”лигини кўриб тез қайтиб олди.

– Кўчаларингиз жуда ўнқир-чўнқир, сув-лой экан. Шу ерга келганимда гилдирак қурғур тешилиб қолса бўладими. Уни алмаштириб, мундоқ қарасам, қўлни ювгани сув йўқ. Шу маҳал уйдан қизингиз чиқиб қолдилар.

У киши бизникига кира қолинг, отам борлар, “муқаддас офтоба” мизда сув топилади, деб қолдилар. Шунга... — деди меҳмон қўйилаётган сувда қўлини чайқар экан.

— Жуда яхши қилибсиз-да. Бу офтобамиз ҳосиятли-да, унда ҳақиқатдан ҳам сизга ўхшаган азиз меҳмонлар, покиза инсонлар қўл ювишади.

— Э, раҳмат, синглим, илоҳим ниятингизга етинг.

— Раҳмат, меҳмон ака.

— Қани, сўрига марҳамат қилсинлар, меҳмон, — деди мўйсафид тавозе билан.

— Ие, шунақами? Ҳай майли бир дуо қилинг, отахон.

Улар ўтириб фотиҳа қилишди.

— Хуш келибсиз, меҳмон!

— Хуш вақт бўлсинлар. Қалай, бардам-бақувват юрибсизми? Тинч ўтирибсизми?

— Раҳмат, худога шукур. Мафтуна, тез чойга қаранглар-чи.

— Хўп бўлади, отажон, — деди Мафтуна ва ошхона томон чопди.

— Э йўқ, чойни бошқа сафар... — деди меҳмон.

— Келинг меҳмон, хуш келибсиз, — деди шу пайт эшикда кўринган Ҳури хола ва хонтахта устига дастурхонни тезлик билан ёза бошлади.

— Овора бўлманг, уринманг, хола. Раҳмат, мен энди борай...

— Вой, угра ошим тайёр, насибангизни ташлаб кетмангда, меҳмон, — деди хола бўш келмай.

— Ҳа-ҳа, насибани мушт бўлса ҳам ейиш керак — деди мўйсафид кулиб.

— Ие, шунақами? Унда мени ура қолинг, отахон.

Улар кулишиб олишди. Бу пайтда Мафтуна чой олиб келди-да, уни пиёлаларга қуйиб, тавозе билан узатди. Чойни хўплашга улгурмасларидан, бир косадан овқат қуйиб келди. Дастурхонда қатиқ ва аччиқ қалампир ҳам пайдо бўлди.

— Қани, нондан олинг-чи ўғлим. Лекин бу

Ўзимизнинг жайдари буғдойдан, қорароқда, кўнглингизга келмасин тагин, – деди мезбон кулиб.

Меҳмон иложсиз косани қўлга олиб овқатдан ичган бўлди, нондан тишлади.

– Узр, меҳмон, хотин қурмағур гўштсиз овқат қилибди. Айбга буюрмайсизда, гўшт одамни тез қаритармиш.

Меҳмон мўйсафиднинг самимий инсон эканлигиданми ёки гаплари ҳақиқатлигиданми, завқланиб кетди.

– Қатикдан кўпроқ қўшиб олсинларчи, қани, шунда гўштсизлигиям билинмайди.

Меҳмон шундай қилди. Овқатни яхшилаб аралаштириб уни татиб кўрди.

– Ҳа-ҳа, ростданам жа ширин бўлипти.

– Қалампирдан ҳам эзиб-эзиб олсинлар. Шунда бемазалигиям билинмайди.

Эркалар энди кулиб юборишди. Ҳури опа билан Мафтуналар ҳам уларни бир четдан жилмайиб кузатиб туришарди.

– Э йўқ, жуда маза бўпти. Мен ҳақиқатдан ҳам бунақа гўштсиз, лекин хушхўр овқатни умримда ҳечам емагандим.

– Ҳа, – деди мўйсафид ўйчан. – Инсон гўштсиз, овқатсиз, юпун яшай олади. Сабр-тоқат қилади, лекин адолатсизликка чидай олмайди. Қаранг, юртимизнинг ҳамма жойида ободончилик, маъмурчилик бўлаётган бўлсаю, бизнинг туманимиз раҳбарларининг тухум босиб ўтираверишлари одамга алам қиларкан-да.

– Ҳа, йўлларинг жуда ёмон экан. Кўчада сув ҳам йўқ.

– Кўча тугул, уйда ҳам ичгани сув йўқ. Уни ҳар кун икки чақирим жойдан дренаж сувидан олиб келамиз.

Меҳмон ҳижолат бўлиб кетди. Ўзини ноқулай сезиб:

– Ие, унда узр, мен билмай...

– Э, сиз кўнглингизга олманг. Меҳмон учун

муқаддас офтобамиз ҳеч қачон қуруқ турмайди.

– Нега уни ҳадеб “муқаддас” дейсизлар? – деб сўради меҳмон эски мис офтобага кўз қирини ташлаб қўяркан.

– Бу бизнинг оила учун муқаддас ҳисобланади. Етти пушти ота-бобомдан қолганда.

– Бу, тахминан неча йил дегани?

– Тахминанми? 400-500 йил бўларов. Айтишларича, буни катта бобомиз Ҳиндистондан олиб келган эканлар.

Меҳмон бориб уни қизиқиб қўлига олиб айлантириб кўрди.

– Эҳ-ҳа, ҳақиқатан антиквар, ноёб нарса экан-ку. Бунингизни уйга олиб кириб қўймайсизми. Жа, қиммат турса керак-а?

– Билмадим. Лекин қатта бобомиз бу офтоба хонадонимизга фақат қут-барақа олиб келишини, бундан ҳар даврнинг ҳалол-покиза инсонларнинг ўзига чорлашини, уларга доимо эгилиб сув қуйиб хизмат қилишини васият қилган эканлар. Бундан қўл ювган инсоннинг юрагига сув билан бирга яхшилик сингармиш. Мана, сиз ҳам кўринишингиздан ҳалол, пок инсонга ўхшаб турибсиз, меҳмон.

Меҳмон чолни тингларкан, ўзининг қўли титраётганини ҳис қилиб безовталаниб қолди.

– Шунақа денг, – деди у ўйчан. – Бўпти, мен энди борай. Исмиб Омонулла. Қизингиз ҳам ишидан кеч қолмасин. “Ўзим ташлаб ўтиб кетаман” деб у кишини йўлидан қайтарувдим.

– Э, шунақами? Ўтган-кетганингизда бошқа бир кириб. Ўзим дўппидай ош дамлаб бераман.

– Раҳмат, – деди Омонулла кассасидан ташрифномасини чиқариб бераркан. – Манави менинг манзилим, шаҳарга тушганингизда кириб, бирор хизмат бўлса ҳам айтаверасиз.

– Э, биз шаҳарга нимагаям борардик. Энди бунга ҳожат қолмади. Деҳқончилик маҳсулотларимизни олиб-сотарларнинг ўзи томорқамиздан арзимаган чақага олиб кетишяпти, – деди

мўйсафид хўрсиниб. — Буларнинг ҳаммасига чидаса бўлади, лекин болаларга қийин бўлаяпти-да.

— Нега энди, отахон?

— Шу десангиз, қишлоғимизда мактаб йўқ. “Ҳеч бўлмаса бошланғич синфларга қуриб беринглар”, деб арз қилмаган жойим қолмади. Туманимиз амалдорлари “Хўп-хўп” дейишадию, қоринларини қашлашдан нарига ўтишмайди. Уларни бири кетиб яна бошқа шунақаси келавераркан. Худди машинангизнинг филдирагига ўхшаб алмашавераркан. Лекин маҳалла, халқнинг аҳволи, ўз ўрнида қолавераркан, — дея куюниб сўзлай кетди мўйсафид. — Қани энди уларни инсофга чақириб қўядиган бирор мард топилсайди...

Омонулла чолнинг эзмалигига чек қўйгиси келдими, ҳар ҳолда, гапни бошқа мавзуга бурмоқчи бўлди:

— Лекин чойингизга гап йўқ. Жа ширин экан.

— Ҳа, қумғонникида, ўчоқда қайнаган.

— Ие! — деб юборди Омонулла ажабланиб. — Газ ҳам йўқми?

— Э-э, қаёқда? Тезакни таппи қиламиз.

— Э-ҳа. Унда тараққиётдан буткул узилиб қолибсизлар-ку.

Омонулла теварак-атрофига қаради. Пастқам лойсувоқ уй, устки қисми нураб тушаётган пахса деворларга кўзи тушиб, чиндан ҳам ачиниб кетди.

— Отахон, сизга бир гап айтай, холис ниятда, нима дедингиз? — деб сўради у беихтиёр.

— Ҳа бемалол, меҳмон.

— Мана филдирак баҳонаи сабаб бўлиб, сиз билан танишиб қолганимдан жуда хурсандман. Дастурхонингизда туз-намак бўлдим, офтобангиз сувида қўлимни ювдим, покландим. Худо хоҳласа қишлоғингиз муаммоларини ҳал қилишда қўлимдан келганича ёрдамимни аямайман. Қани энди бир дуо қилсинлар.

Болтавой ака фотиҳага қўл очади:

— Қани омин, юртимиз тинч бўлсин. Рисқимизга,

умримизга худойим баракасини бераверсин. Кимки, нимаики яхши ният қилган бўлса, ниятига эришаверсин, облоху акбар. Хуш келибсиз!

Омонулла ўрнидан туриб қуллуқ қиларкан, мўйсафид чаққонлик билан офтобани қўлига олди. Мафтуна сочиқ ҳозирлади.

– Ўзларидан бўлсин, қани. Мен қуя қолай, – деди Омонулла.

– Йўқ-йўқ, сиз азиз меҳмонсиз, менинг қўлим табаррук.

– Қани бўлмаса, табаррук қўлларидан-а...

– Бисмиллахир-рохманир-раҳим, мартабангиз янада улуғ бўлсин, илоҳим.

Мафтуна ийманиб сочиқни узатди. Энди Омонулла офтобани ўз қўлига олиб, чолнинг қўлига сув қуя бошлади.

– Лекин офтобангизга гап йўқ. Уни эҳтиёт қилинг, отахон. Ҳозир нима кўп – ўғри, фирибгарлар кўп.

– Айтишларича, буни тўрт марта ўғирлаб кетишган экан. Лекин ўша олиб кетганларнинг бошига ҳар хил кулфат ишлар тушиб, тавба-тазарру билан яна уни қайтариб ташлаб кетишган эмиш.

– Э-ҳа, бу мўъжиза-ку, – деди Омонулла чиндан ажабланиб идишни эҳтиётлаб жойига қўйиб қўяркан. – ...Хўп, раҳмат, яхши қолинглар бўлмасам. Қани кетдик, сингилжон.

– Ҳа, бу қизимгаям қийин бўлди. Қўшни қишлоққа тушган эди. Касофат эри бемаъни чиқиб қолди. Ажралишди, мана энди сарсон, иш жойи ўша ёқда қолган, – деди ота афсусланиб.

– Ҳа энди, қишлоғимизда мактаб бўлмаганидан кейин... – деб қўйди Мафтуна ҳам секин.

Улар кўчага чиқишди. Омонулла қалбини самимий инсонлар борлигидан фахр туйғуси билан лиммо-лим тўла ҳис қилди. У мўйсафид билан худди эски қадрдонлардек кучоқлашиб хайрлашди ва машинасига ўтираётиб гап қотди:

– Худо хоҳласа, ҳали мактаб ҳам бўлади, отахон.

Ҳа айтмоқчи, координатларингизни, яъни бу ернинг аниқ манзилини ёзиб берсангиз.

– Мен ёзиб бера қоламан, – деди Мафтуна ва “Газ-24”нинг орқа ўриндиғига ўтириб бир парча қоғозга ёзди.

– Ҳўп, сафарингиз бехатар бўлсин, ўғлим, – деб Болтавой ака дуо қилиб қолди. Орқадан Ҳури хола ҳам чиқиб келди.

Машина ўрнидан кўзғолди.

– Ҳа, жуда ўқимишли йигит кўринади – деди хола машина ортидан кўз узмай. – Лекин сиз унга қаёқдаги муаммоларингизни айтиб бошини тоза қотирдингиз-да, чол.

– Бекорга айтмадим. Кўрмаяпсанми? Ахир у туманимизнинг янги депутати бўлиши мумкин. Булар ўзи шунақа. Сайлов олдидан бир қишлоқларни айланиб келишади. Сайлов ўтганидан кейин қорасиниям кўрсатишмайди.

– Мақтаган офтобангизнинг қудратини бир кўрарканмизда энди, дадаси.

– Ҳа, албатта. Яхши ният қилаверайлик, хотин. Мана кўрасан, кўнглим сезиб турибди, ҳали ҳаммаси яхши бўлади. Филдираги тешилган йигит уйимизга яна келади. Манзилимизни бекорга ёзиб олмади – деди Болтавой ака ишонч билан.

* * *

Омонулла машинасини кўлмаклардан эҳтиётлаб, рулни бошқариб бораркан, салон ойнасидан орқа ўриндиқда ўтирган жувонга кўз қирини ташлаб қўяди. У эса жимгина ташқарини кузатиб хаёлчан борарди. “Яхши қиз экан. Бечора, ажралишган экан-да” деб қўйди у хаёлан ва Болтавой акани эслаб, кулиб қўйди. У шундай содда, меҳмондўст, дилкаш ва танти таниш орттирганидан мамнун эди.

– Оббо Болтавой акаей, – деб юборди у беҳосдан ҳаяжонини яшира олмай. Қиз бир чўчиб тушди. – Зап, ажойиб отангиз бор эканда, лекин.

- Ҳа, у киши жуда ажойиблар.
- Демак, бу ер қандай аталади?
- Бошқўрғон тумани, Тошқўтон қишлоғи.
- Ҳа, оти сал ғалатироқ экан. Туман раҳбари ким?
- Мирбадал ака Боқиевич.
- У киши қачон тайинланган?
- Икки йилдан ошиб қолди.
- Ёши қанақа бор?
- Сиздақа. Сиз ўзи қанақа соҳада ишлайсиз?
- Менми? Давлат ишида-да, — деди мийиғида кулиб Омонулла.
- Эҳ-ҳе. Бизнинг ўнқир-чўнқир қишлоғимизда нима қилиб юрибсиз, бўлмасам.
- Ҳа, шу ерда зонада бирга бўлган, ҳалиги...— дея тутулиб қолди у ва қовун тушириб кўйганини англаб қолди.
- Э йўқ, ҳалиги армияда хизмат қилиб, зонани бирга кўриқлаган ошнамникига келувдим.
- Ҳа. “Зона” десангиз юрагим “шувв” этиб кетди.
- Нега энди?
- Хўжайиним қамоқда-да.
- “Ажрашишган” дегандек бўлдилар шекилли...
- Ҳа, шунақа бўлган. Эрим доим сафарда, “Камаз” ҳайдарди.
- “Дальнебойшик” денг.
- Ҳа-ҳа. Қозоғистонда уйланиб ҳам олибди. Уйга кам келарди. Кейин бир ишқал иш қилиб узоқ муддатга қамалиб кетди. Менга талоқ хати юборибди.
- Оббо муттаҳам-ей. Болаларингиз борми?
- Ҳа. Икки ўғлимиз бор, тўрт яшар, Ҳасан-Ҳусан.
- Улар хозир қаерда?
- Қайнонамникида. Энди уларниям олиб келмоқчиман.
- Опа-акаларингиз ҳам бордир?
- Бир опам, икки акам бор. Акаларим сизга ўхшаб шаҳарлик бўлиб кетишган. Қишлоққа келгилари келмайди.

Мен эса кенжа қызман.

— Ҳа. Ҳаёт шунақа эканда. Бу ёғини сўрасангиз, бизнинг тақдирларимиз ҳам ўхшаш экан. Мен хотиндан куйган қулман. Биз ҳам ажрашганмиз, сўққабошман.

— Нима сабабдан?

— У тиллафуруш эди. Бойликка ўчлиги, очафатлиги бошига етди. Хориждан ноқонуний товар олиб келаётиб, қўлга тушиб қолди. Ўша ёқда уни суд қилишди. Ҳеч нима қила олмадим, — деди Омонулла чуқур хўрсиниб. Гапираман десам, гап кўп, — деди қисқа қилиб. — Мана баҳонаи сабаб, танишиб ҳам олдик. Шаҳарга тушиб қолсангиз, қўнғироқ қилинг. Хизмат бўлса, бемалол айтаверинг.

— Хўп, раҳмат. Омон бўлинг, — деди Мафтуна майин табассум қилиб.

У машинадан тушиб қоларкан, Омонулла ўзининг бирор қимматбаҳо нарсаси шу ерда қолиб кетаётгандек ҳис қилди.

Мақтаб дарвозаси томон бораркан, қизнинг узун кокили тинимсиз ўйноқлар эди. Омонулла бир муддат унинг ортидан мафтун бўлиб қолганини ўзи ҳам англамай қолди. “Яхши жувон экан. Ҳали бахти очилмаган экан. Қани энди менга шунақаси насиб қилса эди...” — деб қўйди у хаёлан, машинани оҳиста ўрнидан қўзғотаркан. Мафтуна ортига яна бир бора қараб, қўл силкиб қўйди. “Ишларимни бир ёқли қилиб олай. Мен албатта сизни қидириб келаман” деб қўйди у ўз-ўзига ваъда қилиб.

Бошқўрғонлик камерадош дўсти Собитнинг илтимосига кўра унинг уйдан хабар олган Омонулла машинани физиллатиб бораркан, ўзининг ҳаёти ва тақдири ҳақида чуқур ўйга толди. Ҳаш-паш дегунича, мана ёши элликка ҳам бориб қолибди. Дунёга келиб нима орттирди ўзи? На оиласи, на фарзанди бор. Тўғри, пули етарли, лекин бахтиёр эмас. Бахтни пулга сотиб олиб бўлмаса экан...

У сигаретани тугатар экан, ҳозирда бошқа одамга турмушга чиқиб кетган бевафо хотинини эслади. Омонулла

уни севарди, хотини эса, тилла тақинчоқларни, қолаверса, турли маишатларни хуш кўрарди. Унинг бир гуруҳ сатанг дугоналари бор эди. Улар тиллафурушлик ва валютафурушлик билан шуғулланишар, катта даромад қилаверганлариданми, эрларини назар писанд қилмай қўйган ва катта-катта «гап»ларга қўшилиб хузур-ҳаловатда, семириб яшамоқда эдилар. Лекин «Кўза кунда эмас, кунда синади» – деган гап тўғри шекилли, ноқонуний қилмишлари фош бўлдию, катта миқдордаги бойликлари мусодара қилинди. Суд бўлди. Марказқўмда шофёрлик лавозимида ишлаб юрган Омонулланинг эса ишдан кетишдан ўзга чораси қолмади. Ундан гувоҳномани топширишни талаб қилдилар. Омонулла эса бу гувоҳнома билан кўп ишларни бемалол «битириш»и мумкинлигини ўйлаб, ундан бир сохта нусха тайёрлаб олди. «Лавозими» деган жойига «кадр масалалари бўйича бўлим бошлиғи» деган битикларни ёздирди. Бу бежиз эмасди. Чунки у ишлаб юрган кезларида хўжайини республика бўйлаб сафарларда олиб юрар ва уни ҳам ўша жойларда ўзига хос иззат-икромлар билан кутиб олишар, шу зайлда гуруч баҳона курмак ҳам мўл-кўл «сув ичиб» турарди. Баъзилар ишчан ва чаққон Омонуллага ўз илтимослари билан ҳам мурожаат қилишар ва иши битгач қуруқ қўйишмасди. Кимнидир боласини олий ўқув юртига жойлаш, кимдир жиянини ёғли ишга киргазиб қўйишни илтимос қилар, бошқасининг терговдаги ишини тинчитиш керак бўлар, яна бирови банкдан кредит олишга ёрдам сўрарди. Бундан ташқари, қайсидир ташкилотга ўтмай ётган товарини ўтказиш (иложи бўлса «отнинг калласидек» нархга), ҳисоб рақамидаги пулини нақд пулга айлантириш ёки қайси бир корхонадан «елкали» маҳсулотни олиб бериш, кимгадир «танка», бошқасига «крыша» бўлиш каби турли ҳолис хизматларни жон деб бажарар, тўғрироғи ваъда бериб, аввал «лойи»ни олар, қалтис пайтда эса, бирининг дўпписини, иккинчисига кийдириб қўя қоларди. Тўғри, баъзиларининг ишлари қанақибдир ҳал бўлиб кетарди. Бундай пайтларда

албатта Омонулла «бу нарса ўз-ўзидан бўлгани йўқ, фақат менинг «аралашувим» билан бўлди», — деб мижозидан ҳақини ундирарди. Чунки “фаришталарни «омин» дегизиш” ҳам қуруқдан-қуруқ бўлмайди-да...

Лекин кунлардан бир куни унинг кўзасига ҳам дарз кетди. Бирови уни қаллобликда айблаб судга берди. Омонулла қамоққа олинди. Бир жиҳатдан бу яхши бўлди. Чунки бошқа ҳақдорлар қарзларини сўрайвериб унинг ҳол-жонига қўйишмаётганди. Суддан кейин эса дўппи киядиган бошлар яна «яланг» қолаверди. Уларнинг қарзидан Омонулланинг ўзи «кечиб» қўя қолди. Тўғрида, нима кераги бор уларни қийнаб, овораю сарсон қилиб. Шу туфайли бир жиҳатдан «ҳалоскори», адолатпеша судьядан бир умр миннатдор бўлди. Бир оз муддатга бўлса-да, дам олнолади. Янги-янги жиддий режалар тузади...

Ҳақиқатдан ҳам қамоқхона унинг учун малака ошириш мактаби каби хизмат қилди. У ерда маҳкумлар учун сиёсий-маърифий соатлар ҳам бўлиб турарди. Омонулла бошқа буюк олғирлардан фарқли ўлароқ ўзгача йўл тутди: маърифат дарсларидан бирида унинг юмалоқ калласига ажойиб ғоя келди: «озодликка чиққач, қандай қилиб катта пул ишлаш мумкин?» — деган қийин масалага у ечим топгандай бўлди ва таъмагир домлага имтиҳон топширган талабадек қувониб кетди.

— Катта пул ҳозирги даврда кимда бўлиши мумкин? Албатта амалдорларда, — дер эди у камерасида у ёқдан бу ёқа юриб. — Хўш, уларнинг пулларини ўз «розилиги» билан қай йўсинда олиш мумкин? Албатта уларнинг баъзилари амалларига ўз билим ва ақл-заковатлари билан ўтирган эмаслар, балки кимларнидир ўртага қўйиб эришган бўлиши мумкин. Шу туфайли улар ўз амал курсларидан кетишдан жуда-жуда кўрқишади. Айниқса жойлари «ёғли» бўлса... Демак, уларни амал курсисидан кетишига шамаъ қилиб кўрқитмоқ керак. Буни аттестация ёки хизмат текширувлари уюштириш билан амалга оширса бўлади. Лекин қандай қилиб? Аттестация ўтказишнинг ўзи

бўлмайдику! Бунинг учун ақлли раҳбар амалдорлардан-да кўра ақллироқ, билимлироқ, ўткир ва айёроқ бўлмоқ керак, — деди у ўзи-ўзига ғудраниб.

“Афсус, олий маълумотли эмасман-да! Фақат ҳайдовчилик курсини тугаллаганман, холос. Лекин гап дипломда эмас. Пулдорларнинг боласи келажакда бирор амалга ўтирса-да, аслида «қовоқ калла» бўлишади. Фақат улар буйруқ беришни, лаганбардорликни, қолаверса, пул санашни мукамал ўрганиб олишади, холос. Камбағалнинг боласи бўлса, ўз кучи ва билими билан диплом олади. Фақат камдан-кам ҳоллардагина амал курсига ўтиришади. Улар шу туфайли қўрқишмайди. Пора беришни, ортиқча мулозамат қилишни ўзларига эп кўришмайди. Амалдорларнинг бу тоифасидан қўрқиш керак. Чунки улар таниш-билиш, порага эмас, балки ўз кучлари ва билимларига, қолаверса қонунларга суюнишади. Аттестация улар учун қўрқинчимас, текширувчилар эса улар учун меҳмондай гап, чўчимайдилар” — дея хаёлидан ўтказди у.

Омонулла бошқа маҳкумлар каби фақат «жиноят кодекси»ни ўрганиш билан чекланиб қолмай, балки сиёсий ва ҳуқуқий адабиётлар, ҳукуматнинг турли фармонлари ва қарорларини ҳам чуқур ўргана бошлади. У зўр бериб хаёлий аттестация ва текширувларга тайёргарлик кўрди. Энди бу ишни фақат қаерда, кимлар билан амалга ошириш муаммоси кўндаланг турарди. Энг муҳими, «мижоз»ларни ишонтира билиш, уларни аввало текширувларга руҳан тайёрлаб олиши керак бўлади. У камерада тунларни бедор ўтказаркан ана шу ишларни режалаштирарди. Туманларнинг амалдорлари соддароқ ва лақмароқ бўлиши мумкинлиги бир қадар умид ҳам уйғотди.

Қамоқдан чиққан кунининг эртасиёқ у ўз фаолиятини мардикор бозоридан бошлади. Чунки яшаш учун аввал бир оз чойчақа топиш керак эди. У ўзини мардикорларга қурилиш ишлари бўйича «тажрибали прораб» деб таништириб, турли қурилиш соҳаси бўйича яхши мутахассислардан иборат гуруҳ тузаётганини ва яхши ҳақ

тўлашини маълум қилди. Албатта, у ўз исмини «Қодир» деб атади. «Қодир»ми, «Нодир»ми, фарқи нима? Иш ўхшаса бўлди-да» дерди ўзига-ўзи далда бериб. Буюк режаларни рўёбга ошириш учун шунга яраша маблағ керак бўладида, ахир. Катта-катта шахсий иморатларни ҳозирги кунда кимлар қураяпти? Албатта пулдор амалдорлар. Нима, улар бу иморатларни арзимас ойлик маошлари-ю, чоракларда бериладиган мукофот пулларига қуришлармиди? Муттаҳамлик билан топаётган «лой»ларининг озгинасини хайрли ишларга сарф қилишса, асақалари кетмас.

Омонулла ўзини шундай юпинчлар билан овутиб, шаҳар маҳаллаларини кезиб, бир нечта амалдорлар билан оғзаки шартномалар тузди. У қурувчи мутахассислардан иборат янги тузган ўз гуруҳини бошлаб келиб жойлаштирди. Лойиҳаси қурилажак ҳашаматли иморатларни буюртмачининг кўнглидагидек “смета”сини эса ўзи истагандек, ҳўжайинга маъқуллаштириб олди. Келишув чоғида ўзининг ўта «тажрибаликлигини» кўрсатиб қўйиш учун янги-янги маъқул таклифлар киритиб қўярди. Ишончли бўлиши учун ёлланган йигитларнинг паспортларини уй эгасига топширди.

Хуллас, Омонулла («Қодир прораб») Саъдулла ҳожи деган ўзига тўқ амалдорнинг ҳашаматли иморатини «под ключ» қуриб беришга келишиб иш бошлади. Унинг мутахассис моҳир усталардан иборат гуруҳи туну-кун 10 кунга мўлжалланган ишни 3-4 кун ичида қойиллади. Эски иморатни теп-текислаб, саранжомлаб ва янги пойдевор учун жой тайёрлаб қўйдилар. Ҳожи уларнинг меҳнаткашлигидан мамнун эди ва «Қодиржон»га кўп раҳматлар айтди.

— Ҳўш, энди бир фотиҳа берсангиз, янги иморатингизни бошлаб берамиз, ҳожи ака, — деди «прораб» тақаллуф билан.

— Офарин-офарин! Гапнинг тўғриси, мен сизни дастлаб учратганимда бунчалик меҳнатсевар ва ҳалоллигингизга шубҳа билдирган эканман, узр. Ҳўп, энди

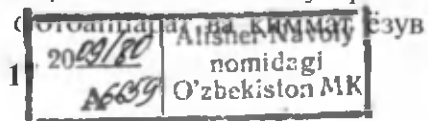
мақсадга ўтсак, смета ҳужжатлари тайёрми?

– Албатта тайёр. Мана дастлаб 10 тонна цемент ва 20 машина шағал олиб берасиз. Лекин бир цементовозга 13 тонна сифади. Машинаси билан олиб қўяверишни маслаҳат берардим. Чунки ҳали яна олишга тўғри келадида. Қоплигига келсак, у сиз учун анча қимматга тушади.

– Э боракалло, жа ҳалол йигит экансиз. Шунинг учун мен сизга ишонаман, ўзингиз келишиб материалларни келтираверинг, мен эса пулини тўлайвераман.

– Хўп бўлади, Ҳожи ака, – деди ўқни нишонга тўғри ура олган Омонулла ва дастлабки майда-чуйда материалларни келтириб, буюртмачисининг ишончини қозонишга эришди. Эндиги навбат гишт, тахта-ёғоч ва бошқа қимматбаҳо материалларга эди. Ҳожи ака катта миқдордаги пулни унинг қўлига ҳеч иккиланмай топширди. Бироқ у «Қодиржон»ни шу кўйи бошқа кўрмади. Омонулла мардикор усталарга «Арзон тахта олгани Қозоғистонга кетаяпман. Икки кунда қайтаман, санлар пойдеворни битқазиб туринглар», – деганича қайтиб келмади ва шаҳарнинг бошқа бир четидаги аввал келишиб қўйган бошқа мижозиникига янги гуруҳини бошлаб борди. Гапнинг сираси, нима қилади Қозоғистонга бориб, овора бўлиб, қийналиб... У яна исмини, қолаверса кийиминиям янгилаб қўя қолди. Қора кўзойнак ҳам тақиб олди. Паспортлари Ҳожининг қўлига топширилган гуруҳ эса гаровда қолаверди. Бир жиҳатдан яхшида. Ишлари аниқ, ётоғи, овқати бор. Фақат ишлаб беришади, холос.

Шундай қилиб Омонулла шаҳарнинг турли маҳаллаларида янги-янги ҳашаматли иморатлар қурилишини бошлаб берди. Қолаверса, мўлжалидаги етарли маблағга ҳам эга бўлди. Яп-янги, қиммат баҳо костюшим, шляпа, галстук ва ҳатто яхши кунларга хизмат қилиши учун чарм дипломат ҳам сотиб олди. Дипломат яхши нарса бўларкан. Унга кийим-кечакдан ташқари коньяк ва газак масаллиқлари ҳам бемалол жой бўларкан. Бундан ташқари диктофон, с

блонкнотлари, «Тезиков» бозоридан эса, турли медаллар ҳам сотиб олди. Хуллас, бир думалаб катта хўжайинга айланиб, ойнадаги ўз аксидан чўчиб ҳам кетди ва буни ювиш учун Тошкент меҳмонхонасининг ресторанига ташриф буюрди.

У ресторанда одатдагидек мусиқа яхши эшитиладиган дераза олдида ўтирарди. Бу ер меҳмонхонага ташриф буюраётганларни бемалол кузатишга қулай жой эди. Кўринишидан содда ва мусофир экани шундоқ билиниб турган бир мижоз унинг эътиборини тортди. Дўмбоққина, қайси вилоятдан экани шундоқ дўпписидан яққол сезилиб турган бу истарали йигит Омонуладан сал наридаги столга бориб ўтирди. Йигит ўзига томон қизиқсиниб, қараб-қараб қўяётган хўрандага, яъни қаҳрамонимизга салом бергандай бош эгиб қўйди. Албатта бу ишора ўз ишининг моҳири бўлган Омонулла учун айна муддао эди.

— Меҳмон, бу ерга ўтира қолинг, ҳар ҳолда овқатланиб олгунингизча зериктириб қўймасман, — дея илтифот қилди Омонулла ёнидаги стулни кўрсатиб.

— Хўп, майли, раҳмат, — деди йигит. У бироз тортиниброқ турди-ю. самимий таклифни қайтаролмади, янги ҳамсуҳбатнинг қаршисига ўтирди. Официант қиз пайдо бўлди. Йигит Омонуллага маъноли боқди.

— Йўқ-йўқ, сиз бемалол, ўзингизга нима керак бўлса буюраверинг, — деди Омонулла илтифот билан сигарета тутатар экан.

— Яримта лағмон, нон, чой, салат.

— Чой кўкми, қорами?

— Кўкидан.

— Ҳозирги замон йигитларига фақат “кўки” керак — деди Омонулла қочирим қилиб.

— Яна нима буюрасиз? — деб сўради қиз нозик табассум қилиб.

— Шу бўлади.

Қиз «қурумсоқ» дегандай бир ғалати қараш қилди-

да, Омонуллага қараб жилмайди:

– Сизгача, Омонулла Жўраевич, бирор нима олиб келайинми?

– Майли, «Олмалиқ» пивосидан бера қолинг.

– Бир дақиқа.

– Бу дейман хизмат сафарига келдингиз, шекилли?

– деб сўради Омонулла жим ўтирган ҳамроҳини қўзғаган бўлиб.

– Ҳа, албатта...

– Бу, сўраганнинг айби йўқ, воҳа томонлардан бўлсангиз керак-а?

– Ҳа, Бошқўрғонданман, – дея жавоб берди йигит официант қиз келтирган чойни қайтарар экан.

Омонулланинг юраги «жизз» этиб кетгандек туюлди. Кўз олдида Мафтунанинг жилмайиб турган чеҳраси намоён бўлди. Лекин сир бой бермади.

– Ҳа, яхши-яхши. Қалай у томонлар? Одамлар, тирикчилик дегандек...

– Яхши, ёмонмас, – деди йигит унга чой узатаркан. Омонулла «Ичмайман. Ўзингиз бемалол», деган ишора қилди.

– Бу котибларинг Мирбадалмиди?

– Ҳа Мирбадал Боқиевич Қосимов!

– “Қосимов Мирбадал” – деди Омонулла атайин ўйчан. – Шу десангиз фамилияси танишдай туюляптида. Тайинлаганига икки йилдан ошди-а?

– Ҳа-ҳа, шундай, – дея тез жавоб қайтарди йигит лағмонни хўпларкан.

– Э бўлди-бўлди, жуссаси менга ўхшаб кетади, баланд бўйли, тўғрими? – деди Омонулла таваккал.

– Ҳа, тўғри. Танир экансиз-да?

– Албатта, ахир ҳужжатларига ўзим қўл қўйдиргандимда. Лекин, менимча ёмон одам эмас, – деди у ўзини тирноқлари билан оворадек кўрсатиб. Яхши, ўзингиз қандай хизматдасиз?

– Ҳа, менми? Мен ҳам ўша Мирбадал аканинг

қўлида бўлим бошлиғи бўлиб ишлайман, исмим Олимиддин.

— Олимиддин денг, жуда ажойиб исм экан. Бизлар деярли ҳамкасб эканмизда...

— Ўзлари қандай хизматдалар? Узр, мабодо сир бўлмаса...

— Ҳа менми, исми-шарифим Омонулла Жўраевич.

— Мутахассисларни танлаш ва жой-жойига қўйиш бўлимнинг бошлиғи, яъни «кадр»дан.

— Қ-қайси кадрда? — деди меҳмон довдираб.

— Қайси бўларди, мана бу жойдаги-да, — дея Марказқўм биноси жойлашган тарафга боши билан ишора қилди.

— Э-ҳа, узр, — деди Олимиддин ўзини ноқулай сезиб.

— Сиз, меҳмон, тортинманг, бемалол олаверинг. Шу десангиз, баъзи-баъзида ишдан кейин чарчаб, шу ерга кириб, мусиқа эшитиб, бир оз ҳордиқ чиқаришга одатланганман.

“Кадр” сўзини эшитган Олимиддиннинг томоғига бир нима тиқилгандай бўлди. Ҳаяжонлана бошлаганиданми, ҳижолатданми, негадир чаккасидан илиқ тер чиқа бошлади. У энди қандай қилиб жигилдонини қайнатадиган ёғли лағмонни тезроқ еб тугатиш ва бу ердан туриб кетишни ўйлай бошлаганди.

— Ие, меҳмон, иштаҳа йўқми дейман-а, ё озгина отиб оласизми?

— Э йўқ, мен асло ичмайман, — деди Олимиддин шошиб-пишиб лағмон хамирини аранг сўриб оларкан.

— Ҳечқиси йўқ, мен ҳам ичмайман, — деди Омонулла ва кўз қири билан таниш официант қизни қидирди: — Узр, мендан ўтди. Сизга қаерда ишлашимни асли айтмасам бўларкан. Ҳой, синглим, бизга 200 грамм коньяк билан ассорти олиб келинг, илтимос!

Хуллас, юқори мартабали «амалдор» билан пастроқ мартабали меҳмон ихтиёрий-мажбурий қиттай-қиттай қилдилар. Ичилган коньяк уларни бир мунча

яқинлаштирди ва ўртадаги ҳижолатпазликни анча кўтариб юборди. Олимиддин бир жиҳатдан юқори мартабали таниш орттирганидан мамнундек эди.

– Оббо Олимиддиней, анчагина ёқимтой экансиз, менга маъқул бўлдингиз, – деди Омонулла навбатдаги қадаҳга қўл узатаркан. – Бунисини танишганимиз учун оламиз.

– Э йўқ ака, мен ўзи умуман...

– Нима, мени қўлимни қайтармоқчи бўлаяпсизми, ё менинг “Кадр”дан эканлигимга шубҳа билан қараяпсизми? – деди Омонулла сирли жилмайиб.

Сўнгра костюмининг ён чўнтагидан гувоҳномасини тезлик билан чиқариб кўрсатди.

– Йўқ-йўқ, ишонаман, – деди шоша-пиша Олимиддин «Гувоҳнома»даги ёзувларга кўз қирини ташлаб калла-бўйинини гавдаси томон тортаркан.

– Ҳа энди, ҳар эҳтимолга қарши текшириб кўрганингиз яхшида. Ҳозирги замонда нима кўп – фирибгар кўп. А, лаббай?... Қани, олдик.

Улар ўртасидаги самимий гурунғ узоқ чўзилмади. Олимиддин хизмат сафарига муҳим топшириқ билан келганини ва ёзадиган, бажарадиган баъзи ишлари борлигини айтиб ҳамроҳидан руҳсат сўради.

– Ҳа-ҳа, тушунаман. Тўғриси айтсам, муҳим топшириқ билан шу кунларда сизлар томонга мен ҳам хизмат сафарига отланаётгандим. Лекин сизни учратиб қолганим бир жиҳатдан яхши бўлди.

– Ие, шундайми, қачон?

– Янаги ҳафтага. Худо хоҳласа душанба куни учиб бораман.

– Э яхши, ундай бўлса ўзим кутиб оламан.

– Ҳа, айтгандай, сизга бир муҳим гапни айтиб қўйишим керакка ўхшайди. Ҳар ҳолда маъқул йигит кўринасиз, сизга ишонсам бўлар, албатта?... – деди Омонулла атайин атрофига тез қараб олиб.

– Ҳа-ҳа, бирор хизмат бўлса бемалол айтаверинг.

Омонулла бир оз ўйланиб қолди. Шошилмай ёнидан яна бир сигарета донасини олиб тутатди. Балиқ тўрга илинган эди. Энди уни фақат тозалаш ва қай йўсинда пишириб ейиш қолган эди, холос.

— Лекин бу сир, — деди у жиддий шивирлаб. — Бу фақат иккимизнинг ўртамиздагина қолиши керак. Ҳатто Мирбадал Боқиевич ҳам, бошқа раҳбарлар ҳам менинг бу ташрифимни асло билмасликлари лозим, тушундингизми?

— Ҳа, албатта, — деди йигит жон қулоғида.

— Менга, — деди Омонулло янада жиддий шивирлаб, ўша Бошқўрғон туманининг раҳбар кадрлари масаласини ҳал қилиш топширилган.

У Олимиддинни янада яқинроқ келишига имо қилди.

— Ўтган ойда анави водий вилоятларидаги Шошгансой билан Ўртабоғ туманларида бўлган ишлардан хабарингиз бордир, албатта, — деди Омонулла сирли қилиб.

— Ҳалиги телевизор орқали ҳам кўрсатилиб, газеталарда ёритилганми?

— Ҳа-де, билсангиз бу туман раҳбарларию амалдорларининг авра-астари чиқариб ташланди ўшанда-а? Жа бёмани ишлар қилиб юборишган эканда, ўзиям... — деди у деярли шивирлаб, калласини «бай-бай» дегандек ликиллашиб.

Бу ўзига хос тактика эди.

— Иш бор жойда камчилик ҳам бўлади-да, албатта. Лекин меъёридан чиқмаслик керак эди, — деди Олимиддин ўйчан, ўша нотаниш одамлар тақдирига чиндан ачиниб.

— Э, ўлманг! «Меъёр» деган нарсани оддий бўлим бошлиғи бўла туриб мана сиз яхши тушунар экансиз. Бекорга исмингиз ҳам Олимиддин эмас экан, шекилли, — деди “Кадр”нинг одами кулиб ва кўрсаткич бармоғини юқори қилиб қўшиб қўйди. — Мана шу туманлар устидан текширувим пайтида мен «меъёр», «инсоф», «нафс» деган инсоний фазилатларга кўпроқ эътибор бериб, уларни «адолат тарозуси»га ҳам қўйиб бордим. Нима бўлди, денг.

Кўпчилиги ўз вазифасидан кетди, судланди, қамалди ёки бўлмаса ҳалиям ишлари терговда давом қиляпти. Мен уларга айтдим: «Ҳой яхшилар, барака топкурлар, мундоқ камчиликларингни менга рўйи-рост айтаверинглар. Барибир ойни этак билан ёпиб бўлмайди, текширув жараёнида қўлимдан келганича уларни тўғрилаб, иложи бўлса ҳал қилиб бераман» дедим. Улар негадир қулоқ солишмади. Мана оқибати... Ўзларидан кўришсин энди.

— Ҳа, яхши бўлмабди, — деди Олимиддин бошини сарак-сарак қилиб.

— Бу аҳвол сизларнинг туманингизда ҳам такрорланмасин дейманда, биродар, — деди мезбон меҳмоннинг елкасини оҳиста қоқиб.

— Энди ўзингиз бир қўллаб юборасизда, ака.

— Сизку оддий бўлим бошлиғисиз. Сизга худо хоҳласа жин ҳам урмайди. Лекин айтиб қўяй, анави кимларгадир пора бериб амалларга миниб олган бойваччаларга қийин бўлади-да. Уларнинг бир кўзини очиб қўйиш вақти келди. Ҳукуматниям, мениям мақсадимиз бир, яъни яхши, ёш мутахассис кадрларни танлаб, жой-жойига қўйиш, муносибларини ўз жойида қолдириб, номуносибларини супуриб ташлаш. Раҳбарлик лавозимларига мана сизга ўхшаган иқтидорли, ғайратли ёшларни қўйиш керак. Хўп майли, кўп эзмаланиб кетдим, шекилли. Манави зорманданинг таъсирими, ишқилиб айтиб бўлмайдиган баъзи гапларниям негадир сизни ўзимга яқин олиб айтиб юбордим, узр...

— Ҳечқиси йўқ Омонулла Жўраевич. Албатта бу гаплар орамизда қолади. Худо хоҳласа, борсангиз ва ундан кейин ҳам доим хизматингизда бўламан, — деди йигит кўлини кўксига қўйиб.

— Фақат ўзингиз, бир ўзингизгина мени кутиб оласиз! Ҳеч ким, асло бу сафарим ҳақида билмаслиги керак. Сиз менга у ерда ассистентлик қиласиз. — Котибга бу ҳақида ўзим кўнғироқ қиламан — деди у жиддий таъкидлаб. Қачон қайтасиз, шундоқ қилиб?

— Эртага кечки пайт. Ишларимни битирсам...

— Ҳа, яхши. Демак келишдик. Душанба куни 1-рейс билан етиб бораман. Меҳмонхонадан ўзингиз билиб жой қилиб қўярсиз, албатта. — деди Омонулла маъноли қилиб қулиб.

— Ҳа албатта, жоним билан, Омонулла Жўраевич, — дея Олимиддин нигоҳи билан официант қизни қидирди.

— Ҳеч нарса керакмас — деди “Кадр”нинг одами уни тушуниб. — Пули тўланган. Сиз ҳозирча менинг меҳмонимсиз. Бошқўрғонга борганда эса...

— Э йўқ, қандай бўларкин?..

— Хўп, яхши дам олинг. Қисқаси гапларимни тушундингиз-а? Ҳа айтгандай реквизитларингизни...

— Ҳа-я, мана ҳозир, — деди Олимиддин шошиб блокнотидан бир варақча йиртиб, унга ўз манзили ва телефонларини шоша-пиша ёзиб берди, — Мана, марҳамат, устоз.

— Яшанг, ажойиб шогирд топганимдан беҳад хурсандман. Хайр бўлмаса, омон бўлинг.

Олимиддин таъзим қилиб эшик сари йўналди.

— Ҳа айтгандай, тўхтанг!...— деди Омонулла бир муҳим нарсани ёдига олиб.

— Ҳизмат, ака! — деди йигит яна изига қайтиб. Омонулла ёнидан шошилмай блокнотини чиқарди ва бир ёзувни излаб топиб севиниб кетди.

— Буни қаранг-а, хаёлимдан кўтарилибди, Бошқўрғонда ахир менинг энг яқин қадрдон отахоним яшайдику! — деди у Болтавой аканинг манзилини кўрсатиб.

— Энди бундай қиламиз дўстим. Мен Бошқўрғонга борганимдан кейин Болтавой акани бир йўқлаб қўймасам уят бўлади. Кўрмаганимгаям анча бўлди. Жуда тоза инсонда, танийсизми уни?

— Қайси қишлоқда яшайдилар, у киши?...

— Мана, «Тошқўрғон» экан.

— Ие, бўлди, топамиз. Мен асосан раҳбарларни биламан-да.

– Сиз мен боргунимча, ўша раҳбарларни, улар қайси йилдан бери фаолият кўрсатишмоқда, агар иложи бўлса ким томонидан тайинланганини ҳам рўйхат қилиб қўйсангиз. Кейин туманингиз ва ташкилотларнинг ўтган йилги техник-иқтисодий кўрсаткичлариниям унутманг, хўпми.

– Бўлди, ака. Ҳаммасини тўғриллаб қўяман.

– Келишдик. Лекин Болтавой акани ҳам аниқлаб қўйинг. У кишини бир йўқлаб, қўлидан бир чўқим палов еб, сўнгра худо хоҳласа, «катта ишларимизни» бошлаймизда, тушундингизми? Хўп, энди дамингизни олаверинг. Индинга ишхонангизга ўзим қўнғироқ қиламан.

Олимиддин минг карра тавозе билан терлаб-пишиб чиқиб кетди. Омонулла эса, навбатдаги режаси муваффақиятли амалга оша бошлаганидан хурсанд бўлиб, коньякнинг қолганини ҳам бир кўтаришда сипқориб қўя қолди. Нима қиларди майдалаб?...

САРОСИМА

Пойтахти азимдан «Омонулла Жўраевич» келаётгани ҳақидаги хабар Бошқўрғон котиби Мирбадал Боқиевичга ўша куниёқ етиб борди...

...Меҳмонхонадаги хонасига саросима билан кириб борган Олимиддиннинг қўли энди ҳеч қандай ишга бормасди. Ёлғиз бир ўзи кутилаётган «хавфдан» хабардор бўлиб қолгани учунми, чидай олмади, ёрилиб кетай деди ва биринчи котибнинг шахсан ўзига қўнғироқ қилишга журъат қилди.

– ...Қайси «Омонулла Жўраевич»? – деб сўради котиб телефон орқали ҳайрон бўлиб.

– “Кадр”дан. Мен у киши билан тасодифан танишиб қолдим. Бизга сафар қилишни душанба кунига мўлжаллаб турган эканлар.

– Нимагадир мен у кишини ҳеч эслай олмаяпман-да...

– Лекин у киши сизни яхши танир эканлар. Ишга

тайинланаётганингизда ҳужжатларингизга у киши ҳам шахсан имзо қўйган эканлар.

– Э, шундоқ денг?! – дея ўйланиб қолди Мирбадал Боқиевич. – Яна нималар деди?

– «Сизларда Шошгансой билан Ўртабўғдаги аҳвол такрорланмаслигини хоҳлайман», дедилар. Қолганини борганимда тушунтираман.

– «Шошгансой» дейсизми? Анави алғов-далғов бўлган туманда-а?

– Ҳа-ҳа, ўша туман. У ерга аввал шу киши бориб текширув ўтказган эканлар.

– Яна нима деди?

– «Менинг боришимни ҳеч ким билмасин, ҳатто Мирбадал ҳам. Фақат бир ўзингиз кутиб олинг», – дедилар.

– Қачон келаркан?

– Душанба кунини 1-рейс билан.

– ...Бугун чоршанба. Хўш... – дея жиддий ўйланиб қолди раҳбар, – Бўлмаса, Олимиддин, сиз ҳозир охириги рейсга улгурасизми?

– Ҳа-ҳа, ҳаракат қиламан.

– «Ҳаракат қиламан» эмас, учиб етиб келинг! Мен туман фаолларини йиғиб тураман, тушундингизми?!

– Хўп бўлади, ўртоқ бошлиқ.

– Давай, тез!...

Гўшакнинг асабий тақиллагани эшитилди.

Олимиддин райком биносига ярим кечаси кириб келди. Туман фаолларига қанақадир жиддий йиғилиш бўлиши ва котиб кимнидир кутаётгани маълум эди. Мирбадал Боқиевич билан Тошкентдан етиб келган ходим ўртасидаги ўзаро суҳбат узоқ чўзилмади. Вазият жиддий эди. Фақат уни «шовқин кўтармасдан, силлиққина» ҳал қилиш керак эди холос.

– Омонулла ака аввал кимникига келмоқчи дейсиз?

– Болтавой ака деган бир Тошқўтонли мўйсафидникига.

– Болтавой акани у қаердан танир экан?

– Билмасам, – деди Олимиддин елка қисиб.

Раҳбар тугмани босди:

– Тошқўтон колхозининг раиси Оқбердиев тезда кирсин! – деди остонада кўринган масъул навбатчига.

Зум ўтмай дўмбоқ қорнига қўлини қовуштириб қўйиб олган Оқбердиев пайдо бўлди.

– Қишлоғингизда яшайдиган Болтавой акани биласизми?

Раис бир оз ўйланиб қолди ва эслади шекилли:

– Ҳа-ҳа, анави доим минғиллаб, норози бўлиб юрадиган чолда..., – деди у бепарво.

– «Норози» дейсизми? Нега энди норози бўларкан?! Ўйлаб гапиряпсизми?! – деди котиб жаҳл билан қўлидаги ручкасини стол устига қарсиллатиб ураркан.

Оқбердиев котибдан бундай «агрессив» ҳолатни кутмаган эди:

– Бир-икки олдимга кирган... Бошланғич мактаб куриб беринг, Йўлни асфальтлаб беринг, маҳаллага газ керак, сув керак деб, меням, мендан аввалги бўлган раисларниям бошини қотириб келаётган бир «ёзувчи»да ахир.

– Ҳа..., мен ҳам эсладим, – деди котиб жаҳлидан совиб, – у менинг номимгаям бир-икки бор ариза берувди. Демак аризаси қондирилмаган. Чатоқ бўпти, бу ёғи чатоқ... – деди у ручкасини стол устига яна асабий ташлаб. – Вей, овсар Оқбердиев! Билиб қўйинг, ўша сиз менсимаётган «ёзувчи»нинг туманимизни ағдар-тўнтар қилиб ташлай олади. Сиз бўлса ишдан кетасиз, билдийизми?

– ...У нима, энди пойтахтга ёзибдими? – дея ўсмоқчилаб сўради раис бўзариб.

– Билмадим. Бўлиши ҳам мумкин. Лекин уни “кадр”да яқин одами бор экан. Ўша одами анави Шошгансой билан Ўртабўғни расво қилган киши экан, – деди асабий туюқиб котиб. – Энди ўша киши бизнинг туманни текширгани келаяпти. Айтиб қўяй, агар 3 кун ичида ўша «ёзувчи»нинг айтганларини бажариб қўймас экансиз, раис бўлганингизга пушаймон қилдириб,

колхоздан бола-чақангиз билан бадарға қилиб юбораман, билдийизми? Боринг, нима қилсангиз қилинг, шанба кунга ўша Болтавой ака яшайдиган кўча асфальтланган бўлсин! Газ тортилиб, ёниб турган бўлсин!

— Қаердан тортаман ака? Ахир...

— Онангникидан тортасан, билдингми?! Бор, йиғилишга кир! — дея бақириб берди Мирбадал Боқиевич жаҳл билан ва қоғозларини асабий йиғиштириб ўзи ҳам йиғилиш залига йўналди. Олимиддин эса унинг ортидан эргашди.

Арининг уясидай ғала-ғовур бўлиб турган йиғилишга келганлар туман раҳбарининг авзойини кўриб жим қолдилар.

— Умуман, ўртоқлар, меҳнаткашларнинг ариза ва шикоятларига жиддий эътибор бермаяпмиз, — деди саломаликни ҳам насия қилиб ўзини аранг босиб олган Мирбадал Боқиевич. — Уларни ўз вақтида ўрганиб, арзларини қаноатлантиришни сираям ўйламаяпмиз! Бу қандай масъулиятсизлик ахир!..— деди нотикқ тутоқиб. — Хуллас гап бундай...

У залдаги қаторга ўрнашиб олган Олимиддинга ишора қилди:

— Сиз ёнимга чиқиб ўтиринг.

Оддий бўлим бошлигининг президиумга чиқиб ўтириши кўпчиликни ажаблантирди.

— Асфальт заводининг директори! Туман газ бошлиғи!... Кейин Оқбердиев!

Залдаги уч амалдор ўрниларидан турдилар.

— Сизларга шанба кунгача муҳлат, — дея Олимиддиндан секин сўради: Ўша Болтавой акани маҳалласининг номи нима эди?

— «Янги чек»...

Котиб яна залга юзланди:

— Тошқўтондаги «Янги чек» маҳалласи тезкорлик билан асфальтлаштирилсин, бир йўла газлаштирилсин! Ҳеч қанақанги гап-сўз, важ, савол ўринсиз, тушунарлими?

– Тушунарли! – деди Оқбердиев дарров.
– Ахир бу режада...? – дея оғиз очди туман газ раҳбари.

– Мен сенга айтяпман, қиласан, тамом!

– Труба йўқ-ку!...

– Қани «консерва»?! – дея котиб залдан кимнидир ахтарди ва уни топгач, – эсингиздами Норбўтаев, янги цех учун 10 тонна труба олиб келгандингиз.

– Ҳа, уни янги ҳосилгача монтаж қилиб бўламиз, худо хоҳласа.

– Янги ҳосил кутиб туради. Бу йил меваларнинг чўғи кам, совуқ уриб кетган, ҳисоб-китобни кузда Оқбердиев билан қиласиз! «Асфальт?!...»

– Ҳаммаси тушунарли, бажарилади!... – деди дангал асфальт заводининг директори.

– Ҳа, гап бундоқ бўпти, – деди раҳбар.

Бу сафар унинг чеҳрасига бир оз майинлик югургандек бўлди. У энди асфальт заводининг директорини мақтай кетди.

– Ҳақиқий раҳбар мана шундай ҳозиржавоб бўлиши керак. Ҳа айтгандай, бугунги йиғилишимиз мавзуси ҳам ана шундай раҳбарлар масъулияти ҳақида... Хуллас, туманимиздаги раҳбар кадрлар масаласи қай аҳволда? Ҳамма ўз ўрнига, эгаллаб турган лавозимига лойиқми ё нолойиқми? Улар меҳнаткашларнинг арзи, дардини тушуна оладими, йўқми? Айнан мана шу масала юзасидан туманимизга “Кадр”дан Омонулла Жўраевичнинг шахсан ўзлари ташриф буюряптилар. Мана, ўтган ойда Шошгансой, кейин Ўртабоғ туманларида у киши мақсадли текширувлар ўтказган эдилар. Натижаси ҳаммаларингга маълум бўлса керак. Ё, сизларга изоҳ керакми?!...

Залдан «йўқ!» деган овозлар келди.

– Сизлар бугун худди мана шу масалада чақиртирилгансизлар. Айтиб қўяй, текширув бу сафар қаттиқ бўлади, – деди котиб столни бармоғи билан маъноли тақиллатиб. – Ҳамманинг айби ўзига аён. Шунга қараб ўзи

жавобини ҳозирлаб, тайёргарлигини кўраверсин. Мен сизларни огоҳлантириб қўйяпман, холос. — Тушунарлими?!

— Тушунарли!!! — деди залдагилар бир овоздан.

— Олимиддин, — деди у ёнидаги ходимга қараб, — Омонулла Жўраевичга ассистент, яъни у кишининг туманимиздаги ишончли вакилли этиб тайинланган. Нима масала бўлса, қандай гапларинг бўлса, шу йигитга мурожаат қилаверасизлар. Олимиддин, ўзингиз икки оғиз-а?...

— Хуллас, Омонулла Жўраевич ташрифни, яъни текширувни Тошқўтон колхозидан бошламоқчилар. Ўша «Янги чек» маҳалласи масаласи бўйича бўлса керак, албатта. Менга ҳали текширув режаси маълум эмас, яъни кимга қачон навбат келиши... Лекин бир нарса аёнки, бу тadbирдан туманимизнинг бирортаям раҳбари четда қолмайди. Ҳатто туманимиз прокуроридан тортиб, завод-фабрикалар, бозорусавдо идоралари, колхозу корхона раҳбарларининг шахсий ишлари, тутган мавқелари ва бошқа кўрсаткичлари ўрганиб чиқилиб, уларнинг ўз вазифаларида қолиш-қолмаслиги, бўшаб қолган ўринларга номзодлар масалаларини ҳам кўриб чиқадилар. Шу ўринда айтиб ўтмоқчиман, баъзилар устидан жиноий иш ҳам кўзготирилиши мумкин. Шунинг учун ҳали бир оз вақт бор, у ёқ-бу ёқларингизни бир сидра қараб олсаларингиз ёмон бўлмайди. Шошгансой ва Ўртабoғдаги шармандаликлар, бизда худо хоҳласа, юз бермаслиги керак. Чунки туманимиз нафақат вилоятда, балки мамлакатимизда кўзга кўринган обрўли туманлар қаторида туради. Эътиборингиз учун раҳмат!

— Саволлар?!.. Олимиддинга саволлар борми? — деб сўради котиб.

— Кечирасиз, — деди қўл кўтариб ранги бўзарган Оқбердиев — анави «Янги чек» маҳалласини бу ишга даҳли борми, ўзи?

— Вей, сиз роса овсар одам экансизку-а...! Даҳли бор-да албатта! Чунки Омонулла Жўраевич биринчи галда ўша Болтавой аканикига тушмоқчи эканлар. У ёғини сўраманг!

– Тушундим, раҳмат – деди раис ноилож ўз ўрнига омонат утираркан.

– Ҳамма тушундими?

– Ҳа, тушундик!!!

– Олимиддин. Ўйлаймизки, сиз ҳам туманимиз обрўсини ҳимоя қилишга бор куч-ғайратингизни аямайсиз, деб ишонамиз. Шу ўринда Омонулла Жўраевичнинг ҳам ишончларини оқлайсиз, деб умид қиламиз. Чунки сиз ҳам туманимизнинг иқтидорли, фахрли ёшларидансиз...

– Ҳаракат қиламан, хўжайин, – деди ходим қўлини кўксига қўйиб.

– Яхши. Ундай бўлса Тошқўтондаги «Янги чек» маҳалласи масаласи бўйича шахсан ўзим шуғулланаман. Эртага соат 8:00 га у ерга барча ташкилот раҳбарлари етиб боришлари керак. Қолганини ўша жойнинг ўзида маслаҳат қиламиз. Хўп, келганларинг учун раҳмат. Тайёргарликларингни ўзларинг билиб кўраверинглар. У киши бориши мумкин бўлган барча жойлар, ўтадиган йўллар зудлик билан тозаланиб, саришталаниб, таъмирлаб қўйилсин. Бу ҳақида ташкилий бўлимга маълумот берилсин. Хайр, бўшсизлар!

Эртаси Тошқўтонликлар бир умр кўрмаган ажиб манзаранинг гувоҳи бўлдилар. Неча йиллар орзу бўлиб келган улкан қурилиш ишлари тўсатдан бошлаб юборилди. Туманнинг бор куч ва ресурслари шу ерга ташланди. Раҳбарларнинг эътибори кўпроқ бир нуқтага, яъни Болтавой аканинг эски, қулай деб турган гувала деворли уйига қаратилди. Қандай қилиб бўлмасин қисқа фурсат ичида «ёзувчи»нинг аризаси қондирилиши ва унинг хонадони «кадрнинг одами»ни кутиб оладиган даражада замонавий услубда таъмирланган хонадонга айлантирилиши шарт эди. Лекин бу «мўъжиза»нинг рўй бериши учун зудлик билан бир неча минг сўмлик маблағ, қурилиш-монтаж ишлари, уч сменали тўхтовсиз меҳнат, метиндек асаб ва тоқат керак эди. Керак экан, топилди... Шахсан Мирбадал Боқиевичнинг ўзи бу ишга бош-қош

бўлди. Маҳаллий матбуот, яъни «Бошқўрғон овози» газетаси бу тadbирни «Намунавий маҳалла» ва «Намунали хонадон ташкил қилиш ҳашари» деб ёритди. Шунингдек, юқоридагига кўра яқшанба куни бу ерда туман фаоллари учун кўргазмали семинар кенгаши ҳам ўтказиладиган бўлди. Tadbирга телерадиокомпания ва газета мухбирлари ҳам таклиф этилди. Мақсад «Тошқўтон тажрибаси»ни оммалаштириш эди. Шунингдек, қурилиш ва семинар иштирокчилари ва ташриф буюрадиган меҳмонлар учун ош тортиладиган, «Бошқўрғон юлдузлари» дастаси ижросида концерт ҳам уюштирилади. Болтавой аканинг бўлажак «Намунали хонадон»ига «уй тўйи» муносабати билан рўйхат асосида “ҳомий”лардан ихтиёрий-мажбурий совға-саломлар келтириш ҳам режага киритилганди. Шунингдек унинг шахсий ҳаёти ҳам ўрганиб чиқилиб, номзоди бирор орден ёки медалга тезлик билан тавсия қилинадиган бўлди...

Эндиликдаги вазифа, Омонулла Жўраевични қандай қилиб махфий кутиб олиш ҳамда мартабали меҳмоннинг ташрифига атайин тайёргарлик кўриладиганини Болтавой акадан сир сақлаш эди.

Мирбадал Боқиевич эртаси ҳам туман фаоллари билан фавқулодда йиғилиш ўтказди.

– Ўртоқлар, келинлар, бир савоб иш қилиб, ўзимизнинг нимага қодир эканимизни бутун мамлакатга кўрсатиб қўяйлик. Шахсан мен туманимизнинг ёмон отлиқ бўлмаслигини, шаънимизга фақат яхши гаплар бўлишини хоҳлайман. Нима дейсизлар?

Залда ола-тасир қарсақлар чалинди.

– Раҳмат... Мундоқ ўйлаб қарасак, Болтавой ака ким ўзи? У бутун умрини далага бахшида қилган, юртим деб, маҳаллам деб ёниб яшаётган оддий бир деҳқон, холос. У ўзи учун шикоят қилмаяпти, унинг ўзига мактаб ҳам керакмас. Кўчасида асфальт, уйида гази ёнмаса ҳам куни ўтаверади. Қора қозониям қайнайверади. У халқ учун куйиб-пишаяптику, ахир! Биз бўлсак у кишини “ёзувчи” десак,

“иғвогар” десак. Ахир у қаҳрамонку, азизлар!

Залда яна узун-қисқа қарсақлар эшитилди.

– Хуллас, биз янги ташаббус бошлаймиз. Тошқўтондаги «Янги чек» маҳалласини ободонлаштирамиз, Болтавой аканинг уйини ҳашар йўли билан таъмирлаб берамиз. Туманимиз бўйича зарбдор уч кунлик ҳашар эълон қиламиз.

Котиб графиндан бир қултум сув ютиб олгач, яна ваъзини давом эттирди. Зал сув қуйгандек сокин эди.

– Ҳашар туманимиздаги барча ташкилотларга тегишлидир. Ким нима билан ҳисса қўшади, бу ихтиёрий. Пул берадими, қурилиш материалими, марҳамат мурувватларингизни кўрсатаверасизлар. Текширувга келсак. Бу барчамизнинг бошимизга келган тўйдир. Омонулла Жўраевич туманимизнинг барча қишлоқлари ва ташкилотларини шахсан айланадилар. Шунинг учун туман бўйича барча ишлар тўхтатилади. Ҳаттоки даладаги ишлар ҳам... Ҳамма ободончилик ишларига жалб қилинади. Бутун кўчаларнинг икки чеккасига тош терилиб, оққа бўяб чиқилсин. Йўл бўйларига зудлик билан гуллар, мевали кўчатлар ўтқазилсин. Гуллар очилиб турсин, дарахтларнинг мевалари пишиб турсин! Маориф! Қани у киши?! Бакиров!

Одамларнинг оғзи очилиб, пашша кириб улгурмаган ҳам эдики, бир бурчакдан садо келди.

– Мен шўттаман!

Бу маориф бўлими мудир Бакиров эди.

– Барча мактабларда ўқишлар тўхтатилсин! Ўқувчилар ҳам тозалов ишларига жалб қилинсин! Уларга йигирматадан гул кўчат солиғи солинсин. Гуллар кўчаларда кўкариб турсин, тушунарлими?

– Тушунарли, лекин... – деди Бакиров энди талмовсираб.

– Лекин-пекини йўқ. Мана сиз атестацияни биринчи бўлиб топширасиз. Олимиддин, сиз бун протоколга ёзиб қўйинг. Эртага сахар 6⁰⁰ да туман архитектураси, барча қурилиш ташкилоти раҳбарлари, газ, яна ким?

- Консерва! – дея қичқирди Оқбердиев ҳовлиқиб.
- Консерва билан Оқбердиев. Сизлар соат 5⁰⁰ да ўша ерда бўласизлар, тушунарлими?
- Хўп бўлади, хўжайин! – деди колхоз раиси аскарлардек ҳозиржавоблик билан.
- Кейин барча бўлим бошлиқлари, сизлар билан «Янги чек»да йиғилиб, ким нима иш қилиши кераклигини жойида ҳал қиламиз, тушунарлими?
- Тушунарли!!! – дейишди залдагилар.
- Умуман, ким қанақа, нималарга қодирлигини кўрсатадиган, ғалвирни сувдан кўтарадиган пайт келди, ўртоқлар. Хуллас, штаб ўша Тошқўтонда жойлашади. Ҳашарга шахсан ўзим бошчилик қиламан. Агар тушунарли бўлса, саволлар бўлмаса, ҳаммага омад ёр бўлсин! – деди котиб ва Олимиддин билан ўзаро шивирлашиб чиқиб кетишаркан, ўринбосари Асовиддин Олимовичга “Ҳузуримга киринг” дегандек имлаб қўйди.

ҚИШЛОҚДАГИ МЎЪЖИЗА

Эртаси одатдагидек хўрознинг қичқириғи ила яна зарин қуёш кўтарилиб ажиб тонг отди. Мафтуна ҳовли ва кўчаларни супура бошлади. Ҳури хола ҳовлида сигирини соғарди. Болтавой ака эса, елкасига сочиқни олиб “муқаддас офтобаси”ни кўтариб томоғини қира-қира таҳорат қилгани ўтиб кетди. Шу маҳал кўчанинг у бошида бир тўда одамларнинг ғала-ғовури эшитилди. У томон — бу томондан тракторлар ва шағал ортилган машиналар қатор-қатор бўлишиб келиша бошлашди. Кимларнингдир кўрсатмаси билан кўчага тўп-тўп қилиб “шариллатиб” шағал ағдарила бошланди. Мафтуна бу манзарани кўриб ҳайрон бўлди. “Тавба, қаллаи саҳарлаб нима зарил-а?”, — деб қўйди у хаёлан ва шу дамда уйларига яқин жойда раҳбарларнинг бир нечта енгил машиналари келиб тўхтаганига кўзи тушди. Дастлаб уларга эътибор қилмади. Лекин шляпали, хром этик кийган одамларнинг тўғри

уларникига томон келишаётганини кўриб, таҳликага тушиб қолди.

– Ие, бизникига келишяпти-ку. Вой ўлмасам!...Ҳой, отажон! – дея ҳовлига чошиб кирди.

– Ҳа, нима гап, тинчликми, қизим? – деди сутли пақирини илиб кўяркан Ҳури хола.

– Бизникига каттаконлар келишяпти!

Ташқаридан келаётган ўзаро суҳбат овозлари, техникаларнинг тариллаб ишлаши буни тасдиқламоқда эди. Мирбадал Боқиевичнинг “Уйдамиканлар, ишқилиб”, деган овози ҳам эшитилди.

– Ҳа, ҳозир чақираман, – деди Оқбердиев ва томоғини қириб олиб: “Ҳой, Болтавой ака!” – дея қичқирди. Таҳорат қилаётган мўсафид “Ҳов! Ҳозир!” деган овоз берди.

Унинг овозидан кўнгли тўлмаган Оқбердиев эшикни тикиллатган бўлдию, ичкари томон бош суқди ва кўзи Ҳури холага тушди:

– Бобой уйдадилар?

– Ҳа, ҳозир чиқаяптилар. Ҳой, дадаси-ю!

– Мана, кетаяпман! – деган овоз келди ҳовлидан ва бир оз ўтгач Болтавой ака офтобани кўтариб чиқиб келди. Эшикдан котиб тўра, Олимиддин, райгаз бошлиғи Хуррамов ва Оқбердиевлар бирин-кетин кириб келишди.

Мирбадал Боқиевич ҳовлига киргани замони атрофни аланглаб, ҳовлини синчков кузатиб чиқди. Хуррамов эса, ўзича нималарнидир мўлжаллай бошлади.

– Ие-ие, келинлар меҳмонлар! – деди Болтавой ака ва “Мен ҳозир” дея ичкари кириб кетди.

– Нима, нозик меҳмонимиз ҳали шу ерга келаяптими? Ахир бу ғирт шармандалик-ку! – деди Мирбадал Боқиевич Олимиддинни бир четга имлаб.

Бу пайтда Мафтуна югуриб-елиб сўрига меҳмонлар учун жой тайёрламоқда эди. Гапни эшитмаганга олди.

– Омонулла Жўраевич бу ерга ҳеч ҳам келмаган бўлсалар керак-да.

— Қизиқ, у бу чолни қаердан таниркан-а? — деди Оқбердиев гапга аралашиб.

— Олимиддин, сизга бу тўғрида нима деди?

— “Қадрдон кишим” дедилар.

— Ҳа, дуч келган одамни ҳеч ким бундай демайди.

Демак, бу ерда бир гап бор...

Ичкаридан ўзини ўнглаб Болтавой ака хурсанд чиқиб келди.

— Узр, меҳмонлар кутдириб қўйдим.

— Келинглар, хуш келибсизлар, — деди Ҳури хола янги сочиқни олиб чиқаркан.

— Ассалому-алайкум! Бардаммисиз, бақувватмисиз?

— деди Мирбадал Боқиевич мўйсафид билан эски қадрдонлардай кучоқлашиб кўришиб. — Мени таниб турган бўлсангиз керак-а? Мен Мирбадал укангиз бўламан.

Болтавой ака бошқалар билан ҳам илиқ сўрашиб чиқди. Бу маҳалда Мафтуна офтобага илиқ сув тўлатиб қўйиб кетган эди.

— Қани меҳмонлар, аввало қўлларингни бир ювиб оласизларми, дегандай...

Меҳмонлар ҳайрон бўлиб бир-бирларига маъноли қараб олишади.

— Бу бизнинг етти пуштимиздан қолган офтоба бўлади. Ундан хонадонимизга ташриф буюрган сиздек мўътабар меҳмонларнинг қўлига сув тутиш урф бўлиб келган-да.

— Оқбердиев! — деди котиб буйруғона — Офтобани олмайсизми?

Раис чолнинг қўлидан идишни олиш ва ўзи сув қуйишини айтиб ялтоқланди. Лекин Болтавой ака кўнмади:

— Ўзим қуяман. Савобни ўзим олмоқчиман, — деди у.

— Қани, хўжайин, ўзларидан бўлсин бўлмаса.

Мирбадал Боқиевичнинг ранги гезарди, лекин ноилож қўлини сувга тутди.

— Оббо, отахон-ей, — деди у ҳам лаганбардорлик оҳангида. — Яхши юрибсизми, ишқилиб? Биз ҳам мана

тонг саҳарлаб уйингизга яхши нияту хушхабар билан келаяпмизда.

— Илоҳим, хушхабар олиб келган қадамларингиз қутлуғ бўлсин. Бу офтобамиз шунақа ҳосиятлида, ўзи. У фақат сизларга ўхшаган обрў-эътиборли, ҳалол-пок инсонларнигина ўзига чорлайди.

— Ҳа, яхши идиш экан. Лекин анча эскириб, унниқиб қопти. Хай майли, лекин биз бошқа масалада келувдик, — деди котибнинг энсаси қотиб.

— Қани марҳамат, ўтиринглар.

Улар иложсиз сўрига чиқиб ўтиришиб дуо қилишади. Сўнгра котиб охиста муддаога оғиз жуфтлади:

— Шу десангиз, хабарингиз борми-йўқми, отахон, биз — туман раҳбарлари ўзаро кенгашиб, тумандаги бирор маҳаллани ва ўша ердаги бирор хонадонни ҳашар йўли билан бекаму-кўст ободонлаштириб, таъмирлаб беришга қарор қилгандик. Қарангки, чеки сизнинг хонадонингизга тушиб турибди-ку, — деди у хо-холаб сохта куларкан.

— Э, шунақами, қарорларингиз қутлуғ бўлсин!

Бу пайтда Мафтуна “Хуш келибсизлар” дея чой олиб келиб кўйиб кетди. Олимиддин уни тезда куя бошлади.

— Хуллас, отахон, — деди Мирбадал Боқиевич салмоқланиб чойдан бир хўплаб оларкан. — Биз сизни жуда яхши биламиз. Сиз элни деб, юртни деб кўп қайғуриб келаяпсиз. Мана мени олдимгаям боргансиз, Оқбердиевгаям кўйиб-пишиб кўп учрашган экансиз. Шунинг учун ўйлаб-ўйлаб сизнинг арзингизу талаб-истагингизни қондиришга жазм қилувдик.

— Ие, шунақами, раҳмат-э — деди Болтавой ака қувониб шоша-пиша, — жуда хурсанд қилдингиз-ку, ниҳоят мактаб қуриб берадиган бўпсизларда-а?

— Йўқ, аввало маҳаллангизни асфальт қиламиз, сув ўтказамиз, газларингиз ёнади. Уйингизниям яхшилаб таъмирлаб берамиз.

— Йўқ, бўлмайди, — деди мўйсафид тўсатдан қўл силтаб.

— Ие, нега энди? — деб сўради котиб ажабланиб.

— Маҳаллани, майли, асфальтини қилинглар. Газ, сув бўлсаям қанийди, яхши бўларди. Лекин менинг уйимни таъмирлашнинг кераги йўқ. Менга ўзи шундай гуваласи, лой сувоғи билан маъқул. Бунинг ўрнига мактабга жой ажратиб, ҳеч бўлмаса пойдеворини қуриб берсанглар, қолганини маҳалла-кўй ўртада пул йиғиб, ҳашар қилиб қуриб олардик.

— Э отахон. Яна ўша эски гапми? Мактабни нима қиласиз, бошингизни қотириб? — деди Оқбердиев тажанглик билан.

— Сиз гапга аралашмай туринг! — дея ўшқириб берди котиб. — Хўп, отахон. Мен сизни тушундим. Биласиз, мактаб қурилиши ўз-ўзидан бўлмайди. Уни аввало режалаштириш керак.

— Ие, ҳали режалаштирганларинг ҳам йўқми? — деб сўради чол ажабланиб.

— Худо хоҳласа, янаги йилга режалаштирсак, сўнгра юқоридан, яъни Москвадан тасдиқланса, бюджетдан маблағ ажратилса... — деди котиб мужмал қилиб.

— Бўлди, тушундим. Унда маҳаллада мактаб бўлмас экан, мен уйимни таъмирлашларига ва умуман беъмани пул сарфлашларингга қаршиман. Ана анави рўпарамдаги қўшнимникини таъмирлай қолинглар. Ўзи ногирон, бир жойда уч йилдан бери михланиб ётибди, савоб бўлади.

— Отахон, сиз биз учун табарруксиз-да, — деди Олимиддин ҳам гапга аралашиб. — Биз сизнинг дуоингизни олмоқчимиз. Ўзингизни бир умр далага бахшида қилган инсонсиз, ахир.

— Ҳа-ҳа, “Хўп” деяверинг, — деди Оқбердиев.

— Буям, отахон, лотореяга бир ютуқ чиққандек гапда, — деди Мирбадал Боқиевич музокарага чек қўйишга жазм қилиб.

— Раҳмат сизларга. Майли, маҳалла ободончилигини бошлайверинглар. Уйимни бўлса ўзим у ёқ-бу ёғини лой билан чаплаб чиқарман. Бирор пақир оҳак керак бўлиб қолса, сўрарман.

“Тавба” деб қўйди ўзига-ўзи Мирбадал Боқиевич тиззасини маъноли уриб қўяркан. “Шунақаям содда одам бўладими?...”

– Қани омин, турдик бўлмаса, – деди у чолдан маънилик иш чиқмаслигига ақли етиб.

– Ўтиринглар, нонушта қилинлар, – деди мўйсафид.

Хуррамов отахонни бир четга тортиб шивирлади:

– Буларнинг томоғидан энди ҳеч нима ўтмайди, отахон.

Лекин бопладингиз.

– Эҳ тоза бошни қотирдингизку-а, отахон, – деди Оқбердиев ҳам афсус чекиб.

– Бўлди, бошқа муҳокама қилманглар. Кейин маслаҳатлашармиз, – деди котиб ва чолнинг қўлини маҳкам қисиб қўйиб, сунъий илжайди.

– Яшанг отахон. Хўп, омон бўлинг – деди Олимиддин ҳам самимий.

– Хўп, яхши боринглар, – деди Болтавой ака ва ортларидан кўчага чиқиб бўлаётган ишларни кўриб танг қолди.

– Эҳ-ҳе, ҳақиқатдан ҳам қарорлари қатъийга ўхшайдику...

* * *

Мирбадал Боқиевичнинг кайфияти бузилиб, ишлаётган техникалар сари шитоб билан бораркан, тўсатдан тўхтади-да, Олимиддинни бир четга имлади:

– Бу ёғи қовун бўлдику, энди нима қиламиз?

– Ҳайронман – деди Олимиддин қовоқларини уюб.

– Менга қаранг, Омонулла Жўрасвични Болтавой аканинг уйига олиб келиш просто уят! Ё унинг уйини зудлик билан таъмирлаб жиҳозлаш керак, ёки бўлмасам, меҳмонни бу ерга умуман келтирмаслик чорасини кўришимиз керак. Ҳалиям кечмас, ҳамма ишларни ҳозирок тўхтатишимиз мумкин, сизда у кишининг телефон рақами бор-а?

– Ҳа, албатта бор.

– Бўлмаса, кетдик. Оқбердиевнинг идорасига

борайликда, у кишига кўнғироқ қиласиз.

— Нима дейман? — деб сўради Олимиддин машиналари сари шошиб боришар экан.

— “Болтавой ака ҳозир йўқ экан. Санаторияга кетган эканлар” деб айтасиз. Ишқилиб нима десангиз денг, лекин бу оми қишлоққа келмасалар бўлгани.

— Ҳа-ҳа, яхши бўларди, — деди Олимиддин ҳам бошлиқнинг гапини чин дилдан маъқуллаб.

Улар “Тошқўтон” колхоз идорасига шашт билан кириб келишди. Олимиддин гўшакни олиб телефон рақамларини оҳиста тера бошлади. Оқбердиев сертакалуфлик билан бир четда карахт бўлиб турарди.

— ...Алло, Омонулла Жўраевич?!... Ассалому-алайкум, оагинам! Қандайсиз? Соғлиқлар, уй ичлари?... Узр, эрталабдан безовта қилганим учун. Бу мен шогирдингиз Олимиддинман. Бошқўрғондан. Шукур, раҳмат... Ҳа-ҳа, ўша гап. Ҳеч кимга айтмадим. Бу ёғи димдим... Ҳа, к-кутаман, ўша ерда. Болтавой аканикида-а?

— “Йўқ экан” денг, — жон-жаҳди билан шивирлади Мирбадал Боқиевич.

— Э-ҳа, ҳалиги, айтмоқчи, отахон санаторияга кетган эканлар. Шунинг учун меҳмонхонага ўзим яхшилаб... Х-хўп, оажон. Келишдик. Хайр, омон бўлсинлар.

— Хўш, нима деди?! — деб сўради котиб жон-жаҳди билан.

— “Санаторияда бўлсалар ҳам майлига, уйдагиларини бир йўқлаб қўяман. Иложи бўлса у кишини душанба кунига уйига опкелинглар, кейин яна қайтариб олиб бориб қўяверасизлар” дейишди. Уф-ф... энди чолни санаторияга боришга кўндириш керак бўладику, — деди Олимиддиннинг чиндан хуноби ошиб.

— Оббо. Ҳай майли, уриниб кўраман. Кетдик... — деди котиб хуноби ошиб. “Энди ортга қайтиш йўқ” деган маънода.

Мирбадал Боқиевич маҳаллада бўлаётган ишларни ҳанг-манг бўлиб томоша қилиб турган Болтавой аканинг

олдига баланд бошини паст қилиб ўта мулозамат билан борди.

– Оббо отахон-ей, – деди у ўзини жиддий кўрсатиб.

– Худо хоҳласа, уч кун ичида кўчангизни таний олмай қоласиз. Ҳа, айтмоқчи, менинг сизга бир яхши таклифим бор эди. Майли сиз хоҳламас экансиз уйингиз таъмирланмаса таъмирланмаптида. Лекин сизга бир мурувватимиз бор, “йўқ” демасангиз, илтимос. Бўлмаса хафа бўламиз.

– Илоҳим мартабангиз бундан ҳам улуғ бўлсин. Халқимиз учун яхши ишларни бошлабсиз, мурувват шуда. Бундан ортиқ бўлармиди.

– Менинг давримда бир соғлиғингизниям тиклаб олинг демоқчийдим, отахон.

– Мен, худога шукур, отдайман. Бир умр кетмон қўлимдан тушмаган, тиниб-тинчимайман, белим бақувват ҳали. Сизга ўхшаган кам ҳаракатларгина носоғлом бўлишади.

– Бир мазза қилиб дам олиб келингда, энди. У ерда ўз тенгқурларингизни топиб оласиз, ҳаво алмаштирасиз, дегандай, – деди котиб сунъий хе-хелаб кулиб.

– Мана шундай қурилишни ташлаб-а? Ҳашардан қочиб-а? Э, йўқ! Мен қишлоғимнинг ҳавосини ҳеч қаерникига алмашмайман, – деди мўйсафид қўл сиятаб.

Котибнинг кўз олди қоронғилашиб, ўзини ёмон ҳис қила бошлади. Буни пайқаган, Олимиддин гапга энди зудлик билан аралашди:

– Отахон, энди бу қарорни ўзгартириб бўлмайди. Йўлланмага фамилиянгиз ёзиб қўйилган, ахир. У куйиб кетадику!

– Шундай иш қизиб, ёниб турганида битта қоғозинг куйса куйибди-да, ўғлим, – деди чол қайсарлик билан.

Мирбадал бир қаттиқ сесканди ва юрагини чангаллади. Олимиддин бу ҳолатни сезиб котибни суяб қолди.

— Юраклари, мазалари қочиб қолди шекилли. Дўхтир чақириш керак, — деди Олимиддин хавотир оҳангда.

— Олимиддин... ишни тўхтатманглар, — деди котиб ихраб, — ўринбосар Асовиддинни чақиртиринг, тез келсин. Отахон..., сиз илтимос..., боринг ўша санаторияга.

— Йўқ, ўғлим. Менинг ўрнимга ўзинг бора қол. Мазанг йўққа ўхшайди. Ўзинг соғлиғингни тиклаб келавер. Мен мингдан-минг розиман, — деди Болтавой ака чин дилдан.

Котибнинг машинаси ўқдай учиб етиб келди ва ҳайдовчи хўжайинни орқага суяб қўяркан, у Олимиддинга қаттиқ тайинлай бошлади:

— Бобойни албатта кўндиринг, Олимиддин. Бўлмаса у ҳамма ишимизни расво қилади. Асовиддин билан ҳамма ишни охирига етказинглар.

— Ҳеч хавотир бўлманг, Мирбадал Боқиевич. Ҳаммаси яхши бўлади. Тезроқ соғайиб кетинг.

Кўп ўтмай машина касалхона томон физиллаб кетди. Қатъий топшириқ олган Олимиддин ишловчиларга томон қичқирди:

— Трубани шу ерга туширинглар! Қани архитектор?! Ҳамма ўз ишига борсин. Бошланглар! Қани, отахон, бир дуо қилиб юборинг-чи!

— Илоҳи омин, бошлаган савоб ишларингизга Худойим мадакор бўлсин! Юртимиз обод бўлсин, отабоболаримизнинг руҳлари шод бўлсин, Аллоҳу акбар!

Ишлар қизғин бошланиб кетди. Олимиддин Болтавой ака билан бирга юриб, бўлаётган ишларни кузатдилар. Лекин Олимиддиннинг кўнгли ҳижил эди. Ниҳоят у чолни бир тўнка устига ўтиришга таклиф қилди. Қўшни аёл бир кўрпача олиб чиқиб тағларига солиб бердида, сўнгра чойнакда чой ҳам кўтариб чиқди.

— Сизга бир гапни айтиб қўймоқчийдим, отахон, — деди Олимиддин мўйсафидни ўзига иложи борича яқин олишга ҳаракат қилиб.

— Хўш-хўш?...

— Омонулла Жўраевич сизга салом айтдилар.

– Э-ҳа, ануви, ғилдираги тешилган йигитми, депутат? Ҳай саломат бўлсин, — деди мўйсафиднинг кўзлари чақнаб.

Олимиддин чолнинг нафақат қайсар, балки қўпол соддалардан эканидан ҳам энсаси қотаёзди.

– Ўша киши мендан қаттиқ илтимос қилиб, сизни санаторияга дам олишга юборишимни сўрадилар.

– Э шунақами?

– Бу ерда катта қурилишлар бўлишидан у кишининг хабарлари бор. Ҳамма ёқ чанг, шовқин бўлади-да. Санаторияда дам олиб келсангиз, бутун маҳалла обод бўлган бўлади. Омонулла ака кейин сизникига меҳмон бўлиб келмоқчилар.

– Яхши, келаверсин. Унинг учун эшигим ҳамиша очиқ. Оббо ғилдирагинг тешилгур, қизталоғ-ей, барибир гапида турибди-да. Ҳақиқий депутат, ўғлим, мана шундай бир сўзли, мард бўлиши керак.

– Демак келишдик-а, отажон. Бўпти, мен бориб ишларимни қилай. Эртага эрталабга тайёр бўлиб туринг, сизни ўзим жойлаб келаман, — деди Олимиддин ва нари кета бошлади.

– Раҳмат, ўғлим. Ўзим ҳам боравераман, — деди мўйсафид ва уйи томон кетаркан ўз-ўзига ғўлдираб борарди:
– Хиҳ, кетадиган аҳмоғинг йўқ. Шунча ишни ташлаб-а...

– Отажон, бўлмаса йўлланмани ҳали уйингизга ташлаб кетишади! — дея қичқирди “бечора” Олимиддин.

АСОВИДДИН

Мирбадал Боқиевичнинг тўсатдан мазаси қочиб қолиб, ҳамма масъулиятли вазифани унга юклаб кетганини Олимиддиндан эшитган котиб ўринбосари Асовиддин Оловиддиновичнинг фиғони ошди:

– Оббо. Худди атайин қилишадими дейман-а. Касалхонага ётиб олиш ҳамманиям қўлидан келаверади, — деди у алам қилиб.

– У киши атайин қилмадилар. Чиндан ҳам қон босимлари кўтарилиб кетганини ўз кўзим билан кўрдим.

Ҳамма ишларни бошқариб қўйиб, кейин кетдилар.

Асовиддин ноўрин гапириб қўйганини ҳис қилди. Ахир Олимиддин нима бўлсаям Омонулла Жўраевичнинг одами-ку. У билан жиддий гаплашмоқ керак. “Лекин жуда омади чопган йигит эканда. Аттанг, илгари бир-икки йигилишларда бу болани бекор танқид қилган эканман. Ким билибди чархпалакнинг бунақасига айланиб кетишини. Энди Омонулла акани мен кутиб оладиган бўлсам, демак мен билан бамаслаҳат иш қилади, менинг йўригимга юради. Баҳонада биринчи котибликка номзодим хамирдан қил суғургандек ўтиб кетиши ҳеч гапмас. Эҳтимол Мирбадал аканинг касал бўлгани бир жиҳатдан мен учун яхши бўлгандир. Худо хоҳласа, биринчи котиб бўлиб қолсам Олимиддинни ўзимга ўринбосар қилиб оламан” дея хаёлан фикрлай бошлади Асовиддин ва энди Олимиддинга бўлган муомаласини тубдан ўзгартирди.

— Ҳай майли, Олимиддин. Нимаям қила олардик. Энди иккимиз бир тан-бир жон бўлиб Мирбадал Боқиевичнинг йўқликларини билинтирмаслигимиз керак-да. У кишининг мазалари анчадан буён ёмон ўзи. Юраклари ҳам бир марта ҳужум қилганди. Энди ўзларини эҳтиёт қилганлари маъқул.

— Ҳа, тўғри айтасиз.

— Дўхтирлар бу сафар у кишини нафақага тавсия қилиб юборишлари ҳам мумкин.

— Ие, шунақами?

— Ҳа. Шунинг учун туманимизнинг тақдири икковимизнинг қўлимизда қолаяпти.

— Тўғри. Бу биз учун катта масъулият.

— Яшанг Олимиддин. Хуллас калом, ука, биз сиз билан бир нимани ўзаро келишиб олишимиз керакка ўхшайди.

— Албатта, бемалол.

— Хабарингиз бор, мен бу ерда сиз мактабда ўқишга кирганингиздан буён ишлаб келаман. Иккинчи котиб бўлганимга беш йил бўлибди. Яна беш йилдан сўнг нафақага

чиқар эканман. Лекин билсангиз, ҳар сафар биринчи котиблар четдан тайинланаверишади. Биз эса ўрнимизда қолаверамиз. Масалан, Мирбадал ака мен билган олтинчи одам. Лекин сизга ҳавасим келаяпти. Сиз ўз истеъдодингиз, иқтидорингиз билан худо хоҳласа, ўз келажагингизга яхшигина пойдевор қуриб олдингиз. Буни омад дейдилар.

— Раҳмат, ака.

— Фикримни уққан бўлсангиз керак. Сизни ўз ўрнимга лозим кўрмоқчийдим. Шунга нима дейсиз?

— Тушунмадим, ўзингизчи?

Асовиддин ўз кўнглидагини шошиброқ тўкиб солганидан ҳижолат тортди. Лекин темирни қизиғида босмоқ керак эди. Душанба кундан катта текширув бошланади. Мирбадал Боқиевич касал бўлмаган тақдирда ҳам барибир текширувда туманнинг нуқсон-камчиликлари аниқланади. Албатта у киши жавоб беради ва унинг кетиши ҳам аниқ. Унинг ўрнига “Мана мен” деб кўз тикиб турганлар қанча? “Отни қамчилаб қилмоқ керак. Бунақа имконият бошқа бўлмайти” деган ўйга борди Асовиддин ва бўлим бошлиғи Олимиддинга дангал сўз қотди:

— Албатта сизни ўз муовиним бўлишингизни хоҳлардим ёки ўзлари “биринчи” бўлиб қўя қоладиларми-а? — деб сўради иккинчи котиб синовчан кулиб.

— Йўғе. Ҳали ёшлик қиламанку. Аввало Мирбадал ака соғайиб кетсинлар. Мабодо...

— Текширувдан сўнг у кишининг ўз ўринларида қолишига ким кафолат беради? Эҳтимол текширув юқоридан атайин уюштирилгандир, бизга номаълум бирор сигналлар бордир, а лаббай?... — деди Асовиддин шивирлаб.

— Тўғри. Бўлиши мумкин, — деди Олимиддин жиддий.

— Мени тушунгандирсиз?...

— Ҳа, тушунарли. Бўлмаса бундай қиламиз. Сиз менга ўша “биринчи”ликка номзодларни билиб берасиз. Мен уларнинг ишини мақсадли текширувга тўғрилаб қўяман.

Бу сўзларни Асовиддин “Рақибларингизни айтсангиз мен ковушини тўғрилаб қўяман” дегандек ўзича тушунди ва беҳад қувониб кетди.

— Яшанг, укагинам, — деди у Олимиддинни кучоқлаб ва лўмбиллаган юзидан ўпиб-ўпиб олди. — Мени тўғри тушунганингиздан айланай. Демак, келишдикми?

— Келишдик...

* * *

“Янги чек” маҳалласида ишлар қизигандан-қизиб кетди. Энди бу ишларга Асовиддин Оловиддинович шахсан ўзи раҳбарлик қила бошлади. Улар Олимиддин иккиси худди ака-укалардек жуда қадрдон бўлиб кетишган ва ўз олдиларига қўйилган вазифани ҳамжиҳатлик билан қойилмақом қилиб бажармоқда эдилар.

Транспортлар шовқин-сурони йўлга тараддулланиб ўтирган Болтавой аканинг хонадонини ҳам ўз оғушига олганди. У негадир кетгиси келмас, офтобасини қўлига олиб, унинг ҳошияларига тикилган холда сўрида хомуш ўтирарди. Шу маҳал кампири Ҳури хола кўчадан ҳовлиқиб кириб келди.

— Ие вой, дадаси, ҳалиям шумшайиб ўтирибсизми? Бора қолмайсизми дом отдыхингизга. Буни қаранг-а, маҳалламизни шунақаям обод қилишаяптики, барака топгурлар. Бири сув тортган, бири газ трубасини улаган, бошқалари йўлга шағал тўкиб текислашаяпти. Эҳ-ҳа, ҳали дам олиб келгунингизча ҳаммаёқ ўзгариб кетади, шекилли.

— Ҳа. Шунинг учун ҳам кетгим келмаяпти-да, — деди чол хўрсиниб. — Уйимизда газнинг ёнишини кўришни бир умр орзу қилгандим. Бунақаси ҳатто болаларимизга ҳам насиб қилмайди, деб қўрқардим.

— Мана, ниҳоят ўтин-тезак ёқишдан ҳам қутуладиган бўлди, — деди кампир севиниб.

— Бу ишларнинг ҳаммасини, менимча, анави филдираги тешилган йигит қилдираяпти, шекилли.

– Ҳалиги, яқинда бирров келиб, угра ошимдан ичиб кетган дуркунгина йигитми?

– Ҳа-ҳа. Зўр йигит экан, лекин. Унинг ўзиям бир айланиб келиб қолиши мумкин ҳали. Унга раҳмат айтиб қўйишим керак бўлади.

– Вой чол, эҳтимол у айтмагандир.

– Йўқ. Кўнглим сезиб турибди. Бу ўшанинг иши, иннайкейин манави офтобамизнинг каромати бу. Эсингда бўлса, ўшанда яхши ният қилувдик.

– Ҳа, эсимда, дадаси. Фаришталар омин деса, ҳеч гап эмас эканда-а? Бунни қаранг-а...

– Шунинг учун у йигит келсаю, мен уйда бўлмасам. Бу инсонгарчиликка тўғри келмайди. Биз уни яхшилаб меҳмон қилишимиз керак.

– Оббо, уни меҳмон қиладиганлар сони мингтаку.

– Уларнинг палови бошқа, сенинг угра ошинг бошқа. У, сезган бўлсанг бизга бошқача меҳр билан қаради. Етим ўсанга ўхшайди, бечора. Шунинг учун хотин, калламга бир фикр кеп қолди.

– Вой, қанақа фикр, дадаси?

– Дом отдыхга менинг ўрнимга сен бора қолсанг. Сен ҳам ахир менинг давримда дунёнинг кети кенглигини бир кўриб келгин.

– Вой, сиз бормасангиз мен нима қиламан?

– Боравер. Сенга ўхшаганлар у ерда сони мингта.

– Лекин сиз бормасангиз анави раҳбарлар хафа бўлишмайдими?

– Мен уларга кўринмай, кўчага чиқмай ўтираман. Бўлаётган ишларни девор орқасидан кузатаман. Қизинг ҳам уларга мени “кетган” деб айтади.

– Ҳай майли. Ҳеч қўймадингиз-қўймадингизда, дадаси. Борсам боравераманда.

Мўйсафид хурсанд ўрнидан туриб кетди.

– Юр тезроқ, тайёргарлигингни кўр. Мафтунагаям ҳозирги гапларни тайинлаб қўяйлик.

Бир оз ўтгач тугун кўтарган кампир, қўлига

хужжатларни олиб чоли ва қизи билан хайр-хўшлашиб чиқиб кетди. Болтавой ака молга қарагани ҳовлига ўтиб кетгач, Мафтуна уй юмушлари билан банд эди. Бир пайт кўча эшик тақиллаб Олимиддиннинг овози келди ва у ҳовлига бош суқди:

– Тинч ўтирибсизларми, синглим? – деди Олимиддин.

– Шукур, раҳмат.

– Огахон дам олгани кетдими-йўқми? Шунини бир сўрайин деб.

– Вой, кетдилар. Саҳар кетдилар.

– Йўғе, рости биланми? – деди котибият ходими севишиб ва тўсатдан кўча томон қичқирди:

– Ҳой уста акалар, кираверинглар!

Ҳовлига ҳар хил асбоб-анжомларини кўтариб олган бир тўда усталар кириб келишди. Олимиддин уста бошига таъмирлаш бўйича ишларни кўрсата бошлади.

– Манави гувала паҳса девор сиртидан қора ойнали рамани монтаж қилиб, уни кўринмайдиган қилинглари. Манави тандир ўчоқларни бузиб ташланглар.

– Вой ўлмасам! Нега унақа дейсиз? Отам уришадилара! – деди Мафтуна шоша-пиша.

– Оббо. Ҳай майли, бўлмаса бир каттароқ шиорми, суратми ўрнатиб, бу ерниям кўринмайдиган қиласизлар. Уйлар замонавий бўлсин. Анави ерга янги ҳаммом, ҳожатхона қуринглар. Тез бўлинглар!

– Канализация йўқку.

– Ҳовлига чуқур қавланглар. Ерга мрамар плита ётқизинглар, манави ерда фонтанчаям бўлсин.

– Сув йўқ-ку?! – деди устабоши Жўравой.

– Сув билан сизнинг ишингиз бўлмасин. Уни насос билан ҳайдашади. Манави ерга ошхона қуринглар. Кафелли, комфорт бўлсин. Ҳовлига доим яшнаб турадиган чим ўтқазиб, уларни сув пуркагич билан суғориладиган қилинглари. Йўл четларига яшнаб, очилиб турган тайёр гулларни экинглари, туваклари кўринмасин. Манави тўрига

бир ҳайкал ўрнатамизмикан-а...

– Ие, ҳайкалга бало борми? – деди уста ҳайрон бўлиб.

– Келаётган меҳмон, мен сизга айтсам, нозик дидли, маданиятли инсон-да. Ҳа айтмоқчи, кўча эшикни олиб ташланглар. Ўрнига нақшинкор дарвоза буюртирилган. Ўшани ўрнатасизлар.

Мафтуна сўрига кўрпачалар соларкан, Олимиддиннинг ғайриоддий ҳаракатларини ҳайрон бўлиб кузатарди.

– Ҳа айтмоқчи, синглим. Ҳозир бу ерга харажат олиб келиб ташлашади. Сиз усталарга уч маҳал иссиқ овқат ташкиллаб берасиз-да. Улар туну-кун ишлашади.

– Вой, мен мактабимга, ишга боришим керак-ку!

– Ҳамма мактабларда иш тўхтатилган. Мен директорингизга қўнғироқ қилиб айтиб қўяман.

– Нега тўхтайти?

– Туманимизга пойтахтдан катта комиссия келаяпти. Шунга ҳаммаёқ тозала-тозала. Мактаб ўқувчилари йўл четларига тош теришмоқда. Худо хоҳласа уч кун ичида уйлариингиз ҳам кошонага айланади. Хўп, мен ҳозирча кетдим. Ҳали хабар оламан. Бўпти, Жўравой ўзларингиз яхшилаб-а... – деди Олимиддин шошиб кўчага чиқиб кетар экан.

Бир қанча фурсатдан сўнг ҳовлидан чиқиб келган мўйсафид уйида бўлаётган ишларни кўриб ҳангу-манг бўлиб қолди ва усталарга томон жаҳл билан бақирди:

– Ҳой! Нима бало қилаяпсанлар уйимни?!

– Бизга юқоридан шунақа топшириқ бўлди. Бажаришга мажбурмиз-да, бобой, – деди Жўравой.

– Уйингизни, мана кўрасиз, қўғирчоқдек қилиб берамиз, – деди яна бир уста.

– Нимага?!

– Эшитишимизча уйингизга юқоридан нозик меҳмон келармиш. Баҳонада уйингиз бепул кошонага айланади. Қандинизни уринг, бобой!

– Ҳой ота, қўяверинг, ишингиз бўлмасин. Сиз ахир

бу ерда йўқсизку. Санаторияда дам олаяпсиз. Бу ишларни қаердан биласиз? — деди Мафтуна ҳам.

— ... Ҳа-я. Ҳа энди бир айтдим-қўйдимда. Бўпти, бўлмаса мен ҳам бу ерда йўқман. Сизлар мени кўрмадинглар.

— Ие, бу ёғи қизиқку! — деди Жўравой.

— Менгаям юқоридан шунақа топшириқ бўлганда, — деди мўйсафид ва қизини бир четга имлади. — Демак, бу ўша йигитнинг иши. Унинг келиши аниқ.

— Кимни айтаяпсиз, отажон?

— Ҳалиги гилдирағи тешилганчи...

— Вой, Омонулла аками?

— Ҳа. Ўша депутат. Лекин у сўзида турадиган мард йигит экан, яхшиям дом отдихга кетмаганим. Мана кўрасан, у айтганини қилади...

Мафтуна бир сония ҳайратланиб қолди. Унинг кўз олдида Омонулла гўё эртақлардаги баҳодир шаҳзода каби намоён бўлган эди.

* * *

Шу тариқа орадан икки кун ўтди. Маҳалла асфальтланди, газ, сув ишлари тугаллай деб қолди. Болтавой аканинг уйи ҳам тўртбурчаксимон қилиб, ойна билан қопланган антиқавор кошонага айлантирилди. Фонтанчада сув отилиб чиқиб турибди. Очилиб турган гуллар тувакпуваги билан ерга экилиб тупроқ билан кўмилди. Тандир ва ўчоқ устига “Партия қарорларига “лаббай” деб жавоб берайлик!” деган улкан плакат осилган бўлса, офилхона ёнига “Қадриятларимизни эъзозлайлик!” деб ёзилган панно ёпиштирилди. Қаер кўзга кўринарли бўлса, ўша ерлар сунъий — пластмасса гуллар билан безатилди. Фонтан ёнида қўлини иягига тираб хаёл суриб ўтирган ичи говак ҳайкал ҳам қўйилди. Болтавой ака унинг рўпарасига стул қўйиб олиб, гўё дардини ҳайкалга айтиб суҳбатлашаётгандек узоқ ўтирадиган одат чиқарди. Мафтуна мрамар йўлак устига чойшаб ёзди-да, буғдойни шопириб тозалай бошлади.

– Отажон, намунча хаёл сурмасангиз-а? – деди қиз кулиб. – Уйимизни чиройли қилиб қуйишган бўлишса. Яна нимага норозисиз?

– Шу харажатларнинг ўрнига мактабнинг бир қисми битарди-да. Лекин менга манави ҳайкал ёқиб қолди. У ўзини жуда ақдли тутаркан, лом-мим демас экан.

– Вой, ахир бу машҳур бир рассомнинг асарику – деди Мафтуна шарақлаб кулиб.

– Ҳа, ҳозирги ёшлар дунё илмини ўрганишяпти. Лекин бизнинг қишлоққа барибир мактаб керак.

– Шунчаси бўлган, мактаб ҳам бўлиб қолар. Ундан кўра сиз манави буғдойни тегирмонда торттириб келиб беринг, отажон. Уйда унимиз қолмабди. Харажатни ташлаб кетишдию, ўзимизники бошқада...

– Ҳа, баракалла қизим. Тўғри айтасан, ўз рискимиздан қолмайлик.

Шу маҳал ташқаридан таниш овозлар келди. Мафтуна югуриб бориб янги дарвозанинг тирқишидан мўралади.

– Вой ўлмасам, отажон. Бизникига туманимиз катталари келишяпти. Тез яширининг.

– Нима, ўз уйимдаям яширинаманми?

– Ахир сиз санаториядасизку!

– Ҳа-я. Бўпти тақсир, сиз бемалол-а... Кейин яна гаплашамиз – деди мўйсафид ҳайкалга мурожаат қилиб ва ўзини янги қурилган ҳаммом ортига олди.

Ҳовлига касалхона кийимидаги Мирбадал Боқиевич ва Олимиддин кириб келдилар. Мафтуна ҳам уй ичига чопиб кириб олди ва уларни зимдан кузата бошлади.

– Мана, Мирбадал Боқиевич, қўлдан келганича ҳаракат қилдик-да. Лекин сиз ўрнингиздан қўзғалиб беқор қилибсиз-да.

– Ҳеч кўнглим тинчимасди. Ахир бу ҳазил ишмас-да... – деди у қилинган ишларни бир сидра эринмай кўздан кечираркан.

– Яхши, – деди у кўнгли тўлгандек бўлиб. – Ҳалиги

ҳаммом, ҳожатхона масалаларичи?

— Албатта тайёр, — деди Олимиддин ғурур билан. — У ерга энг зўр импорт унитаз кўйдик.

Мирбадал эшикни очиб кўрган бўлди ва эринмай сувини шарақлатиб тушириб ҳам кўрди.

— Лекин анави сассиқ чолга уқдириб қўйиш керак. Бу ерга тагин ҳар қанақа кесак-песак ташлаб юрмасин.

Яшириниб турган Болтавой аканинг жаҳли чиқиб кўзлари косасидан чиқаёзди. Лекин чидади.

— Хўп бўлади. Назоратга оламиз, хўжайин.

— Ҳаммомнинг саунасиям бўлдими?

— Ҳа-ҳа, ваннасиям бор.

— Яхши, — деди бемор Мирбадал ва шиорларга эътиборини қаратди. — Лекин манави ёзувлар менга ёқинқирамайроқ турибди-да. Ахир бу ер идорамас, Болтавой аканинг уйику.

— Тўғри, эски ўчоқ билан тандирни бузишга қўйишмади-да. Уларни ёпиш чораси бу.

— Ҳмм... Бўлмапти. Устига гилам осиб қўйинглар.

— Вақт оз қолдику, улгура олармиканмиз?

— Элакка қолганида-а, — деди котиб кесатиб ва ҳайкал олдига борди — Бу нима бало?

— Бу бир донишманд ҳайкали. Сабр-тоқат рамзи. Омонулла Жўраевич жуда нозик дидли одамлар. Мен бунини ўқиётган газетасидан кўриб билганман.

— Ҳа яхши, гапирвормасмикан ишқилиб — деди у ҳайкалнинг пешонасини силаб қўяркан ва оёғи остида қоқилай деган офтобага кўзи тушди.

— Манави алимсоқдан қолган идишни умуман кўздан йўқотинглар. Янги иштонга жулдур ямоқ бўп қопти.

Бу гапларни эшитган Болтавой аканинг жаҳли янада жунбушга келди. Котиб энди кўча томон чиқиб қилинадиган ишлар бўйича бошқа йўл-йўриқлар кўрсата бошлади.

— Асфальт кўчадан дарвозагача бўлган йўлакка ҳам плиталар ётқизинглар. Икки четига гуллар ўтқазинглар. Ҳа

айтмоқчи, нозик меҳмоннинг ҳурматини жойига қўйиш учун у кишининг пойи қадамларига қора кўчқор сўйинглари. Кўчқорни Оқбердиев олиб келиб манави тутга боғлаб кетсин. Аҳаджон!

— Лаббай, ожажон! — деди ҳайдовчи ҳозир-нозир ўлиб.

— Машинангизда пичоқ доим тайёр турсин. Машинангиздан тушасизда, тўғри келиб кўчқорни камизнинг оёқ остиларига қурбонлик қиласиз.

— Тўғрику, лекин мен умримда чумчуқ ҳам ймаганманда.

— Оббо! — дея жаҳли чиқди котибнинг. — Нима, инди шуниям мен сўйишим керакми?! Қанақа касбулиятсиз ходимсизлар ўзи? Ўзингизми, бошқа қадимиди, ишқилиб Оқбердиев иккинги мана шу ишга касбулсизлар. Эгнингизга фартук тутиб олинг. Сизнинг иккинги қон чиқариш, қолган ишни қассоблар қилаверади, тушунарлими?

— Тушунарли! — деди Аҳаджон.

— Сиз кўп уринаверманг. Бориб бемалол даволанишни давом эттираверинг. Ўзимиз ҳаммасини айтганингиздек чиройли қиламиз — деди Олимиддин котибнинг кўнглини кўтариб.

— Хўп, сизларга омад тилайман, — деди котиб ва машинага ўтирар экан — ҳаммаси табиий бўлмоғи керак. Меҳмон гўё ўз оёғи билан кириб келиши керак. Олимиддин, сиз ички ишлар бўлими бошлиғи Сарақуловга тайинланг. У киши меҳмоннинг хавфсизлиги учун тўлиқ жавоб беради. Унга айтинг, маҳаллада муқаддам судланганлар бўлса, уларни аниқлаб, вақтинча бирор жойга жўнатиб юборсин. Бу атрофда ҳеч қандай бегона одам ёки транспорт воситаси юрмаслиги лозим. Ҳар бир кўчада соқчилар қўйилсин. Улар ҳам фуқаро кийимида бўлишсин. Гўё ўз ишлари билан банддек юришсин, тушунарлими?

— Тушунарли, — деди Олимиддин шоша-пиша блокнотига алланималарни ёзиб оларкан.

— Кейин коммунал хўжалик бошлиғи Норбўтаевга

айтинг, маҳаллага ҳар икки соатда сув септириб турсин. Кўчаларда бир дона ҳам ахлат, гард бўлмасин. Хуррамов газнинг бетўхтов ёнишини таъмирласин.

– Уни марказий трассага улаб улгуришолмайдику.

– Унда газ қаердан ёнапти?

– Маҳалланинг бошига суолтирилган газли машина кўйилиб, вақтинча синаб кўрилади.

Раҳбар бир ўкрайиб кўйди:

– Энди ўша машина бу маҳаллага доимий бириктириб кўйилсин, тушундингизми?

– Тушунарли, хўжайин.

– Бўпти, мен яна хабар оламан. Ҳайданг, Аҳаджон!

Машина яна касалхона томон йўл олди.

* * *

Котиб муовини Асовиддин Оловиддинович Болтавой аканинг ҳозирда санаторияда эканлигидан ҳам, Мирбадал Боқиевичнинг касалхонадан бирров келиб кетганидан ҳам беҳабар эди. У Олимиддин билан ўзаро келишиб олганларидан сўнг ўзини жуда виқорли тутар, қурилиш ишларига бевосита туну-кун раҳбарлик қилмоқда эди. У ҳам нозик дидли меҳмоннинг Болтавой ака хонадонига қиладиган ташрифига тайёргарлик ишларини ўз назоратидан четда қолдирмади. Балки янги-янги ғоялари билан ўзининг ўта маънавий баркамол ва изланувчан раҳбар эканлигини кўрсатиб кўйгиси келди. Шу туфайли у қурилган фонтан ўртасига қўшимча равишда туман марказидаги музейдан чоптириб турган болақайнинг ҳайкалчасини суғуртириб олиб келтириб ўрнаттирди. Бу фонтанча ҳовлига янада ўзгача “муҳит” бахш этди.

Болтавой аканинг уйида экани уни ҳайрон қолдирди. Мирбадалнинг гапларини эшитиб ҳали бери ҳовуридан тушмаган мўйсафид Асовиддин кириб келганида парво ҳам қилмади, яширинишни хаёлига ҳам келтирмади. Лекин меҳмоннинг хурматини жойига кўйиб кутиб олди.

– Ёзган аризаларингизни инобатга олиб, шу

ишларни қилмоқдамиз-да. Токи бу ишлар барчага ибрат бўлсин. Ҳамжиҳатлик билан нима ишлар қилишга қодирлигимизни бир кўрсатиб қўйишимиз керак — деди Асовиддин Оловиддинович фотиҳадан сўнг.

— Ҳамжиҳатликда гап кўп, албатта... — деди Болтавой ака истар-истамас.

— Ҳа, яшанг. Энди сизнинг бу қўғирчоқдай хонадонингизу, обод маҳаллангизни кўргани турли нозик меҳмонлар ҳам ташриф буюришади, фикр алмашади, газета ва телевизорга суҳбатлар уюштирилади. Сиз ҳамма-ҳаммасига тайёр бўлинг, хўпми! Эришган бундай ютуқларимизни кўз-кўз қилишингиз, ҳукумат ва туман раҳбарларига бундай ибратли ишларни амалга ошираётганлари учун ўз миннатдорчиликларингизни билдиришингиз керак бўлади. Сиз туманимизнинг фахрисиз, энг яхши, фаол инсонлар сафидасиз. Сизнинг ҳаёт фаолиятингиз ёшларимизга албатта сабоқ бўлиши керак.

— Лекин бир нимани тушунмаяпман.

— Нимани?

— Уйнинг ўртасига нега энди яланғоч, чоптириб турган боланинг ҳайкалчасини қўйишди. Ахир, хотин-ҳалаж бор...

— Э, оббо Болтавой ака-ей — деди муовин кулиб, — уйингиз ахир замонавий, маданияти юксак равнақ топган Европа услубига мосланаяптику!... Илгари бундай нарсаларни фақат шохлар саройигагина қўйиларди, энди эса, оддий деҳқонларимиз ҳам юксак дидли ва маънавий баркамоллигини бу ерга ташриф буюрувчиларга кўрсатиб қўймоқчимиз, холос.

— Ундай бўлса, нега энди Навойми, Умар Ҳайёмми, Берунийми ё бошқанинг ҳайкалини эмас, балки чоптириб турган болакай?...

— Сиз тушунинг, ахир бу ерга ҳатто ҳорижий меҳмонлар ҳам ташриф буюришади. Уларни бизнинг

мутафаккирларимиз қизиқтирмайди.

— Э-ҳе, меҳмон кўп келадиган бўлса менинг офтобамга роса иш топилар эканда-а...

— Қанақа офтоба?

— Ота-бобомдан қолган — шажаравий мерос. Келган меҳмонлар учун фақат шундан сув қуйиб кутиб олишни менга катта бобом васият қилиб кетганлар.

— Э, унақа эскилик сарқити бўлган ҳар хил темир-терсақларингизни қўйинг, отахон.

— Мана, сиз ҳам хонадоним учун азиз меҳмонсизку! Юринг офтобамдан қўлингизга бир сув қуяй, — деди чол қайсарлик билан.

— Э қўйинг. Мана ҳаммом, ювиниш хонаси қилиб бердик.

— Менга унақа нарсаларнинг, кейин мана бунақа дабдабали оврўпача уйнинг кераги йўқ эди. Менга ўз офтобам, ўз гувала-сомонли уйим яхши.

— Қандай содда одамсиз ўзи? Бунақа кошонани одамлар орзу қиладику, ахир... — деди ўринбосар бош чайқаб.

Болтавой ака барибир ўз фикридан қайтмай, тез лапанглаб бориб офтобани қўлига олиб, елкасига сочиқ ташлаб келди:

— Қани, марҳамат қилсинлар!

— Ҳеч қўймадингиз-қўймадингизда, — дея базўр қўлини узатди меҳмон.

— Бисмиллоҳир-раҳмонир-роҳийм... — дея сувни қўйди мезбон.

— Яна сизга бир гапни айтиб қўяй, — деди Асовиддин — бу ердаги кўргазмага қўйилган буюмларни эҳтиёт қилинг. Ўзингизча ҳар хил бўлмағур нарсаларни илиб қўйманг. Анави янги ҳожатхонага кесак-песак олиб кирманг...

— Э, ўлибманми, чиннини ифлос қилиб. У ерга ҳатто пашшаниям киритмайман.

— Сиз билан бу ерда яна ким туради?

– Қизим икки набирам билан. Ўғилларим шаҳарда яшашади.

– Куёвингизчи?

– Улар ажрашишган. Худо хоҳласа, яхшироқ жойи чиқса... деган ниятимиз йўқ эмас.

– Қаллиқ сероб. Ичкуёв қиламан десангиз, ҳатто конкурс билан танлаб оласиз.

– Ҳа энди, насиб-тақдир қилганида.

– Уларга ҳам тайинлаб қўйинг. Меҳмонлар келса яхши хизмат қилишсин. Хуллас, уйингиз энди музей ҳисобида туради. Сизга яна бу ердаги инвентарлар яхши сақланиши учун қоровул сифатида маош ҳам тайин қилдириб қўяман.

– Кечирасизу, лекин мана бу чоптираётган болакайга иштонча кийдириб қўйилса бўлмайдами? – деди Болтавой ака яна соддалик билан фонтан ичидаги ҳайкалчани кўрсатиб.

– Йўқ, унга ўрганиб кетасизлар ҳали. Иштонча кийдирсангиз унинг санъат асари эканлиги қолмайди.

– Жуда хунук турибди-да...

– Ахир ўғил болаку, хотин киши эмас-ку!

– Ҳа, шунисигаям шукур... – деди Болтавой ака оҳиста соқолини силаб қўяркан.

НОЗИК ТАШРИФ

Ниҳоят юқори мартабали меҳмонни ўз бағрига жойлаган самолёт ҳам ерга қўнди.

– Менинг келганимни ҳеч ким билмадими? – деб сўради Омонулла даб-дурустдан Олимиддинга қўл узатибоқ.

– Яхши келдингизми, устоз?... Йўқ-йўқ, ҳеч ким билгани йўқ. Ҳатто Болтавой ака ҳам билмайдилар.

– Э боракалло, хўп ақлли йигитсиз-да, Олимиддин,
– деди меҳмон котиб машинасига ўтираркан. Аҳадбек унга

илтифот қилиб эшикни очиб турди. — Ҳозир қаёққа борамиз?

— Ўша келишганимиздек, аввал Болтавой аканикига-да.

— Э ҳа, шундайми? Сиз нима десангиз шу-да. У киши уйдамикан, ишқилиб?

— Ҳа, албатта, — деди ишонч билан Олимиддин, — у кишига қандайдир меҳмонлар келади деганман, лекин айнан сиз эканлигингизни айтганим йўқ.

— У киши бир оддий, беғубор инсон-да, тўсатдан борсам қандоқ бўларкин?

— Яхши бўлади. Менга ишонаверинг.

— Сиз нима дейсиз, ошна? — дея тўсатдан ҳайдовчидан сўраб қолди Омонулла.

— Бу киши — Аҳаджон. Бизга бундан буён хизматда бўлади, — деди Олимиддин.

— Ҳа албатта, қўйни сўйиб ўзим саранжонлаб бераман.

— Қанақа қўй?

— Ҳа, мен... Сизга атаганим бор эди, — деди Олимиддин қовун туширган Аҳаджонга норози қараб қўйиб. — Биздаги урф-одатларни ўзингиз яхши биласизку...

— Мирбадал қаерда ҳозир?

— У киши... — деди Аҳад.

— Ўзларидалар, — деди шоша-пиша Олимиддин.

— Айтиб қўяй, менга унақанги дабдабаю асасанинг кераги йўқ. Сизга ўхшаб яримта лағмон билан бир чойнак чойга қорним тўяди. Шунинг учун ҳеч қанақа оворагарчилик бўлмасин. Қўй сўйишнинг умуман кераги йўқ. Унга тегманглар. Мен айтган қоғозларни тўғрилаб қўйдингизми?

— Ҳа, ҳаммаси тайёр. Лекин, дарров ишни бошлаб юбормай бир-икки кун меҳмон бўласиз...

— Меҳмондорчиликка вақт йўқ, ука. Ҳозир ишлаш керак. Бошлиқ мени чақиртириб, ишни тезлатишимни тайинлади. Бир ой ичида вилоятнинг бошқа туманлариниям

ўрганиб чиқишим керак экан.

– Демак, вилоятимизда бир ой бўлар экансиз-да.

– Ҳа, шундай. Шунинг учун ҳар бир дақиқа фанимат. Ҳужжатларни тез-тез кўз югуртириб чиқиб, пешма-пеш хулосамни ёзиб кетавераман: «Озод қилинсин!», «Қолдирилсин!», «Тайинлансин!» – вассалом!

* * *

Мирбадал Боқиевич душанба куни эрталаб Олимиддин ва ҳайдовчини аэропортга жўнатаркан, ўзи оёғи куйган товукдай саросимада қолди. Нима қилса экан? У ўша куни касалхонадан жавоб олиб ҳар эҳтимолга қарши уйига келиб олганди. Қўл қовуштириб текширувлар бошланишини кутиб тураверсинми, ё бирор чорасини изласинми? Омонулла Жўраевичнинг бугун Болтавой аканикига келиши аниқ. Қани энди, бирор бир аппарат бўлса-ю, Болтавой аканикида нима гаплар бўлишини эшитиб ўтирса... Эссиз, Олимиддинга диктофон бериб қўйишни унутибди-да. Котиб бир қарорга келди. Тошқўтонга ҳеч кимга билдирмай боради-да Болтавой аканинг рўпара қўшнисиникига кириб, у ердан ҳаммасини ўзи кузатади. Афсус, дурбини йўқ эди. У ҳар эҳтимолга қарши касалхонага келтиртирган шахсий машинасига ўтирди-да, «Янги чек» маҳалласи сари йўл солди. Баҳонада берган топшириқлари қандай бажарилаётганини текшириб кўрадиган бўлди. Ички ишлар ходимлари, соқчилар жойида, ҳатто йўл бўйидаги бедана тутлар орқасида ҳам писиб ётишибди. Водовоз сув сепаяпти, қўй тутга боғланган, газ ёнаяпти шекилли. Демак, ҳаммаси рисоладагидек...

Мирбадал Боқиевич бу ишлардан кўнгли тўлиб машинасини Болтавой аканинг боғ ҳовлиси томонга қўйди ва атрофни кузатди. Ҳовли томондан бемалол ўтиб бориб, янги қурилган ҳаммомга кириб олиши ва ҳамма гапни ўз қулоғи билан эшитиши ҳам мумкин экан. Лекин пастак гувала девордан ошганида ва ҳовли ичида юрганида янги уст-боши ифлос бўлиши мумкин. Кейин кўзи тушган одам

нима деб ўйлайди, «туман раҳбари гап пойлаяпти», демайдими?

Шу ўй билан унинг кўзи қўшни хонадонларнинг бирига тушди. Дарвозаси очиқ эди. У ерга кириб эскироқ кийим сўрамоқчи бўлди.

— Мени танийсиз-а, — деди Мирбадал Боқиевич дарвоза тақиллаганидан сўнг, ҳадиксираб чиққан аёлга. — Мен манави қурилиш прорабиман. Озгина иш қилишимиз керак эди, шунинг учун хўжайинингизнинг эски кийимидан бериб турсангиз. Ҳозир меҳмонлар келгунича бир ишни битириб қўйишимиз керак экан.

— Майли, мен ҳозир, — деди жувон ва зум ўтмай, эски шим, қора халағ ва ўрис шапка опчиқиб берди. — Оёғингизга анавини кийсангиз бўлади, — деди у тезак юки бор, оғзини очиб турган бир жуфт калишни кўрсатиб.

Котиб бир думалаб дайди одамга айланди-қолди. Девордан энди ҳеч иккиланмай ошиб ўтди ва сув қўйилиб, алланарсалар экилган юмшоқ жўяклар оралаб ҳаммом сари олға қадам ташлади. Лекин бир хатлаган эди ҳамки... сирти қуруқ кўрингани жўякка оёғи ботиб, калиши қолиб кетди. Янги пайпоқ расво бўлди. Шунингдек, иккинчиси ҳам...

— Ўл-е, сув қуйган қўлинг синсин! — деди у аччиқланиб.

У энди пастак девор ёқалаб эгилиб, писиб бораверди...

Бу маҳалда кимнингдир деворни ошиб тушганини пайқаб қолган ҳушёр, фуқаро кийимидаги соқчилардан бири эса, унинг изидан тушган эди:

— Бу ким бўлди экан? Террористмикин ё келаётган меҳмонга суиқасд қилмоқчи бўлган ёлланган киллермикин?...

У рацияси орқали марказга хабар қилмоқчи бўлди. Лекин рациянинг шовқинини шубҳали шахс эшитиб қолиб қочиб қолиши мумкинлигини ўйлаб, уни кузатишни давом эттирди ва қўшни ҳовлига ўтиб унинг девори ортидан хабар беришни ва у ердан нотаниш кимсанинг ҳар бир ҳаракати

ҳақида марказга хабар бериб туришни режалаштирди. Афсуски, милиционер йигит қўшнининг девдай ити борлиги ва унинг аёвсизлигидан беҳабар эди...

«Шубҳали шахс» девор ёқалаб қўй боғланган тутга яқин келиб қолди. Бу ердан келадиган меҳмонни ва қўй сўйилиш маросимини бемалол кузатса бўларди. Улар ичкарига киргач эса, худо хоҳласа, ҳаммомга ҳам етиб олади...

Мана зум ўтмай котибнинг қора «ГАЗ-24»и азиз меҳмонни олиб келиб тўхтади.

Олимиддин илтифот билан машина эшигини очиб берди. Лекин Аҳаджон негадир қимир этмай ўтирар, сўйилиши керак бўлган қўй томонга нигоҳини ҳам ташламаётган эди.

— Оббо. — деб юборди Мирбадал Боқиевич, — бу болани туппи-тузук десам, қовун тушурапти-ю. Тушмайсанми, номард?! — дея асабий қўлини силтаб юборди у.

Лекин парвойи палак Аҳаджон пичоқ олиш ўрнига сигарета тутатди. Бу маҳалда Олимиддин меҳмонга маҳалладаги қилинган ишларни кўрсатаётганди.

Котиб қандай қилиб ҳайдовчисига ўз вазифасини эслатиб қўймоқчи бўлди ва жаҳл билан бир гувала бўлагини олиб тут томонга қараб итқитди. Бундан қўй кўрқиб кетди ва яхши боғланмагани учун ҳуркиб қочди. Аҳаджон ҳам уни ниҳоят пайқади ва қўйни қува кетди. Лекин қўйдаи ярамас ҳайвон бўлмаса керак дунёда. Мирбадал ака не кўз билан кўрсинки, қўй энди тўсатдан Омонулла ака томон чопди. Албатта, қизғин суҳбатга берилган суҳбатдошлар бу ҳолатдан чўчиб тушдилар ва ўзларини бир четга олдилар. “Азиз меҳмон” ўтқазилган газ трубаси тиргақларидан бирига беихтиёр суялиб қолди. Тиргақ эса, трубалар қатори янги «алюмин пудра» бўёғига бўялган ва ҳали қуримаган эди. Унинг янги костюм-шимининг орқа томонида оқ тўғри чизик пайдо бўлди. Овсар қўй эса, энди Болтавой аканинг ойнаванд ҳовлиси томон йўналди ва ойналарда ўз аксини

кўриб тўхтаб қолди. Кўчқор бегона кўчқорни кўрса, албатта сузишга чоғланади-да. ...Ойналарнинг чил-чил синган овози эшитилди. Маскировка қилинган гувала девор яна «ярқ» этиб кўриниб қолди...

* * *

Кўчқорнинг бу “ўғил бола” ишидан, айниқса. Ичкарида беркиниб кузатиб турган Болтавой аканинг боши кўкка етди. “Эҳ, хайрият. Ана менинг ўз деворим кўринди, ўз ватанимни кўринди” деб қўйди у ўзича пичирлаб.

...Мирбадал Боқиевич юрагини чангаллаб, лой ариқ ичига йиқилди. Рация орқали чақиртирилган махсус тезкор гуруҳ ходимлари келиб уни, яъни шубҳали қўпоровчини ҳовлидан судраб олиб кетдилар. «Юқорининг одами»га суиқасд уюштирмоқчи бўлган мазкур «шубҳали шахс» махсус ёпиқ машинада зудлик билан олиб кетилди ва унинг шахсини аниқлаш учун туман милициясининг ертўласидаги камерага қамаб қўйилди.

Мазкур хабарни берган ходим ҳақиқий “қаҳрамонлик” намунасини кўрсатган эди. У думбасини ит тишлаб турган ҳолатда рациядан марказни огоҳлантириб улгурганди. Уни ҳам госпиталга олиб кетишди.

Мирбадал Боқиевич ўзига келганида қаерда эканини англай олмади. Совуқ, темир панжарали хона. «Нима бало, бу тушиммикин? Ё юрагим ушлаб қолиб, ўлдиммикин? Дўзах дегани қайноқ дейишарди шекилли, бу ер бўлса совуқ», — дея фикр юритарди «махбус» ўзича. Унинг кўзига фақатгина ёруғ нур тушиб турган кичкинагина туйнук кўринарди холос. Бир вақт темир эшикнинг шарақлагани эшитилди. Кимдир кирди:

— Тур ҳайвон, шифокор келди! — дея қичқирди у.

Оқ халатли бир аёл кирди. У маҳкумнинг кўзларини очиб кўрди.

— Нима қиялсиз, мен биринчи котибман. Мени нормальный жойга олиб боринг.

– Хўп-хўп, сиз котибсиз, ўзингизни босинг, бир кўриб қўяман холос. Сизнинг шахсингизни ҳали аниқлашади, ҳаммаси жойида бўлади. Бу ерга вазирларни ҳам келиб туришади...

– Нега энди менинг шахсимни аниқлашар экан?!
– аччиқланиб қичқирди бемор.

– Тек ёт, — дея оч биқинига бир тепди ўша кимдир.
– Камроқ ичиш керак эди. Ё ичмаганмикан-а?

– Кеча озгина дори ичгандим, холос.

– Ҳа, у алжираяпти, — деди шифокор аёл. — Руҳий хаста экан холос. Руҳшунос шифокорни чақиртириш керак. Шундай деб хулоса ёзиб қўяман.

– Хўп раҳмат, синглим, — деди соқчи темир эшикни яна шарақлатиб ёпаркан.

Руҳшунос шифокор ҳам келди. У ёши қирқлардан ошса ҳам эрга тегмаган, шу туфайли бўлса керак, эркак зотини кўрарга кўзи бўлмаган аёллар тоифасидан эди ва ҳеч иккиланмай «Руҳий хаста, давога муҳтож эркак», — дея хулоса қилиб қўя қолди. Энди унинг қўл-оёғини боғлаб «Вилоят руҳий хасталиклар шифохонаси»га олиб кетдилар.

– Мен котибман! — дея ҳайқирди у ўша ерда ҳам. — Ишонмасангизлар қабулхонамга қўнғироқ қилинглр!

– Ҳаяжонланманг, ҳаммаси яхши бўлади, ҳозир котибангизга қўнғироқ қиламиз, — дейишди мулойимлик билан дўхтирлар унинг орқасини силаб. «Бемор» ўз номерини айтди. Шифокор уни терди. «Бундай рақам мавжуд эмас» деган автоматдан жавоб келди (сабаби шошилишда туман коди терилмаганди).

– Ана кўрдийизми? Сиз Москванинг котибисиз, бу ер эса, Тошкент экан.

Шу пайт хонага бош ҳаким кириб келди:

– Э, бунақа бачканалашмай, беморни опкириб ётқизиб қўйинглр. Шахси аниқланмагунча ўзидан маълумот ололмайсизлар. Шунақа фойдасиз ишлар қилгунча

ҳаммаларинг ташқарига чиқиб у ёқ бу ёқни ахлатлардан тозаланглар. Тошкентдан шахсан Омонулла Жўраевичнинг ўзлари келганмишлар, катта «текширув» бўлармиш...

Бу гапни эшитиб Мирбадал Боқиевич ўзини тутиб туролмади. У хо-холаб кулиб юборди...

– Сизга айтаяпман, йўқотинг бу жиннингизни тез!
– деди бош ҳаким қатъий.

«Бемор»ни олиб кетишар экан, у тўхтовсиз куларди...

Ҳайриятки, котиб жиннихонада узоқ қолиб кетмади. Уни ниҳоят бош ҳаким таниб қолди ва узрини айтиб вилоят касалхонасига йўллади. Бир жиҳатдан яхши бўлди. Текшир-текширлар ўтиб олгунча у ўз қадрини сақлаб, асабини асраб, шифохонада бемалол дам оладиган бўлди.

* * *

– Ушланглар уни! – дея кўрққанидан бақирди Олимиддин қора ойналарни чил-чил синдирган қора кўчқорга қараб.

Аҳаджон уни ушлашга ҳаракат қиларди... Хуллас, кўй ҳаммани довдиратди ва диконглаб Болтавой аканинг ҳовлисига кириб кетди. Аксига олиб шу пайтда Болтавой ака ҳам кўринмасди. Чунки унга меҳмон келишининг тайинли вақти айтилмаганди. Гўё уйда ҳеч ким йўқдек... Ҳайриятки, шу пайт Болтавой аканинг қизи Мафтуна икки шумтака ўғилчалари Ҳасан билан Ҳусанни эргаштириб қаёқдандир келиб қолди.

Омонулла ҳаммасини тушунди. Бир оддий деҳқоннинг чордевори “нозик меҳмон” келадиган бўлгани учун зудлик билан таъмирланган, бироқ «оёғининг остига кўчқор сўямиз» деган режалари «қош кўяман деб, кўз чиқариб кўйган»дек пучга чиққан эди. Лекин буларнинг ҳаммасини гўё у билмаганга олди. Энг муҳими, туман раҳбарлари унинг фирибига паққос ишонишибди. Эндиги вазифа ўз ролини қойиллатиб бажариб, туман раҳбарлари

масаласини «ҳал қилиб», атаган совға-саломларини олгач, тезроқ «қуённинг расмини чизиш» эди. Шу фикрлар хаёлидан ўтаркан, «текширувчи»нинг кайфияти анчагина кўтарилиб кетди.

Бироқ меҳмонлар келганини узоқдан кўриб қолиб, уларга пешвоз чиқиш мақсадида чопиб келаётган Болтавой аканинг қизини кўрган Омонулланинг хуши учди. Унинг эгнига атлас кўйлак жуда ярашиб турар, чопганида эса, бир жуфт узун кокиллари «томорқаси»нинг тепасида «лазги» рақсига тушишар, жилмайганида тилла тишлари кўзни қамаштирар, кўкраклари эса, болалар пуфагидек учиб-учиб чиқиб кетмоқчидек бўларди.

– Ассалому-алайкум, хуш келибсизлар! – деди қиз хурсанд ҳансираб.

– Аччаломалайтум, – дейишди бир-бир дўмбоқ ўғилчалари ҳам.

– Воалайкум ассалом, – дейишди меҳмонлар остонада.

– Болтабойвачча аканинг уйи шуми? – деди Омонулла атайин.

– Ҳа, адашмабсиз меҳмон, шу... – деди қиз кўли кўксида.

– Ҳай, ўзлари қанилар?

– Ҳозир келиб қоладилар, тегирмонга озгина буғдойни чиқаргани кетувдилар.

– Ие, шундай бой одам ҳали ҳам тегирмон нони ейдими? – ажабланди меҳмон.

– Бўлмаса бой бўлмайди-да, – деди ҳозиржавоблик билан қиз.

– Тавба, кошонада яшарканлару... – деди Омонулла кесатган бўлиб.

– Кошонани сиздек азиз меҳмонлар учун қурганларда.

– Ҳа, ўзларига эмас денг.

Кулишдилар. Самимий кулгу улар ўртасида илиқлик уйғотди.

— Қани, ичкарига марҳамат қилинглар.

— Бизнинг уйимизда ҳайкал болача бор, — деди Ҳасан Омонулланинг қўлидан тортқилаб.

— Йўғе, қани кўрайликчи.

— Олимиддин ҳам Ҳусаннини кўтариб олди. Улар янги таъмирланганлиги ҳидидан билиниб турган хонадонга кириб бордилар. Болакай Омонуллани фонтанча ичидаги ҳайкалча рўпарасига олиб борди.

— Э-ҳа, зўрку, сеникиям борми? — деди Омонулла ҳайкалчани булбулчасини кўрсатиб.

— Ҳа, бор.

— Кесилганми?

— Ҳа...

— Э, боракалло. Зўр бола экансанда. Шунинг учун ма сенга, — дея қизил 10 сўмлик пул узатди у. — Уканг иккаланг хўрозқанд олиб энглар, хўпми.

Олимиддин билан Аҳаджон бир-бирларига маъноли қараб қўйдилар. Пулни олган болакай хурсанд бўлиб ичкарида жой тайёрлаётган онасининг олдига чопди. Укаси ҳам Олимиддин қўлидан сирғалиб тушиб, унинг ортидан югурди. Омонулла эса, уларнинг ортидан меҳр билан қараб қолди ва хаёлини, худо билади, нималардир олиб қочди. Болакайлар эса бериги айвонда қий-чув кўтариб ниманидир (эҳтимол, пулни) талаша бошлашди. Онаси эса, меҳмонларга ичкаридан жой тайёрлаб чиқди.

— Қани, марҳамат, киришлар, — деди жилмайиб.

— Болтавой ака келсинлар, — деди Омонулла.

— Ҳа-ҳа, ташқарида ўтира турайлик, — деди Олимиддин.

— Вой тўхтанглар, ёдимдан кўтарилай дебди-ю, отам «бизнинг уйга келган меҳмонга албатта муқаддас офтобамиздан сув қуйгин» деб ўргатганлар.

Шу пайт ичкаридан яримтадан пулни кўтариб болакайлар чиқиб келишди. Бу билан улар мурасага келишиб олишган кўринарди.

— Ҳасан, офтобани олиб келгин, мен сочиқ опчиқай.

Ҳасан чопқиллаб борди-да, инқиллаб-синқиллаб офтобани кўтариб келди ва меҳмон тоғага сув қуйишга ҳозирланди. Унинг қўлидан Аҳаджон олмоқчи эди, Омонулла «қўяверинг, ўзи қуйсин». — дегандек ишора қилди.

— Қаний, йигитча, сувни олиб келингчи.

— Бисмилло-раҳмонир-роҳийм, бир..., икки..., ана уч... Бўлдими? — деди болақай оқа бошлаган бурнини тортиб.

— Э яшанг. Бўлди...

Сочиқ опчиқиб келган Мафтуна ўғлининг қўлидаги пулга кўзи тушди.

— Вой ўлмасам, анави нима?

— Тоғам пул бердилар.

— Қани, тез қайтиб берчи!...

— Йўқ-йўқ, бемалол, мен ўз кўнглимдан чиқариб бердим.

— Биз уни Ҳусанминан бўлишиб олдик — деди Ҳасан.

Ҳар икковининг қўлидаги пулни кўриб ҳаммалари кулиб юборишди.

Шу пайт тўсатдан Болтавой аканинг атайин бақариб сўкингани эшитилди.

— Ҳе, падарингга лаънат, қўлингга куйдирги чиққурлар! Ким синдирди экан бу ойнани?! Агар ушлаб олсам қўлини синдираман, ҳали!...

Ичкарида қўл ювиб кулиб турган меҳмонларнинг олдига кела бошлади.

— Биринчидан, ойнани синдирганнинг падари кимнингдир қорнида ҳазм бўлиб бўлган, иккинчидан унинг қўлини эмас, шохини синдириш керак, — деди Омонулла кулиб.

Ҳамма кулиб юборди.

— Ойнак синиб деворим кўриниб қопти-ку! Энди котиб айтган меҳмон келса нима қиламан? — деди мўсафид соддалик билан.

Олимиддиннинг ранги қувв ўчиб кетди.

— Ўша меҳмон менманда, — деди Омонулла кулиб. Болтавой ака билан Омонулла самимий кучоқлашиб кўришдилар.

— Э, бу киши ўзимизнинг гилдираги тешилган йигитку...

— Ундоқ деманг, бу киши «нозик меҳмон»-а, — дея қулоғига шивирлади Олимиддин саросимада.

— Шу йигит нозикми, қўйсангизчи, — деди яна соддалик билан Болтавой ака баралла.

— Болтавой ака тўғри айтаяптилар, агар бир пайтлар машинанинг гилдираги тешилмаганида бу киши билан танишмаган бўлар эдим-да, — деди Омонулла.

— Ҳа, машина гилдирагининг бори яхши, унинг тешилгани унданам яхши! — деди ҳозиржавоб Болтавой ака ҳам.

Самимий кулгу кўтарилди. Мафтуна эса шу пайтгача негадир ҳеч ким эътибор бермаган Омонулланинг костюми орқасидаги оқ тўғри чизиқни кўриб қолди.

— Вой ўлмасам, меҳмон, сиз мабодо мактабда чизмачилик ўқитувчиси эмасмисиз? — деди у тўсатдан жилмайган лабини тўсиб.

— Й-йўғе, — деди кутилмаган саволдан Омонулла довдираб.

— Бу киши Тошкентда катта лавозимда ишлайдилар, — деди Олимиддин томоғини қириб, «эҳтиёт бўлиб гаплашинг» деган маънода.

— Нима, Тошкентдаги амалдорлар орқаларига шунақа тўғри чизиқ чизиб юришадими? — деб сўради қиз яна бўш келмай.

Мезбонларнинг капалаги учди. Омонулла қўчқор ўз аксини кўрган ойналардан бирига орқасини тутиб кўрди. «Ҳақиқатдан. Зийраклигига қойил бу қизнинг, Нақ шарманда бўлай дебман-а. Ҳе, бўямай қўлинг сингур...» — деди меҳмон ўзича сўкиниб.

— Мен ҳозир бошқа кийим опчиқаман, — дея қиз

ичкарига чопиб кириб кетди.

— Қаерда тегибди бу бўёқ? — деди ҳайрон бўлиб Олимиддин ранги гезариб.

— Қўчқор қувганида ҳув ануви темирга суянган эдим, шекилли.

— Котиб ҳам ўзи «бўл-бўл» деб туриб олдида. Кейин бўяса ҳам бўлаверарди, — деди Болтавой ака яна «Қовун тушуришни» давом эттириб.

Омонулла бу гапни эшитмаганга олди. Мафтуна ичкаридан отасининг янги яктаги ва чорси олиб чиқди.

— Костюмингизни ечинг, тозалаб бераман. Мана буни кийиб ола туринг.

Омонулла костюмини ечди ва орқасидаги бўёқни кўриб ачинди.

— Болтавой ака, мана энди «қўлинг сингур!», деб сўксангиз ҳам ярашади.

Орада яна самимий кулгу кўтарилди. Меҳмон оқ яктакни кийиб олгач белбоғни ҳам чаққонлик билан боғлаб қўйди. Жувоннинг ёқимли ҳиди Омонулланинг димоғида қолиб уни маст қилаёзди.

— Сарпо муборак бўлсин! — деб юборди Аҳаджон.

— Қутлуғ бўлсин! — деди Олимиддин ҳам ҳазиллашиб.

— Ие қизим, бунингни дўпписи йўқмиди? — деди хонадон соҳиби.

— Ҳа айтгандай, бор, ҳозир опчиқаман, — дея ичкарига чопди қиз ва тезликда бир янги дўппининг таҳини ёйиб чиқди ва уни Омонулланинг кал бошига оҳишта қўндириб қўйди.

— Ана энди ҳақиқий куёв боладек бўлдингиз, — деди кулиб Олимиддин.

Қиз қизариб ичкарига кириб кетди.

— Олимиддин, менинг бўйдоқ эканлигимниям аллақачон аниқлаб олибсизлар, шекилли-а?...

— Сизнинг шундоғам пешонангизга ёзиғлиқ, устоз, — деди Олимиддин бўш келмай.

Шу маҳал томдан тараша тушгандай раис Оқбердиев пайдо бўлди.

— Ассалому алайкум! Шундоқ ўтиб кетаётсам Мирбадал Боқиевич машинаси турибди. «Тинчликмикан» деб кириб келавердимда...

Лекин Оқбердиев яна қовун туширди. У овсар райкомда ишлайдиган Олимиддинни яхши танимас, ҳозир уни Тошкентдан келган меҳмон, Омонуллани эса, иккинчи даражали шу ерда бирор хизмат қилиб юрганлардан деб ўйлаётганди. Чунки у яқтакда эди-да.

— Хуш келибсиз, азиз меҳмон! Қалай қийналмай, эсон-омон кеп қолдийизми? — деди у Олимиддин билан қуюқ сўрашар экан ва бутун эътиборини яна Олимиддинга қаратди.

— Қани ичкарига марҳамат. Айтгандай қўлларини ювиб олсинлар. Болтавой ака! — дея қичқирди у уй эгасига «сув ва сочиқ!» деган маънода.

— «Меҳмон» қўлларини ювдилар, — деди Омонулла пичинг қилиб.

— Мени қўлимдан ҳам бир... — дея Оқбердиев идиш қидираётиб оёғи билан офтобани туртиб юборди. Омонулла Олимиддиннинг қулоғига жаҳл билан шипшиди:

— Йўқотинг бу нусҳани!..

— Сиз ака, олдимга кейинроқ келарсиз, хўпми. Ўзим сизни кейин алоҳида чақиртираман... — деди Олимиддин жиддий.

— Хўп-хўп. Бирор хизмат борми, меҳмон?

— Ҳа, бор. Опкелган кўчқорингиз девордаги ойнани синдириб қўйди. Қўйингизни олиб кетиб, ойнанинг янгисини солдириб қўйинг.

— Болтавой аканинг гуваласи кўриниб қопти, — деди Омонулла ҳам қошини чимириб, атайин гапга кўшилиб.

— Хўп-хўп, — дея Оқбердиев ҳайрон бўлиб, таъзирини еган итдай лумини қисиб ортига тисланди.

— Қани меҳмон, ичкарига марҳамат қилсинлар, — деди Омонулла Олимиддинга ва томоғини маъноли қириб қўйди.

– Йўге, ўзларидан бўлсин!

Бу мулозамат Оқбердиев довдираб кўчага чиқиб кетгунича давом этди. У кетгач, ҳаммалари шарақлаб кулиб юбордилар.

– Ҳали сизларнинг кунингиз шундай овсарларга қолдими? – деди Омонулла кулгудан ўзини аранг тийиб, сўнгра жиддийлашди.

– Ҳа энди, нима қилайлик, кўргуликда, – деди Болтавой ака ияғини очиб.

– Олимиддин, наҳотки бу овсар сизни танимаса-я?..

Унинг ўрнига Болтавой ака жавоб берди:

– Нега танимас экан? Кечаги куни манави йўл курилаётганида «шағалларни текислашга тезда яна иккита трактор топинг!» – деб буюрганингизда, у «Хўп-хўп» деб пилдираб кетганини ўз кўзим билан кўрувдимку.

– Унда бошқа кийимда эдим. Галстугим ҳам йўқ эди-да.

– Ҳай майли, ҳижолат бўлманг, Олимиддин. Мен бунақа овсарларни кўравериб... Афсуски, раҳбарлик лавозимларига мана шунақа одамлар ҳам суқилиб кириб олишадида, – деди Омонулла кулиб. – Лекин костюмимнинг доғ бўлгани чатоқ бўлди, шу бугуноқ ишни бошламоқчи эдим. Манави кийим билан энди мен билан ҳеч ким сўрашгисиям келмайди, шекилли...

– Янгиси бўлгунча шу либосда Болтавой аканинг меҳмони бўлиб тураверасиз-да.

– Тўғри айтасиз. Менинг ташкилотларга боришим шарт эмас. Ўзлари керакли ҳужжатларни шу ерга олиб келаверишсин бўлмаса. Кейинроқ бир айланиб чиқармиз, нима дедингиз?

– Ажойиб фикр!

– Меҳмонхонаниям пулини Болтавой акага бериб қўя қоламан. Ҳар ҳолда бир-икки қоп буғдой олволади, – деди Омонулла кулиб.

– Яримта лағмонниям ўзлари тайёрлаб беради, – деди Олимиддин ҳам ҳазилга журъат қилиб.

— Яшанг, қора чойниям... Телефон бордир.
 — Йўқ. «Намунали хонадон»да ҳали телефон йўқ, — деди афсусланганнамо мўйсафид.

— Яна қандай муаммолар бор?

— Мактаб бу ердан 8 километр узоқда. Мен «ҳеч бўлмаса бошланғич синфларга мактаб ташкил қилиб беринглар» деб неча марта ариза берганман. Чунки болалар қишнинг қор, лой ботқоғида, ёз чангида қатнаб қийналишяпти. Лекин маорифдаям, колхоздаям ҳеч ким қулоқ солмаяпти, — деди Болтавой ака чин юракдан куюниб.

— Олимиддин, блокнотингизга ёзинг. Биринчи навбатда қуйидаги раҳбарлар таклиф қилинсин: АТС бошлиғи, маориф бўлими мудири, анави овсар раис, қурилиш бошлиқлари. Кейин, қани у Мирбадал Боқиевич деганлари?! Топтиринглар уни. Менинг вақтим зиқ. Тезликда раҳбарларни уюштириб берсин!

* * *

Шундай қилиб «текширувлар» қизгин бошланиб кетди.

Болтавой аканинг махсус тайёрланган хонадони «Туман аттестация маркази»га айланди. Бу Омонулла учун айни муддао эди. Болтавой ака қоровул сифатида дарвоза тагига қўйилди ва келганларни суҳбатга тортиб ўтириш, ичкаридан то бир киши бўшаб чиқмагунча бошқасини киритмаслик қаттиқ тайинланди.

Меҳмонхонага кираверишдаги айвонда эса котиб сифатида Олимиддин ўтирар, унинг столига телефон ҳам ўрнатилган эди. Унинг вазифаси тумандаги барча ташкилот ва муассаса раҳбарларини аттестацияга ташкиллаш, улар ҳақидаги махсус маълумот ва тегишли ҳужжатларни жамлаш, раҳбарларнинг шахсий илтимос ва таклифларини «кадрнинг одами»га етказиш, қабул вақтини белгилаш ҳамда совға-саломларни қабул қилишдан иборат эди. Чой

дамлаш, овқат пишириш ва бошқа маиший вазифаларни Мафтунанинг бир ўзи қойиллатиб бажарар эди. Омонулла айниқса у тайёрлаб бераётган хилма-хил хамир овқатлардан жуда мамнун эди. Жувон ҳар чой олиб кирганида у ўзида йўқ яйраб кетарди. Болтавой акалар оиласидаги миллий қадриятларга бўлган ҳурмат, одоб ва тарбия, деҳқонча соддалик ва меҳмондўстлик, Мафтунанинг ширин муоммалалари, зийраклиги, чаққонлиги ва назокатлилиги Омонуллани лол қолдирган, эҳтимол шу туфайли ҳам уни ёқтириб қолгандир.

Айниқса қизнинг боши очиқ эканлигидан хабардор бўлгач, ширин-ширин хаёлларга бериладиган ҳам бўлиб қолди. Баъзида эса, бу хонадонга нима ниятда келганини ҳам унутиб қўяй деяр, сигарета чекиб ташқарига чиққанида эса, қоғозларга кўмилиб ўтирган Олимиддинни кўриб, яна бошлаб қўйган «катта иши» эсига тушиб қоларди. Дўмбоқ болачаларни кўрганида эса, яна ҳаммасини бутунлай унутарди...

* * *

— Ишлар жудаям чатоқ! — деди Омонулла биринчи котиб муовини Асовиддин Оловуддиновични қарши оларкан сигарета тататиб. — Мана ҳозир кечадан бери 20 нафар раҳбарни дастлабки суҳбатдан ўтказдим. Биттасиям ярамайди. Сиёсий-маънавий савиялари жудаям паст. Умуман олганда туман бўйича олдинга силжиш йўқ. Ўтган йилги кўрсаткичлардан анчагина орқада қолинган. Республика прокуратураси билан боғланиб «ёрдамчи куч» сўрамасам бўлмайди шекилли. Баъзи жойларда катта ўзбошимчиликлар, ўзлаштиришлар борлиги шундоқ кўриниб турибди. Мисол учун айтайми?

Муовиннинг тили айланмай, мулзам бўлиб ўтирарди. «Бу гапларни Мирбадал аканинг ўзи эшитганида эди, юраги ёрилиб кетган бўларди», — дея хаёлидан ўтказарди у.

— Масалан, — деди «текширувчи» бир йўталиб олиб

— билим юрти қурилишини олайлик. Раҳбари оддий «тендер» сўзини ҳали тушанмасакан, вей. «Бу ерда тандир нима қилади? У лойиҳада йўқ» — дейди. Мен ундан «Нега?» деб сўрадим. «Чунки қурилаётган билим юрти қишлоқ хўжалигига ихтисослашган, унда нонвойлар тайёрлаш кўзда тутилмаган» дейди, қаранг...

Муовин бир оз ўйланиб турди-да сўнгра кулиб юборди:

— Оббо қизталоғей, шундай дейдими?

— Бу нима дегани? — деди «текширувчи» жиддий. — Бу дегани қурилишга келтирилаётган материалларни истаган нарҳда кирим қилинмоқда. «Тендер» билан «тандир»нинг фарқига бормайдиган бу овсар ана шу йўл билан давлат мулкани талон-тарож қилмоқда. Яна мисол келтирайми?!

— Йўқ-йўқ, ҳаммаси тушунарли, ака. Сиз ҳақиқатдан ҳам биз учун ҳозирги пайтда нур ва ҳаводек керак инсон экансиз. Энди ўзийиз камчиликларимизни рўй-рост очиб, кейин қўллаб юборасиз-да. Биз ҳам қараб турмаймиз, албатта. Биринчига ҳам бу гапларни етказаман, албатта.

— Йўқ, ундай қилманг, касал одамга бундай гаплар оғир ботади. Сиз билан ўзимиз келишамиз, — деди Омонулла жиддий.

— Э, бўлди ака. Сизга қойил! Шу гапларингизни кутаётувдим-да, жон ака! — дея хурсанд бўлиб кетди Асовиддин ва икки қули кўксига, лаганбардорликка ўтди: — Нима хизмат бўлса айтаеринг. Борини қойил қилиб, жой-жойига қуйиб ташлайман, ака!...

* * *

Асовиддин вақтинчалик биринчи котиб вазифасини ўзича қойиллатиб бажаришга тириша бошлади. Илгариги унинг характерида мужассам бўлган бепарволик, тепса-тебранмаслик, кабинетига мудраб ёки «бугун қаерда меҳмоннавозлик бор экан?» дея хаёл суриб ўтиришдек ўзига хос ҳислатлари ўрнини энди ўзгача шижоат ва турли «қуйиб-пишишлар» эгаллаган, юриш-туришининг шашти

ҳам ўзгариб, гўё нигоҳларига аллақандай шуъла киргандай эди. Бу шуълалар албатта котиблиқ лавозимига бўлган пинҳона иштиёқ оловидан тутантириқ оларди. Шу туфайли ўша кунлари тунда ҳам, кунда ҳам ўй-хаёли Омонулла Жўраевичнинг муборак ишончларини қозониш бўлиб, ўзича тез-тез йиғилишлар ўтказиб туришни одат қилди. Тезкор йиғилишларда текширувларнинг бориши ҳақидаги пашшадай маълумотларни атайин филдай қилиб ахборотлар бера бошлади. Бу “шижоаткорлик” бир жиҳатдан амалдорларни чўчитиб қўйиш бўлса, иккинчидан Омонулла Жўраевичга ўзининг ишчанлигини, масъулиятни ўта ҳис қиладиган ходим эканлигини кўрсатиб қўйиб, туман раҳбарининг «уюшқоқ» ва «билимдон»ликларини, қолаверса, ўзининг ана шу донолар ичра доноси сифатида биринчи котиблиқ лавозимига муносиб номзод эканлигини билдириб қўйиш эди.

Пойтахтлик «текширувчи» учун бу ҳолат айни муддао бўлди. Асовиддин Оловиддиновичнинг саъй-ҳаракати туфайли қаҳрамонимиз гўё эртақлардаги «аждаҳо»га айланди ва бу «маҳлуқ»нинг ютиб юбормаслигини олдини олиш учун фақат «қуруғидан иборат қурбонликлар» қилиш авж олди.

— Тушунаман, — деди Омонулла ўз вазифаларини қойиллатиб бажараётган Олимиддин ва Асовиддинга. — Албатта иш бор жойда камчилик, нуқсонлар ҳам бўлади. «Фақат ёлғиз Эгамгина хатога йўл қўймайдур!» — деган эканлар. Кўраяпсизлар, вақт жуда ҳам тиғиз, барча ҳужжатларни бир-бир кўриб чиқишга менинг асло фурсатим етмайди. Шунинг учун менда яхши бир таклиф бор. Буни мен сизларга ишонганим учун айтмоқчиман, холос.

— Албатта, нима десангиз, хизматингиздамиз-да, акажон, — деди Асовиддин қўлини кўксига қўйиб.

— Мақсад шуки, ишларимизни тезлаштиришимиз керак. Нима дедингиз, Олимиддин?

— Маъқул, устоз. Таклифингиз биз учун қонун, —

деди қуллуқ қилиб.

— Ҳозирги кунда кўряпсизлар, қандай бўлмасин бюрократия, қоғозбозликни камайтириш, ишларни ихчамлаштиришга қатта эътибор бериш талаб этилмоқда. Шунинг учун... — деди Омонулла атайин ўйчан ва шошилмай яна бир дона сигарета ҳам тутатиб оларкан, — Барибир мундоқ ўйлаб қарасам, сизларнинг юзингиздан ўта олмайдиганга ўхшайман, шекилли. Қолаверса, туз еган жойига бирор ёмонликни раво кўриш ҳам инсофдан эмас. Сизлардан илтимосим шу бўладики, бу гапни келадиган ҳар бир раҳбарнинг қулоғига айтасизларми, ёки бўлмаса, ёпиқ мажлисда мана шу «таклифим»ни очиқ етказасизларми, бунисини ўзларингиз ўйлаб кўрарсизлар...

— Албатта, албатта, — дер эди Асовиддин гўё олапардай қулоқларини динг қилиб.

— Хуллас, ҳар кимнинг гуноҳи ўзига аён... Ким ким билан қачон ва қанақа иш қилганини, иннайкейин, ана шу ишдан қандай «манфаат кўрганини» ўзи яхши билади. Текширишларда ана шу кўрилган манфаатлар барибир ярқ этиб чиқиб келади. Чунки ойни этак билан ёпиб бўлмайди-да... Нима дедингизлар? — деди Омонулла «шоғирдлари»нинг кўзига тик боқиб...

— Тўғри айтасиз, — деди Олимиддин устозига чой узатар экан, Асовиддинга ҳам маъноли қараб қўйиб.

— Шунинг учун мен нима демоқчиман? — деди “текширувчи” ҳамон салмоқланиб. — Ўша менга ҳурмат-эътиборларини қаратганларга астагина айтиб қўйсангизлар. Улар идораларига бориб секин ўша ўзлари биладиган «ҳалигиндақанги» ҳужжатларини кўтарсинларда, ўзларига шубҳалироқ туюлганларини аввал обдон белгилаб чиқиб, сўнгра улардан нусха олсинлар. Ёки бўлмасам бу ерга олиб келишиб ошкора, рўйи-рост узрларини айтиб, ўша нуқсонли ҳужжат нусхаларини биттадан делого тикиб, ташлаб кетишса ҳам майли. Очиқ-ойдинликка нима етсин. Бундан мақсад, текширувлар жараёнида мен ҳадеб қоғозларни титкилаб, ўша камчиликларни излашга беҳуда вақтимни кетказиб юрмайман-да. Умуман идорама-идора

ҳам юрмай қўя қоламан. Ҳалиги ўзлари ошқора қилган ҳужжатларга асосланиб, номигагина далолатнома тузиб қўямиз, холос. Бундан ташқари мен уларни кейинчалик тегишли жойда қалқон бўлиб ҳимоя қилишга тайёр бўлишим учун ҳам шу нарсаларни билишим керак бўлади. Нима дейсизлар?

– Жуда маъқул фикр, – деди Асовиддин.

– Лекин буни тушунишармикан? – деди Олимиддин иккаланиброқ.

– Менимча тўғри тушунишади. Чунки яхши текширадиган бўлсақ, барибир ўша ғализликлар чиқиб қоладику, қаёққа борарди? Мана, мисол учун узоққа бормаи, мана шу маҳаллага тортилган газни олайлик. Биласизми, бунинг учун нечта одамни жавобгарликка тортиш мумкин? – деди Омонулла маъноли қилиб.

– Ҳа-ҳа, эгилган бошни қилич кесмайди, демоқчисиз-да, – деди тезгина Асовиддин.

– Э ўлманг, Асовиддин! Бош эгилмай елкада тураверсин, қилични ҳам овора қилмасин, – деди кулиб Омонулла.

Хуллас, устоз ўғитларини рўёбга оширишни шоғирдлар ўзларига вожиб деб билдилар. Бу ҳаракат раҳбарларнинг аттестациясини ва текширувдан ўтказишни тезлаштиришда ўзининг юқори самарасини берди. Энди амалдорлар «буюк тафтишчи»нинг ҳузурига бир дипломатда «қуруғи»ю, қўлтиқда бир папка «нуқсоннома»лари билан ташриф буюра бошладилар. Майда-чуйда раҳбарларни Олимиддиннинг ўзи «тинчита» бошлади. Фақат каттагина амалдорларгагина Омонулланинг «табаррук қўлларини» олиб «саломлашиш» насиб қиларди...

Ўз “касби”нинг моҳири бўлган Омонулла қай вақтда, қайси амалдорларнинг ташрифи олдиндан режалаштирилгани учун шунга яраша тайёргарликлар кўрар, энг охириги адабиётлар ва ҳукумат фармонларидан ўзича саволлар ҳам тузиб қўярди. У энг хавфсирайдиган «мижозлари» сафига туман ҳуқуқ-тартибот органи ходимлари кирарди. Уларни ҳам қармоғига «илинтириб»,

керак бўлса, эшагини сугориб, ҳақини ҳалоллаб олса, мақсадига эришган бўларди, албатта. Ҳар эҳтимолга қарши, улар билан бўлган мулоқотларни диктофонга ҳам ёзиб борар, нуқсон ва камчиликларини «эркакчасига» ошқора айтаверишларини «дўстона» маслаҳат берарди.

— Албатта ҳаммамиздаям камчилик бор. Ўзингиз акалиқ қиласизда энди, — деди навбатдаги қабулга кирган туман банкининг бошқарувчиси Ҳушёрв қора дипломатни стол устига қўяркан.

— Э, йўқ-йўқ, бу нима қилганингиз, керакмас.

— Кўнгилдан чиққанида, ока. Ҳозирги замонда бусиз...ўзингиз тушунасизку...

— Ҳечам ҳожати йўқ. Ойлик маошим Худого шукур, ўзимга етарли. Яримта лағмон билан қорним тўяди. Қайтиб олинг, керакмас, хайр, яхши боринг. Яхши кунларда кўришайлик, — деди Омонулла қуллуқ қилиб барибир “атаганини” ташлаб кетаётган Ҳушёрвга.

Банкир қуллуқ қилиб тезгина чиқиб кетаркан, Омонулла ҳам бамайлихотир диктофонни ўчирди. Сўнгра иш кўнгилдагидай кечганидан мириқиб керишиб олди ва тоза ҳаво олгани ташқарига йўналди. Айвонда «қизғин» суҳбат ўтказаетган Олимиддиннинг ишларини кўздан кечирган бўлди.

— Бу киши ким бўладилар? — деб сўради Омонулла унга қуллуқ қилиб турган амалдорни кўрсатиб.

— Бу киши, «Дон маҳсулотлари комбинати»нинг директори Каримберди ака бўладилар.

— Ҳм-м, шундоқми? Беш йиллигимиз асосий шиори нима эканини биласизми? — деб савол берди Омонулла томдан тараша тушгандай, бешта панжасини баркашдек қилиб кўрсатиб.

— Б-бешми?... — деди довдираб. — Т-тушундим, ака. Мен бориб кела қолай бўлмасам.

— Ие, билмайсизми ҳали? — ажабланган бўлди Омонулла.

— Б-биламан... «Дон-ризқи-рўзимиз» дегандай гап-да, ака.

– Яшаворинг-е, – деди Омонулла жиддий куюнган бўлиб.

– Боринг, тез билиб келинг, – дейди устозини тушунган Олимиддин маъноли қилиб. – Кейин ҳалиги айтган қоғозларниям ола келинг.

– Йўқ-йўқ, – деди Омонулла жиддий, бармоғи билан телефонни кўрсатиб. – Шу ердан бош ҳисобчингизга қўнғироқ қилинг. Ўзи билиб, ҳамма ҳужжатларни ола келсин. Сизларни ўзим қабул қиламан. Тушунарлими?

– Тушунарли, – деди директор итоатгўйлик билан.

– Қўнғироқ қилинг бўлмаса, нега анграйяпсиз?!

– Хўп-хўп, – дея қўллари қалтираб телефон гўшагига ёпишди Каримберди. – Алло, комбинатми? Рихсивой, менга яхшилаб қулоқ солинг. Ишларимиз жиндайгина ҳалигиндайроқ. Ҳамма йиллик ҳисобот ҳужжатларни олингда тезлик билан Тошқўтонга етиб келинг. Беш дона ўзимизнинг «иссиқ буханка»дан ҳам олиб келинг, тез!...

– Нима у, беш буханка деганингиз?

– Ўзимиз пиширган нонда, ака – деди Каримберди беўхшов иршайиб. – Айланиб, ўргилиб еяверамизда энди.

– Тушунмадим. Олимиддин, кейин ўзингиз менга тушунтириб берарсиз. Ман чекиб келай, – деди Омонулла ташқарига чиқаркан. «Буханка»нинг неча пул эканлигини ўзича чамалаб қўйди.

– Хўп бўлади, бемалол – деди Олимиддин илтифот билан.

БЕҲИ ШОҲИ

Тошқўтоннинг «Янги чек» маҳалласидаги Болтавой аканинг уйи нафақат бутун Бошқўрғон туманининг, балки вилоят раҳбарларининг ҳам эътиборига тушди. Маҳаллий матбуот «Тошқўтон тажрибасини» оммалаштиришга доир бир қатор мақолалар ёритди. Газеталарнинг биринчи саҳифаларида деҳқонбобо Болтавой аканинг кулиб турган чеҳраси ёки охириги саҳифаларида ўша газетани ўқиб тушган сурати чоп қилиниб, газетага обуна бўлишга даъват этгучи сўзлар ҳам битила бошланди. Лўнда қилиб айтганда,

Болтавой ака давринг маҳаллий қаҳрамониға айланди.

Болтавой ака эса ўтаётган бу кунлари учун Яратганга шукроналар айтар, кўчага, тутнинг тағига чоғроқ сўри қўйиб, янги кўрпачалар тўшаб, хонтахтадаги дастурхонга чиройли қилиб егуликлар қўйиб қўйган, бир четда эса, самовар қайнаб турарди. Келди-кетдилар жуда кўп бўлиб, ҳар бир ташриф буюрувчи аввало мезбоннинг илтифоти билан муқаддас офтобадан қўлини ювиб, сўнгра сўрининг бир четига ўтириб оқсоқолнинг дуосини олишар ва ўтаётган текширувлар ҳамда юқори мартабали меҳмон ҳақида сўраб суриштиришарди. «Ҳозир у кишининг олдида ким бор?» — деган саволга Болтавой ака «Ҳозир фалон ташкилотнинг раҳбари фалончи бор. Ҳозир чиқиб қоладилар. Бир пиёла чой ичиб, бемалол ўтириб турсинлар. Омонулла Жўраевич бўшасалар Олимиддиннинг ўзи сизни чақиради» дерди у булбулигўёдай.

«Тоғажон, Омонулла ака қанақа одам ўзи? У киши билан мундоқ очиқ чеҳра билан гаплашиб, келишса бўладими?» — деб сўрардилар баъзи ташриф буюрувчилар бетоқат. «Ҳа, албатта, — деб жавоб берарди Болтавой ака кулиб, — Омонулла кўпни кўрган ўтқир билимли, илоҳим мартабаси бундан ҳам улуғ бўлсин, жа яхши одам-да» дерди.

Болтавой ака текширув даврида ташриф буюраётган деярли ҳар бир раҳбарни қўлига ўша етти пуштидан қолган муқаддас офтобасидан ҳафсала билан сув қуйиб, офтоба ҳақидаги ҳикоясини қайта-қайта такрорлашдан чарчамасди. «Меҳмон»лар ўз ташвишлари билан бўлиб бу мис идиш ҳақидаги гапларга унча эътибор бергилари келмас, фақат ичкарига кириб кетган ва раҳбарини кутиб қолган баъзи ҳайдовчиларгина чой ичиб ўтириб, чолнинг гапларини анграйиб мириқиб тинглашарди.

— Бобожон, шу офтобангизни менга совға қилмайсизми-а? Машинамнинг радиаторига сув қуйишга жа боп нарса эканда, — деб қолди дабдурустдан шофёрлардан бири кета туриб.

Болтавой аканинг жони ҳиқилдоғига келди:

— Вей ука, — деди у газабини ичига яшириб. — Яхшиликча ҳурматинг борида бунақа гаплар билан бошимни огритма. Шунча гапни деворга гапирдимми?

— Пулини бераман тоғажон. Мана уч сўм бўладими? — деди фаросатсиз шофёр яна хиралик қилиб чўнтагини кавлай бошлади.

Чол юрагининг бир чеккаси «жизз» этиб кетди. Газаби кўзиб, юзи бўзарди ва эндигина машина орқа ўриндиғига ўтирган фалон раҳбарнинг олдига бориб, шашт билан эшигини очди:

— Ҳе сендақанги амалдорларни қара-ю!...

Хуноби ошган Болтавой ака дастурхонни йиғиштирди-да, офтобанинг сувини ерга ағдариб, уйига олиб кириб кетди.

— Ҳа тинчликми, отажон? — деди чучвара тугаётган қизи Мафтуна отасининг авзойини кўриб. — Ахир шунча меҳмонлар келишиб ётибди-ку! Уларни ким кутиб олади?

— Э, — деди қўл силтаб мўйсафид. — Буларнинг ҳаммаси очиқ кўнгилли меҳмонлар эмас. Ҳаммасини қанақадир алами бор. Сўрашишлариям, тиржайишлариям сохта. Келишганида худди ака-укадек саломлашишади-ю, кетаётганларида бўлса баъзилари «хайр-хўш»ниям насия қилишади. Орқаси куйган товукдай «зингиллаб» қолишади.

— Бу «келди-кетдилар» қачон тугаркин ўзи-а? — деб сўради Мафтуна.

— Билмасам, меҳмоннинг обрўйи уч кунлик бўларди...

— Э, сизга нима, баҳонада газли бўлдик, кўчамиз асфальт бўлди, ҳамма харажатларимизни қилиб беришяпти-ку.

— Тўғрику, лекин ўзимнинг гувала уйим яхши эди... Менга анави ойналар ёқмайди. Менку одамман, бу нарса ҳатто қўйга ҳам ёқмади. Сузиб пачоғини чиқарди. Эҳ... Гувала деворимни соғиндим.

Мафтуна отасининг соддалигидан кулиб юборди.

— Бўпти, мен кетдим, озгина ўзимизга бозорлик

қилиб келай. — деди мўйсафид.

— Ҳамма нарса борку, ота.

— Йўқ, буларнинг қўлига қараб қолмасдан, ўз тўрвамирни ўйлашимиз керак. Кейин анави раисимиз Оқбердиев ҳам мени бир келиб кетсин, муҳим гап бор, деганмиш.

— Ҳа, майли, овқат пишгунича тезроқ бориб келақолинг, бўлмасам...

Болтавой ака «азиз меҳмон» билан ўралашиб қолиб, 3-4 кундан буён уйдан чиқа олмаганди. Маҳалла гузарига қилинаётган ишларни кўриб танг қолди. Мактаб болалари, далачилар йўл ва кўча ёқаларига тош ётқизишар ва уларни оҳакка бўяшар, ҳамма ёқни супуриб-сидиришар, ҳатто йўл ёқаларига очилиб турган гулларни «ўрнатишар», ётиб қолаётганларини эса, ёнига қалтак суқиб боғлашаётган эди. «Тавба, — деди мўйсафид ўзича ажабланиб. — Ахир ҳар куни ўтадиган мол-қўй подалари бу қилинаётган ишларни тепкилаб кетади-ку!.. Неча замонлар қаровсиз ётган йўл бўйларига бунчалик эътибор нега экан? Қанча одамлар ишдан қолипти-я, эссиз. Қайси товуқ миядан чиқди экан бу фикр?...»

Лекин қишлоқ гузарига етиб боргач, чол баттар ажабланди. Қишлоқ гузаридан туман маркази томон кетадиган катта йўлнинг ўртасига тупроқ тўкилиб, унга гуллар билан бир қаторда меваси селкиллаб турган беҳи экиб чиқишган эди. Мўйсафид умри бино бўлиб меваси билан кўчириб ўтказилган дарахтни кўрмаган ва эшитмаганди.

— Астафурulloҳ, — деб юборди у барги сўлий бошлаган беҳи дарахтларига тикилиб. — Бу қанақаси бўлди экан? Тагига сув ҳам қуйишмабди-я...

У теварак-атрофга аланглаб, велосипедда келаётган кўшни маҳаллалик Тошпўлатга кўзи тушди.

— Ҳой Тошпўлат, тўхта!

Ҳаёл суриб келаётган Тошпўлат тормозни босмоқчи бўлган эди, велосипедининг чархи орқага айланиб кетди.

Уни эплай олмай қолди. Эпчиллик қилиб тўхтатиб олиш мақсадида экилган дарахтлардан бирини ушлаб қолмоқчи бўлди. Дарахт бўлса суғурилиб чиқиб кетди. Лекин унинг илдизи кўринмас, шундоқ тагидан арралаб олинган экан.

Ўзини аранг тўхтатиб қолган Тошпўлат бир қўлида турган дарахт шохига қараб кулиб юборди:

– Оббо қизталоқларей, боғдан аралаб кесиб келинган беҳининг шохини шу ерга ўрнатиб чиқишаётган экан-да. Мева-певаси билан бир машинага шох юкланган машинани кўриб ҳайрон бўлгандим-а...

– Вой эси пастлар-ей! Кимдан чиқди экан бу беъманилик?

– Кимдан бўларди, раисимиздан-да. У сизникида турган «Комиссия»га қишлоғимизни «кўз-кўз» қилиш учун мана шунақа ободончилик ишларини қиляпти. Эшитишимча, бугун-эрта телевизорга олармиш. Бу дарахтлар кўрсатувга «пон» бўлармиш...

– Қанақа «пон»?!

– Ким билади, телевизорда маҳаллалар обод, одамлар ҳамиша шод, ҳеч қанақа муаммолари йўқлигини кўрсатиб қўймоқчи шекилли-да.

– Ҳайвон! – дея жаҳли чиққанини яшира олмади чол. — Мен ҳали унга хўжа кўрсинга «пон қилиш»ни кўрсатиб қўяман! У ҳозир қаерда?!

– Ҳозиргина уни идора олдида бригадирлар билан турганини кўргандим. Нима эди?...

Болтавой ака Тошпўлатнинг қўлидан беҳи шохини тортиб олдида уни кўтариб идора томон шашт билан кета бошлади.

...Ўша куни қишлоқда раиснинг беҳи шохи билан саваланганлиги ҳақидаги дув-дув гап тарқалди. Яхшиямки бригадирлар бор экан, чолни ушлаб қолишганмиш. «Ҳе, сени ўша «понинг»га фалоним! Сен ўзинг аввал бирорта дарахт экиб, кўкартириб қўй, номард!» – деб бошлаб сўкканмиш...

Ташриф буюрувчилар орасида баъзан аҳвол ҳақида маълумот олиш учун юборилганлар, яъни «разведкачилар», «йўл-йўриғини» сўраб-суриштириб олмоқни ният қилгувчилар ҳам келиб туришарди. Шуларнинг ичида пойтахтлик текширувчи ҳақида ҳар хил шов-шувлардан хабар топган вилоят котибининг учинчи муовини Ўтбосаров ҳам келиб-кетди. У аввало маҳаллада амалга оширилган ишларни кўздан кечирган бўлди ва чақиртирилган туман котиби келгунича Болтавой аканинг сўрисида омонат чой ичиб ўтирди.

— Отахон, қалай, меҳмон билан чарчамаяпсизми? — деб сўради у чолдан мамнунлик билан. — Вилоятда шунча яхши меҳмонхоналаримиз турганида сизни ҳам қийнаб қўйишибди-да...

— Меҳмоннинг кийимларига бўёқ тегиб, ўзиям анча ҳижолат чекди. Кийгани бошқа бирор тузукроқ уст-бош ҳам олиб келмаган, шекилли. Шу ерда қабул қилаверишни ўзига эп кўрди. Жуда камтарин инсонда, Омонулла, — деди чол ўз меҳмонини мақтаб ва ачиниб.

— Ие, кийим «бўялди» дейсизми? Ё тавба, қандай қилиб?

— Келган пайтда анави газнинг трубасига билмай суяниб олган экан.

— Оббо, шу арзимаган костюм-шимниям олиб беришмабди-да. Роса бизни уятга қўйибди-ку бу Мирбадал.

— Мирбадал касалхонада ётибди-ку!

— Ие, йўғ-е!

— Нима, хабарингиз йўқмиди?

— Унда иш расво бўпти-ю, — деди Ўтбосаровнинг жаҳли чиқиб пиёланинг тагидаги чойни бир четга сочар экан ва ёнидаги радио телефонни қўлига олди:

— Алло, бу Бошқўрғонми, мен Ўтбосаровман, қани котибнинг муовини? Чиқиб кетди? Қаерга? Тошқўтонга... ? Мен ахир шу ердан кўнғироқ қиляялманку, қаёққа кетди

у галварс?! Зудлик билан етиб келсин!

Зум ўтмай «Газ-24» дан Асовиддин тушиб келди ва ҳовлиқиб келиб феъли айнаб турган Ўтбосаров билан сўрашди.

— Бу нима қилиқ?! Нимага вилоят билан келишмай ўзларингча иш қиялписизлар?! Нима, босар-тусарларингни билмай қолдиларингми?

— Й-йўқ..., биз...

— Нега Мирбадал Боқиевичнинг шифохонада эканлигини менга маълум қилмадингиз?! Нега энди меҳмонни вилоятдаги меҳмонхонага жойламай бир одамтопмас жойга киргазиб қўйдинглар?! Ким ижозат берди санларга?! Бу қандай ўзбошимчалик?!

— Ахир ўз...

— Ҳой, қанақа инсонсанлар ўзи-а? Наҳотки шундай бой туман бўла туриб арзимаган костюм-шим олиб беролмадингларми, уят-е! Одамни шарманда қилибсанларку! Санлар ҳар куни шу қишлоқ ичида юрадиган одамсанлар, биз бўлса кунда, кунора пойтахтга шуларнинг олдига ишимиз тушиб, бош эгиб турамиз. Қайси кўз, қайси юз билан қараймиз энди?

— Ҳалиги...

— Билиб қўйинг, — деди Ўтбосаров ўрнидан шашт билан туриб. — Шу бугуноқ меҳмондан узр сўраб, янги, импортний бир қатор уст-бош қилиб олиб берасиз. Ана ундан кейингина мен у кишининг олдиларига кираман. Ҳозир қанақа кийимда ўтирибдилар?

— Яктак — чорси дегандек... — деди Болтавой ака айб иш қилиб қўйган боладай.

Ўтбосаровнинг баттар жаҳли чиқиб кетди ва Асовиддинга ўқрайиб тикилди:

— Ҳой, хом калла! Қанақа яктак, қанақа чорси?! Нима, у киши санларга ҳориждан келган туристмиди?! Барибир қишлоқилигингга борар экансанларда. Билиб қўйинг, агар вилоят шаънига пойтахтдан бирор гап эшиттирар экансиз, ўша дақиқадаёқ учирма қилдириб

юбораман, билдингизми?! Ҳе, нодон! — деди у жаҳл билан машинанинг эшигини «тарс» эткизиб ёпиб қўяркан. — Сизга бир соат муҳлат! Менга шахсан хабар қиласиз! — деб қўшиб қўйди у машина ойнасидан дум думалоқ бошини чиқариб қичқириб.

— Хўп, хўп бўлади, ака. Хуш келибсиз, — деб қўлини кўксига қўйиб қолди Асовиддин ва алланималар деб гўдраниб, у ҳам аллақасяққа жўнаб кетди.

* * *

Кўшиқ хиргойи қилиб чучвара тугиш билан банд бўлган Мафтуна Омонулланинг ташқарига чиққанини пайқамай қолди. Омонулланинг кўзи очиқ ошхона деразаси ёнидаги хонтахтада ҳамирларни «дод» дегизиб эзгилаётган жувоннинг оппоқ билаклари-ю, чаққон бармоқларига тушди. Бармоқлар гўё кўшиққа монанд рақс тушишар, кўшиқ оҳангларидан, ҳамирнинг эмас гўё Омонулланинг юрак-бағри эзгиланаётгандай эди. У бир зум бу ҳолатга мафтун бўлиб қолди ва хаёлан аллақасяқларга парвоз қила бошлади.

...Мафтуна овқатни суза бошлади. Омонулла Олимидинни чақирди. Олимиддин эса кўчани қараб келди:

— Тоға йўқлару!

— Отангиз қанилар? — деб сўради «текширувчи» аёлдан.

— Гузарга кетдилар. Раис «бир муҳим гапим бор, бирров кеп кетсин» деб одам юборган экан.

«Қизиқ, — дея хаёл қилди ўзича Омонулла, — бу овсарнинг қанақа «муҳим гапи» бўлиши мумкин? Ё мендан хитланиб қолишдимикан? Орган одамлари чолдан мен ҳақимда ул-бул сўраб билмоқчимикин? Ҳар эҳтимолга қарши шай бўлиб турганим маъқул. Ҳозир Болтавой ака келиб қолса, ундан бор гапни оқизмай-томизмай билиб олишим керак бўлади. Агар шубҳаланган бўлса «қуённинг расмини» барвақтроқ чизишимга тўғри келади, шекилли».

Лекин унинг нохуш хаёлини шашт билан беҳи

шоҳини судраб тўсатдан келиб қолган чол бўлди.

* * *

Оқбердиев бир сафар ёмон «қовун тушириб қўйгани» учун энди қандай қилиб пойтахтлик текширувчининг кўнглига йўл топишни билолмай гаранг эди. У ўзича меҳмон барибир қишлоқни айланиб чиқади, деб ўйлар ва зўр бериб «ободонлаштириш» чораларини кўраётганди. Бу ишга у бутун вилоят бўйлаб «кенг қулоч ёйди». Ҳатто тош деган нарсанинг уруғи ҳам учрамайдиган кумлик чўл ҳудудларидаги қишлоқларга ҳам тоғ адирлардан тош териб келтирилиб йўл ёқалари, йўловчи йўлаклари ва маҳалла кўчаларига ҳам ётқизирилиб, оҳаклаб чиқиладиган бўлди.

Хуллас, текширувлардан эсон-омон чиқиб олишнинг яна бир асосий омили деб колхоз раиси Болтавой аканинг ўзини кўзлаётган эди. Шу туфайли у қора қўчқорни ҳам қайтиб олиб кетмади. Балки у кишини идорага чақиртириб «акалик» қилишга кўндириш чорасини излади. Чунки чолнинг Омонулла Жўраевичга ярим оғиз гапи кифоя деб ўйларди. Лекин кутилмаганда ишлар бошқачага айланиб кетди: аксинча, беҳи шоҳидан «калтак» ейишга тўғри келди...

— Мана бу Оқбердиевнинг қилган ишини қаранг! — деди отахон эндигина қайноқ чучварани оғзига солган «меҳмон текширувчи»нинг олдига беҳи шоҳини қарсиллатиб ташларкан. Омонулла чучварани аранг ютиб олди ва гўр мевалари осилиб турган дарахт шоҳига ажабланиб тикилди.

— Тушунмадим... — деди у ачишаётган томоғини базўр силаркан.

Олимиддин ҳам кутилмаган бу ҳаракатдан қотиб қолди:

— Ие, отахон, бу нима қилганингиз ахир!

— Сиз тек ўтиринг, ўғлим — деди чол эътиборини Омонуллага қаратиб. — Ҳурматли мўтабар ва азиз меҳмон!

Сизнинг эътиборингиз учун, азиз пойи-қадамингизни улуғлаш мақсадинда, қишлоғимизни «кўз-кўз» қилиб «муборак қадамингиз» ўтадиган йўлларга бу шохлар экилмоқда экан!...

— Қ-қандай қилиб?...

— Э, — деди чол қўл силтаб, — Боғлардаги меваларнинг шохини арралаб атайин йўл бўйларига суқтириб чиқаяпти-да, бу номард!

— Ким ўша номард?

— Ким бўларди, анави овсар раисда. Наҳотки, сиз ўртоқ комиссия, мана шунақа кўзбўямачиликларни ёқтирсангиз?!... Сувнинг тайини йўғу, йўл бўйларига гуллар ўтқазилаяпти. Қанчадан-қанча мактаб болалари ўқишдан, далачилар, ишчилар ишидан қолиб йўл бўйларига тош ётқизиб, уларни оҳаклаб, оқлаб чиқишяпти, наҳотки шу «мулозаматлар» сизга ёқса?!... Уялинг-е!... — деди чол асабий ўз дилидагини рўй-рост ошкора қилиб.

— Яшанг, отахон! — дея самимий кулиб юборди Омонулла. — Мен сизни энди тушундим. Демак, булар ҳаммаси менга «мулозамат ва кўзбўямачилик» учун денг...

— Ҳа, бу овсар ўтган йилиям вилоят котиби «даланинг ичига кириб пахтани текширар экан» деб йўл бўйидаги бутун ғўза пайкаллари сипуртириб, сув септириб чиққанди.

— Ҳа... Афсуски, кўп амалдорларимиз ана шундай «кўзбўямачилик» қилиб устини ялтироқ қилиб кўрсатиб, ўз нуқсонларини яширмоқчи бўлишади. Аксинча, борини ошкора кўрсатиш, камчиликларни рўйи-рост айтавериш керак. Нима дедингиз, Олимиддин?

— Тўғри-тўғри, ошкораликка не етсин, — дея ояди ассистент пешонасини тириштириб.

— Оқбердиев сизга ўз «нуқсон» папкасини келтириб бердимми?

— Ҳа, албатта...

— Унинг ишини шу бугуноқ прокуратурага оширинг. Ўз лавозимидан четлатиш ҳақида баёнот тайёрланг. У давлат

мулкини талон-тарож қилгани камлик қилгандай, энди хўжаликнинг боғларини ҳам расвосини чиқармоқда экан. Бу ҳақда тегишли далолатнома тузиб, гувоҳларга имзолатиб чиқинг. Боғларнинг бир йиллик ҳосили аниқланиб, Оқбердиевнинг шахсий чўнтагидан ундириб олинсин!

Болтавой ака Омонуллодан кескин бу чорани кутмаганди. Бир оз эсанкираб туриб қолди ва индамай шохни судраб бориб, қўра ичида диконглаб турган қўчқор олдига ташлади.

— Ма, манавини жиғилдонингга е! Ҳе, эгангга ўхшамай ўл!...

Ўша куни қишлоқда раиснинг ишдан олингани ва унинг устидан жиноий иш қўзғатилгани тўғрисидаги хабар тарқалди. Туман фаоллари олдида Омонулла Жўраевичнинг «хурмати» яна бир поғона кўтарилди...

КАШАХЎРЛАР

Шундай қилиб, пойтахтлик текширувчи янада жиддийлашди. Унинг қўлида мавжуд ҳужжатлар ва «нуқсонномалар»га асосланадиган бўлинса, тумандаги умумий ижтимоий-иқтисодий, молиявий-хўжалик ҳолати ойдек равшан эди. Ҳатто туман прокурори ҳам, ички ишлар бўлими бошлиғи ҳам Омонулла билан ҳайиқиб гаплашардилар ва ҳар қандай хизматга тайёр эканликларини изҳор қилардилар. Айниқса, банк бошқарувчилари чигити олинган момиқ пахтадай мулойим эдилар.

Ниҳоят «ошкоралик» ва “ўзини танқид” руҳида ўтган аттестация якунланай деб қолди ва барча туман амалдорлари якуний хулосани сабрсизлик билан кута бошладилар. Хизмат текширувлари эса айрим олинган ташкилотлардагина амалга ошириладиган бўлди.

— Олимиддин, кимлар аттестацияда қатнашмади ва кимлар «ҳалигиндай» папкасини олиб келишмади? Шуларни менга зудлик билан аниқлаб беринг, — деди «комиссия раиси» жиддий. Асовиддин тортиқ қилган янги

костюмининг ёқалари ва галстугини тўғрилаб оларкан.

— Туман нефть базасининг бошлиғи Кўпайсинов келмади. Иннайкейин, маориф мудирини Тиллаев, қишлоқ қурилиш трести бошлиғи Чўлиевлар папкаларини олиб келишмади, — дея аскардек баёнот берди Олимиддин.

— Яхши, бўлмаса текширишни ўша нефть базасидан бошлаймиз. Анави икковини бўлса зудлик билан топдиринг.

— Хўп бўлади, устоз.

— Бўлмаса нефть базасига жўнадик!

Улар нефть базасига етиб келганларида бошлиқ хонасида йиғилиш борарди. Қабулхона котибаси шашт билан кириб келган нотаниш кишиларнинг йўлини «қаҳрамонона» тўсиб олди.

— Тўхтанг, бу ёққа мумкин эмас! — деди қиз қатъий.

— Нега энди? — деб сўради Омонулла ҳайрон.

— Пойтахтдан комиссия келармиш. Шу масала бўйича фавқулодда йиғилиш ўтказишяптилар. Бошлиқ менга хонага ҳеч кимни киритмасликни тайинлаганлар. Узр, безовта қилолмайман.

— Унда мажлис тугагандан сўнг айтиб қўйинг, эртадан бошлаб у кишига иш вақтида бунақа бемаъни йиғилишлар ўтказишга ҳожат қолмайди. Хўп, хайр, мен бошқа келмайман. Кўпайсинов ҳам менга бошқа қорасини кўрсатмасин! — деди Омонулла қатъий қабулхонадан чиқиб кетар экан.

— Вой, тўхтанг, кимсиз ўзи?

— Омонулла Жўраевич бўламан, хайр! — деб эшикни «қарс» этказиб ёпиб чиқиб кетди. — Бу мажлисбозлиги унга қимматга тушади ҳали. Пули кўпайиб одамларни менсимай қолибди-да, — деди йўл-йўлакай норози ғудраниб. — Маорифга ҳайдай қолинг. Йўқ, тўхтанг, бу қайси қишлоқ?

— Шўрдара:

— Бўлмаса Шўрдарадаги мактаблардан бирига ҳайданг. Қани кўрайликчи, бу ерда ҳам супириб-сидириб, йўл четига тош терилиб, оқ рангга бўялганмикан?

Улар тўғри темир эшиги қийшайиб турган мактаб

ҳовлисига дабдурустдан кириб бордилар ва шашт билан бориб синф хоналарини бир-бир очиб дарс ўтаётган ўқитувчиларни довдиратдилар. Мактабдаги аҳвол жуда ёмон бўлиб, девор бўёқлари кўчиб тушаётган, поллари чирий бошлаган, синфхоналари тор ва зах, қоронғу эди.

– Мана, кўрдингизми, Олимиддин. Бу мактаб тахминан 10 йилдан буён таъмирланмаган, лекин маориф бўлимнинг ҳисоботида «мактаблар ҳар йили 100 фоиз таъмирланмоқда» деб ёзилган, — деди деворнинг бир кесагини кўчириб олган Омонулла улар томон ҳовлиқиб келаётган мактаб директориға атайин эшиттириб.

– Ие-ие, келинлар, ассалому-алайкум!...

– Хўш, сиз ким бўласиз?

– Шу мактаб директори Раҳмат Раҳимович.

– Яхши, Раҳмат Раҳимович, мен Омонулла Жўраевичман. Бизға берилган маълумотда «мактаб тўлиқ таъмирланган» дейилган. Буни қандай тушунмоқ керак?!

– Кечирасиз, сизнинг келишингизни билмабмиз.

– Хўш, билганингизда таъмирлатиб қўйган бўлармидингиз?

– ...

– Тўғриси эркакча гапираверинг. Мен тўғри сўзли одамни ёқтираман.

– Ҳа-ҳа, тўғриси айтиверинг, — деди Олимиддин ҳам блокнотиға алланималарни қорайтирар экан.

– Бизға маорифдан кўрсатма берилса, маблағ ажратишса, бажарардик, албатта.

– Ҳа, ўлманг! Лекин ўша маблағ ажратилган ва аслида еб ҳам бўлинган. Кетдик, Олимиддин! — деди текширувчи «бизға бу ерда қиладиган иш йўқ» деган маънода шахт билан келган изига қайтаркан.

Улар шу тариқа йўл-йўлакай қўшни қишлоқдаги бир мактаб ва болалар боғчасига ҳам томдан тараша тушгандек ташриф буюрдилар. Йўл четларига ҳақиқатдан ҳам тошлар терилган, супириб-сидирилган эди.

– Боғчанинг ошхонаси қаерда? — деб сўради

Омонулла боғча қоровулидан.

Қоровул довдираб, аллақажғни кўрсатди. Салобатли текширувчи шаҳдам қадамлар билан тўғри ошхонага кириб борди. Болалар тушлиги тайёр экан.

– Бу нима? – деб сўради Омонулла оқ кострюлни кўрсатиб.

– К-каша... – деди базўр ошпаз опа.

– Сузинг!

Опа итоатгўйлик ва чаққонлик билан 2 та тарелкага каша сузиб қўйди.

Омонулла кашадан ялаб кўрди ва Олимиддинни ҳам ейишга даъват қилди.

– Сиз шу овқатни болаларга бермоқчимисиз? – деб сўради Омонулла лабларини чапиллатиб овқатнинг бемаза эканлигини изоҳлашга тиришар экан. – Бунингизни на мазаси бор, на матраси...

– Қозонда бори – чўмичга чиқади-да!... – деди базўр кулиб ошпаз опа.

– Ўша қозонга шакар деган нарса умуман тушмабдику, мой ҳақида гапирмасаям бўлади. Хўп, мудира опа қанилар?

– Икки соат бўлди, маорифга «пяти минутка» кетувдилар.

– Яхши, опажон. Мана шу кашангиздан бир коса солиб берсангиз, илтимос.

– Йўқ, мудира айтмасалар, беролмайман.

– Мана, мен Омонулла Жўраевич бўламан, – деди Омонулла гувоҳномасини чиқариб кўрсатиб, – туман бўйича текширувга келганман. Сиз кўрқманг, биз ҳамма боғчалардан намуна оляпмиз.

Ошпаз опа ноилож ярим коса овқат сузиб, титраб-қақшаб уни салюфан пакетга ўраб берди.

– Гап тегмайдими, ишқилиб?

– Йўқ, сизга гап тегмайди, опажон. Хўп, яхши қолинг!

Омонулла туман маориф бўлимига етиб борганида

«пятиминутка» тугаб, боғча мудирлари терлаб-пишиб, белларини силаб ташқарига чиқиб келишаётган эди.

— Ассалому-алайкум, «пятиминутка» тугадими, опагонлар? — деб самимий сўради Омонулла ўзаро баҳслашиб келаётган икки аёлдан.

— Ваалайкум. Ҳа, ҳайрият, тугади. Бугун бирам чўзилдики.

— Тинчликмикан? Мен бу ерга янги ишга келганларданман, — деди Омонулла ҳайрон бўлиб турган аёлларга.

— Э шундоқми? Тоза вақтида келибсизда. Тошкандан катта комиссия келган, — деди биринчи аёл.

— Шунга чопачоп, тозала-тозала, дарахтларни оқла, тош тер...

— Майли, яхши боринглар, кўришиб қолармиз.

— Боринг бизнинг Шўрдара томонларгайм, — деди биринчи аёл кулиб.

— Раҳмат, каша еганими? — деди Омонулла зинадан кўтарилар экан.

Унинг ортидан коса кўтарган Олимиддин эргашди. Аёллар ҳайрон қараб қолишди ва елкаларини қисишди. Омонулла қабулхонага кириб келганида йиғилишни тугатган Тиллаев эндигина хонасига кириб келган экан. Унинг эшиги хиёл очиқ бўлиб ким биландир суҳбатлашаётгани эшитилиб турар, котиба эса йўқ эди.

— Омонулла Жўраевич сўраган нарсани олиб бориб берсак яхши бўларди-да! — деди бир овоз. Чамаси бу ҳисобчи эди.

Омонулла эса қулоғига чалиниб қолган бу гапни эшитиб таққа тўхтади ва Олимиддинга бармоғи билан «жим» ишорасини қилди.

— Бе, қизиқмисан, — дея жеркиб берди Тиллаев, — Бизни худо хоҳласа ҳеч қанақа нуқсонимиз йўқ. То текшириб, топгунича биз унинг томоғини мойлаб қўямиз. Мана кўрасан, Асовиддин акамнинг ўзлари тинчитадилар.

Омонулла оёқ учида юриб бир қоғоз олди-да унга:

«Ўртоқ Тиллаев, Асовиддин Оловиддинович билан буни ҳам бирга баҳам кўринглар. Зонада шунақа овқат беришади», — деб ёзиб, «О.Ж.» қилиб узунчоқ имзо чекди ва ҳамроҳига «Кетдик!» — дея ишора қилди.

— Тактиканингизга қойил, устоз! — деди Олимиддин шашт билан зинадан тушиб бораётган Омонулланинг изидан югургилаб бораркан.

— Ҳаммаёқни муттаҳам босиб кетибди. Ҳатто болаларнинг овқатини етарли калорияда бермай, жигилдонларига уришяпти бу ярамаслар! Ана камқонлик, витамин етишмаслиги қаердан келиб чиқяпти? — деди Омонулла куюниб. — Яна булар мажлисларда баландпарвоз гаплар қилишни, «комиссия келади», дейилсагина атрофни супириб-тозалашни билишади, холос. Аслида жамиятдан буларнинг ўзини супириб ташлаш керак! — дея сўзини якунлади текширувчи машина орқа ўриндигига жойлашиб ўтириб оларкан.

Олимиддин мана шундай дангал, чаптаст ва теран фикрли устоз орттирганидан ич-ичидан қувониб, унинг сўзларини жон қулоғи билан эшитиб борарди. Улар «туман аттестация маркази»га қайтиб келганларида дарвоза олдида уни бир гуруҳ нефть базасининг «корчалон»лари тавозе билан кутиб турардилар.

— Ие, устоз, буларни нима қиламиз? — деб сўради Олимиддин ажабланиб.

— Қабул қилмаймиз. «Вақтимиз зиқ, республика прокуратурасидан ёрдамчи куч кутяпмиз, ўшалар билан гаплашаверасизлар». — деб айтинг.

— Хўп бўлади.

Омонулла машинадан шашт билан тушди-да, йўлига пешвоз чиқмоқчи бўлган Кўпайсиновга совуқ салом бериб, ичкари кириб кетди. Олимиддин устоз гапларига яна бир баҳа ўзидан қуруқ сўзлар қўшиб, сир бой бермаган тарзда у ҳам дарвоза томон йўналди.

— Олимиддин!... — дея синиқ овозда чақириб қолди Кўпайсинов. — Илтимос!...

Корчалонлар бўзариб қотиб қолавердилар. Ичкарида Омонуллани Мафтуна очиқ чеҳра билан кутиб олди.

– Яхши бориб келдиларингизми? Мен сизларни тушликка келмайсизлар деб ўйлабман. Ҳозир унаб юбораман, чой ичиб туринглар, – дея Мафтуна муқаддас офтобани олиб, қўлга сув ҳозирлади.

Омонулла қўлини юваркан, аёлнинг нозик бармоқлари ва офтобага тикилди. «Қандай ажойиб уйғунлик. Ҳар иккиси ҳам бебаҳо... Қани энди ҳар иккиси ҳам меники бўлсайди...»

– Кетишди! – дея ҳовлиқиб кириб келди Олимиддин ҳам Омонулланинг ширин хаёлларини бўлиб. – Мен кечки пайт ўтадиган бўлдим.

– Яхши қипсиз, бўлмаса ўтакалари ёрилиб кетарди. Улар ўз тактикаларидан ғурурланиб кулишдилар.

– Олимиддин!

– Лаббай, устоз!

– Мафтунахон бизни келишмайди деб тушлик тайёрламаган эканлар. Ҳалиги кашани емай бекор ташлаб келибмиз-да.

Олимиддин хохолаб кулиб юборди. Шу пайт дарвоза тақиллади ва Тиллаевнинг кал боши кўринди.

– Йўқ, устоз! Ана келди, энди еймиз! – деди йигит кулгусини давом эттириб.

Ҳақиқатдан ҳам эшикдан Тиллаев Асовиддин Оловиддинович билан ўғри мушукдай шумшайиб кириб келдилар. Тиллаевнинг қўлида салафанга ўроғлиқ ўша коса бор эди.

– Ие, Асовиддин, бор экансиз-ку, мундоқ йўқлаб турсангиз ҳам бўларкан-ку! – деди Омонулла косага ишора қилиб, самимий куларкан. – Бир сизлар билан ҳазиллашиб кўяй дедим-да.

– Э, ҳазилингиз билан бор бўлинг, – деди Тиллаевнинг кўнгли жойига тушиб.

– Қани келинглар, ўтиринглар-чи.

Улар оқ пластмасса стол атрофига ўтирдилар ва

кашани қўйиб енгил фотиҳа қилдилар.

– Мафтунахон!

– Ҳув!...

– Чойингиздан олиб келинг-чи! Шакар ҳам бўлсин, шакар...

– Хўп бўлади, мана ҳозир.

– Энди тушлик тайёрламай қўяверинг. Рисқимиз ўзи орқамиздан кириб келди. Битта кулча олиб чиқсангиз, етади.

Мафтуна «бир овқат тайёрлаб келибди, шекилли» – деб тушуниб, тарелка, қошиқ, вилка билан чиқиб келди ва ташриф буюрган котиб муовини ва маориф мудирлари билан илиқ саломлашди. У тарелкаларни чаққонлик билан меҳмонлар олдига қўйиб, пакетни очиб ва ярим коса кашани кўриб ҳайрон бўлди. Бу пайтда Омонулла Олимиддиннинг ўзи ошхонадан олиб чиққан кулча нонни майдалади ва каша устига шакар сепиб, уни яхшилаб аралаштирди.

– Қани меҳмонлар, олинглар-чи. Уялиш, тўхташ йўқ. Бисмиллоҳир-рахмонир-роҳийм, – дея Омонулла нон ботириб ея бошлади. Тиллаев ва Асовиддинлар бир-бирларига ўғринча қараб олдилар.

– Қани олмайсизларми, бориға барака-да, – деди Олимиддин ҳам устоз изидан эргашиб.

Икки «нозик меҳмон» ҳам қўллари қалтираб овқатга қўл уришди, лекин томоқларидан ўтмай, овқатнинг ўртада сарсон бўлиб қолганини бўзарган юз кўзлари шундоқ айтиб турарди.

– Вой ўлмасам, худди ёш болага ўхшайсизлар-а, – деди Мафтуна ва шарақлаб кула бошлади.

– Нима бўпти? – деди Омонулла. Бу болаларнинг овқати, фақат шакари йўқ экан холос. Нима дедингиз, ўртоқ Тиллаев?

Тиллаев ҳақиқатдан ҳам тиқилиб қолди шекилли, оғзидан жавоб ўрнига бир мунгли гўлдираш эшитилди.

– Жа опқочасиз-да, Омонулла Жўраевич! – деди

Асовиддин бу оғир ҳолатдан ҳазил билан чиқиб кетишга йўл қидириб.

– Менинг кайфиятим бугун негадир яхши, – деди Омонулла кашани шапиллатиб туширар экан.

– Ҳаҳ, ҳайриятей, одамни чўчитиб юбордингиз-ку! – деди Тиллаев ниҳоят тилга кириб.

Шу тариқа тўртовлон кашани ялаб-юлқаб ташлашди.

– Олимиддин, – деди Омонулла кўтаринки руҳда. – Қачонлардир тўртовимизнинг ярим коса овқатни бирга баҳам кўрганимизни келажак авлодларга айтиб берарсиз.

Ҳаммалари кулиб юборишди. Мафтунга ҳам эркакларнинг бу ўйинига фаҳми етмай, нимтабасум билан чой қуйиб узатди.

– Кашадан кейин чой яхши кетади, дейишади, – деди жувон товозе билан.

– Мана бу гап, ҳақиқий болалар мутахассисининг гапи бўлди, – деди Омонулла жиддийлашиб, узатилган пиёлани қўлга оларкан.

Шу пайт дарвоза тақиллаб, кимнингдир чақирган товуши эшитилди. Олимиддин ирғиб туриб, дарвоза томон ошиқди ва кўп ўтмай қайтиб келди.

– Қишлоқ қурилиш трестининг бошлиғи Чўлиев экан.

– Айтинг, келаверсин.

Олимиддин Чўлиевни бошлаб кирди. У даврадагилар билан илиқ қўл олишиб чиқди.

– Қани, шу хонадондан, шу қишлоқдан, шу тумандан файзу барака кетмасин, Аллоҳу акбар, – дея дуо қилди Омонулла.

– Айтганингиз келсин, – деди бошқалар.

– Мана бу сизнинг насибангиз, – деди Омонулла бир тишлам қулча нон бўлагини Чўлиевнинг олдига суриб қўяркан.

– Йўқ, раҳмат. Ҳозиргина тушлик қилгандим.

– Биз ҳам қилдик, – деди Олимиддин.

– Ярим коса кашани паққос туширдик – дея Асовиддин кўшиб қўйди.

Ҳаммалари кулишаркан, Чўлиев ўртада ялаб қўйилган косани кўриб ҳайрон бўлди ва нон бўлакчасини олиб косанинг тагига суртиб тозалаб еди ва пиёладаги чойни ҳам қуйиб косани чайиб ичиб қўя қолди. Бу кутилмаган ҳолатдан Омонулланинг боши кўкка етди ва ўрнидан туриб Чўлиев билан қучоқлашиб кўришди.

— Яшанг, ҳақиқий мард йигит экансиз. Ана энди, Олимиддин, каша еганлар сафига бу кишини ҳам қўшиб қўйсангиз бўлаверади. Самимий кулгу кўтарилди. Бу орада Мафтуна тез тайёрланган картошка қовурма ва шакаробни келтирди. Тўпланганлар уни кўтаринки кайфият ва иштаҳа билан едилар. Иккита коняк ҳам ичилди. Омонулланинг бу илк бор каттароқ даврада очилиб ўтириши эди.

— Омонулла ака, сиз бизга кашангиздан едириб, қарз қилиб қўйдингиз. Энди бугун биз сизга ош қилиб берайлик, — деди Чўлиев.

— Ҳа, тўғри, — дея тасдиқлади Тиллаев.

— Йўқ, каша меникимас, Тиллаевники эди, — деди Омонулла ва чўнтагини кавлаб бир пачка пул чиқариб ташлади. — Олимиддин, бугунги ош мендан. Мана бу пулни Аҳаджонга беринг, яхшилаб харажат қилиб келсин.

Дастурхон атрофидагилар норози оҳангда баравар ўринларидан туриб, кетиб «бозор» қила бошладилар.

— Стоп! Гапим-гап, — деди Омонулла ўзини кайфи бордай кўрсатиб.

— Хўп бўлади устоз, — деди Олимиддин қолганларга «жим, тек ўтираверинглар» деган маънода.

— Мен шунча кундан бери тузларингни еяпман, бирор марта ош қилиб берсам нима бўпти?! — деди Омонулла кўзлари сузилиб.

— Бўлмаса мундоқ қиламиз — деди Асовиддин ташаббусни ўз қўлига олиб. — Палов кечки пайт бўлади. Унгача ўз ишимизга бирров ўтиб келамиз, Омонулла акам дам олиб турадилар.

— 18⁰⁰ да ҳамманг шу ерда бўласанлар! — деди Омонулла бармоғи билан дастурхонни кўрсатиб. — Фақат

менинг бир илтимосимни бажариб келасизлар.

– Нима экан? Албатта бажарамиз, – деди Асовиддин.

– Нима учун Болтавой аканинг мана шу қишлоқда мактаб қуриб бериш тўғрисидаги арзи қондирилмаган? – деди Омонулла Тиллаевнинг кўзларига тик боқиб.

– М-маблағ бўлмагандан, ўзингиз тушунасизку.

– М-маблағ б-бўлади. Уни мана мен топиб бераман, тушундийизми?

Асовиддин сергакланди:

– Омонулла Жўраевич, бу ҳақда ҳали кечки пайт гаплашайлик, илтимос.

– Бўпти, келишдик. Лекин кечки пайтгача мана бу йигит, – деди у Чўлиевни кўрсатиб, – мана бу окам билан бирга – дея Тиллаевнинг елкасига қўлини қўйиб, – облархитектурага бориб энг яхши мактаб лойиҳасини олиб, тахминий смета ҳужжатлари билан келишсин. Биргаликда уни кўриб чиқамиз, ижроқўм қарор чиқаради. Қарорга асосан маориф ҳам ўз буйруғини чиқаради, фақат директорни мен тайинлайман, холос.

– Офарин! – деб юборди Асовиддин қарсақ чалиб, қолганлар ҳам унга қўшилдилар. – Сиздай ҳурфикр инсонни садағаси кетсанг арзийди. Мингдан-минг раҳмат сизга, акажон.

– Лекин бу ҳозирча орамизда сир бўлиши керак. Ҳатто Болтавой ака ҳам билмасин, т-сс... – деди Омонулла бармоғини лабига қўйиб.

– Демак, «сюрприз» қилмоқчи экансиз-да – деди Олимиддин.

– Ҳа, худди Мирбадал Боқиевич Болтавой акадан менинг кимлигимни яширгандай.

Орада “гур” этиб кулгу кўтарилди ва яқин орада бўлган ишларни эслашиб ҳам ихтиёрий, ҳам мажбурий кулишдилар.

Каша бўйича «ҳамтовоқлар» тегишли топшириқларни олишгач, оқшом паловхўрликка яна

йиғилиш шарти билан дастурхонга фотиҳа қилинди. Олимиддин ҳам ишхонасига бориб аттестациянинг бориши ҳақида туман фаолларининг йиғилишини ўтказиб келишга отланди. Мафтуна ошхонада яна қандайдир овқатга уринмоқда эди. Болтавой ака эса қайси бир қариндошиникига тўйга кетган эмиш...

Омонулла ётоғига кирди-да йиғилган дипломатларни бир-бир олди ва ёш боладай гилам устига ўтириб, тушган пулларни ҳафсала билан тахлай бошлади. Конвертларни ва ўрам қоғозларни шошилмай очиб, уларни кимлар берганлигини бир-бир эслаб, мийиғида кулиб қўя ва қамоқхона камерасида хаёлига келган бизнес-режасининг ҳозирги пайтида амалга ошаётганидан беҳад хурсанд эди.

— Демак менда истеъдод бор экан! — деди у ўзича ишларидан кўнгли тўлиб ва ғурурланиб. — Тўғрида, кимдир истеъдодини қандайдир қоғозни қорайтириб шеърми ёки бир романми ёзишга, сурат чизишгамией, ёки бўлмасам сахнада роль ўйнашга сарфлайди. Мен бўлсам бунинг ҳар томонлама фойдали бизнес учун сарфляяпман. Ҳамма хурсанд. Ҳатто ўз қўллари билан «Бунинг олиб қўйсинлар, оқ»... «Ортиқ-камига рози бўлсинлар», «Яна қанақа хизмат бўлса қилаверамиз» деб мингдан-минг рози бўлиб беришяпти. Демак, бу пулларни мен ҳалол топаяпман. Баҳонада амалдорларда ҳам масъулият ҳисси ошяпти, ўтирган «кресло»сининг қадрига яна бир бор етишяпти. Аттестацияларга тайёргарлик кўриш баҳонасида эҳтимол сиёсий адабиётларни қўлга олиб бир сидирға кўз югуртириб чиқишга мажбур бўлишаётган бўлишса ҳам ажабмас. Бу демак сиёсий онглари, маънавий дунёқарашлари янада такомиллашиб, малакалари ошяпти. Мана шу хизматларим учун эса, имкониятларига қараб менга «хизмат ҳақим»ни ҳам беришяпти. Бунинг нимаси ёмон? Бунинг устига ўз ҳаётимни хавф остига қўйиб таваккал қилаяпман. Халқни зулукдек сўриб, фаровон ҳаёт кечиришига ҳалақит қилаётган Оқбердиевга ўхшаган овсар раҳбарларни ўз

ишидан четлатиш билан мен халқ манфаати учун жуда катта иш қиялпман, — деди Омонулла пулни санаркан, гудраниб ўзига-ўзи далда берарди. — Мен ҳали халққа, худо хоҳласа, кўп хизмат қиламан. Мана Болтавой акани олайлик. Қандай ажойиб инсон? Ўзи учун эмас, бошқалар учун куйиб-пишиб яшаркан. Қишлоғига мактаб қуриш унинг бирдан-бир орзуси экан... Мен шу чолни қандай қилиб бўлмасин хурсанд қилмоғим, иложи бўлса ҳозирги мавқеимдан фойдаланиб, у кишининг орзусини рўёбга чиқармоғим керак. Агар шундай қила олсам менинг қилган барча гуноҳларимни худонинг ўзи кечиради. Мактаб қурилса, айниқса Мафтуна ҳам хурсанд бўлади. Уни шу мактабга директор қилиб тайинлаб, маориф бўлимининг буйруғини ҳам чиқартириб олишим керак... Хўш..., 137 000 кўкидан бўпти. Қизиқ, мактаб қурилиши учун қанча пул кетар экан-а? Бу ҳали лойиҳа-смета ҳужжатларини олиб келишса, маълум бўлади. Мабодо нефтебаза борку...

У фикран шундай дея ташқарига чиқди. Ўзини илк бор бу хонадонда кушдай енгил ҳис қилди. Мазза қилиб керишди. Димоғига ёқимли таомнинг ҳиди урилди. Шу маҳал Мафтуна чой кўтариб чиқди.

— Ие вой, меҳмонлар қани? Мен овқатни кўп қилиб қўйибманку.

— Кўрдингизку, улар каша ялаб тўйиб кетишди.

— Вой ўлмасам, — дея кулиб юборди қиз. — Нега ундоқ қилдингиз, мени уялтириб?

— Вой, нега энди сиз уялар экансиз? — деди Омонулла пичинг билан.

— Ахир улар айтишмайдими «Болтавой аканикида меҳмонни шунақа кутиб олишар экан» деб. — Мени кўп уятга қолдирдингизку, одам бўлмай кетинг... — дея нозланди Мафтуна.

— Хавотир олманг, оқшом уларга ўзингиз палов дамлаб берасиз ҳали.

— Ие, улар яна келишадими?

— Ҳа, албатта, сизни ҳижолатга қўймаслик учун

атайин палов егани келишадида.

— Вой майли, ундай бўлса бош устига, — деди жувон самимий.

— Бу овқатингиз жуда бошқача шекилли-а?

— Ҳа, ўша сиз ёқтирган мошхўрда-да.

— Оҳ-оҳ, бирга овқатланамиз бўлмаса.

Мафтуна чаққонлик билан офтобани келтирди.

— Келинг, қўлингизни ювиб ола қолинг.

Бу дақиқаларнинг қиёси йўқ эди. Аёл жилмайиб сув қуяркан Омонулла унинг тилла узук таққан бармоқларидан кўз узолмас, негадир бу дақиқаларнинг ҳеч қачон тугамаслигини жуда-жуда истар ва қайта-қайта қўлини чаймоқ учун атайин узатаверади.

— Вой, бўлди энди, ҳадеб қўлингизни юваверасизми?

— Нима бўпти? Савоб қилсангиз, охиригача қилинг-да. Нима қиласиз тагида қолдириб, — деди Омонулла юзини ҳам чайиб оларкан.

Мафтуна ҳам тўсатдан болаликдаги шўхлиги тутиб кетдими, тўсатдан офтобадаги сувнинг ҳаммасини Омонулланинг тепакал бошидан ағдариб қўя қолди.

— Ана бўлмасам. Сизга савоб керакми ўзи?... — деди-да шодон кулиб ошхона томон югурди.

Омонулла ҳам аввалига бир сесканди, бироқ у бу ҳазилдан қувониб кетди ва стол устидаги кашадан бўшаган косани олди-да худди ёш боладай чопиб бориб ҳовли ўртасида «Чоптириб турган бола» ҳайкалчали фонтандан сув тўлатиб қизнинг ортидан югурди. Мафтуна бу пайт кулиб капгирни қўлига олаётган эди, ҳеч кутилмаганда Омонулла кириб келиб унинг чиройли орқа бўйнидан муздек сувни қўйиб юборди.

— Вой!!! — деб юборди қиз, оғзи билан кўзлари катта-катта очилиб ва ортида тиржайиб турган Омонуллага қўзи тушди. — Ҳали шунақами?! — деди у ҳам пақирдан бир чўмич сувни олиб Омонуллани қува кетди. Бунақа қувноқ шовқинни кутмаган ҳовлидаги қушлар патиллаб

учдилар, кўрадаги қора кўчқор ҳам ҳуркиб, бир диконглаб кўйди. Тухум туғиб эндигина қоқоғлаб оғзини мақтаниш учун очган товуқлар эса, ғиқ этмай патиллаб қочишга мажбур бўлдилар. Ниҳоят «хўроз» «маккиён»нинг билагидан туғиб олгандек бўлди:

– Вой, кўйиб юборинг, жинни, – деди шалаббо бўлган Мафтуна.

– Сизнинг ўзингиз мени жинни қилиб кўйдингиз, Мафтунахон. – деди Омонулла ҳансираб, – Менга тегинг. Сизни ёқтириб қолдим. Мақсадим жиддий. Болаларингизга ота бўлай...

– Вой ўлинг одам бўлмай, – дея жувон унинг кўлидан сирғиб чиқиб, хонасига кириб кетди.

Омонулла бир жиҳатдан қизнинг ортидан қувиб киргиси ва «савоб ишни охирига етказиб кўйгиси» ҳам келди. Ёшига хос иш эмаслигини англади, шаштидан қайтди. «Энг муҳими, дил изҳори қила олдим-ку, шунинг ўзи жуда катта гап, – дея ўйлади Омонулла. – Энди янги ҳаёт бошласам бўлаверади».

Омонулла кўйлакни ечиб дорга илди ва мамнун бўлиб, ҳафсала билан сочиққа артина бошлади. Мафтуна кийимини алмаштириб чиқди-да, гўё ҳеч нима бўлмагандай жиддийлик билан дастурхон ҳозирлай бошлади.

– Утиринг, овқатланволақолинг..., – деди у мулойимлик билан «дадаси» деб юборишдан ўзини аранг тийиб.

– Сиз ҳам ўтиринг, бирга овқатланамиз... – деди Омонулла ҳам «онаси» деб юборишдан ўзини базўр тутиб.

– Йўқ раҳмат, менинг ишларим бор.

– Ундоқ қилманг. Сизсиз томоғимдан туз ҳам ўтмайди, ахир.

– Вой ўлақолинг. Сиз — эркалар ўзи шунақасизлар. Сал эрк бердингми, балога қоласан...

– Узр Мафтунахон, айб менда.

– Йўғе, менинг ўзим бошладим шекилли.

— Билмасам, эсимда йўқ, — деди Омонулла елкасини қисиб, мунғайиб.

Унинг бу аҳволидан Мафтуна шодон кулиб юборди. Хуллас икковлари тушлик баҳона, дилдан ширин суҳбат қурдилар.

Ўртада илиқ муносабат пайдо бўлиб, Болтавой аканинг хонадонида муҳаббат шабадаси эса бошлаган ва бу елвизакдан куртаклай бошлаган янги оила дарахтининг учи ҳам қимирлай бошлагандай эди...

* * *

Мафтуна паловнинг зирвагини тайёрлай бошлагани ҳамоно «офтобда каша ялаган» улфатлар бир-бир кириб кела бошладилар. Чамаси Омонулла берган топшириқлар ҳам бажарилган эди.

— Мана 4 хил лойиҳа олиб келдик. 2 таси 9 йиллик мактаб, — деди Чўлиев папкаларни стол устига ёйиб қўяркан.

Омонулла уларни бир-бир очиб кўздан кечирди ва уларнинг умумий кўриниши акс эттирилган фасад қисмларини очиб қўйиб, худди музейда ажойиб асарни томоша қилаётгандай синчиклаб томоша қилди ва ўзича уларни таққослай бошлади.

— Ўртоқ Тиллаев, сиз ҳар ҳолда соҳа мутахассисиз, қайси бирини маъқул кўрган бўлардингиз?

Тиллаев лойиҳаларга худди миллиарднинг тошини тешикка мўлжаллаб отмоқчидек кўзойнагини тақиб, энкайиб бирма-бир тикилиб чиқди.

— Мана буниси дурустроқмикан, — деди у 3 қаватли 9 йиллик мактабни кўрсатиб, Омонулла кутилмаганда Мафтунани чақириб қолди:

— Ҳой, ошпаз қиз!

— Ҳувв! — дея жавоб қайтарди жувон.

— Бу ёққа бир қараворсинлар!

— Хўп бўлади, ҳозир, — деди қиз ва бир чойнак чой

кўтариб чиқиб келди.

– Йўқ, чой керакмас. Сизни педагог сифатида фикрингизни билмоқчимиз, холос. Мана буларни бир кўринг.

Мафтуна бебаҳо ва бежирим тилла тақинчоқларни томоша қилаётган аёлдай лойиҳаларни кўриб кўзлари ўйнаб кетди.

– Вой, қандай ажойиб-а?!...

– Қани, сиз қайси бирини танлаган бўлардингиз?

– Билмасам, – деди қиз худди совғалар кўплигидан ҳаяжонланган боладай. – Ҳаммасиям яхши, қаерга қурилмоқчи ўзи?

– Шу ерга, маҳаллингизга – деди Асовиддин гапга аралашиб.

– Вой рости биланми, қандай яхши!

– Қани танлангчи, қизим! – деди Тиллаев ҳам буйруқона.

Мафтуна лойиҳаларни ҳаяжон билан кўздан кечирди ва улардан бирини танлаб қўлига олди.

– Шуниси дурустмикан, – деди қиз 2 қаватли 4 йиллик чиройли мактабни кўрсатиб.

– Хўп яхши, – деди Омонулла. – Нима учун айнан шуни танладингиз?

– Чунки, маҳалламизга бўлса, шу ҳам бўлаверади. Болалар каттароқ бўлгач, қишлоқ гузаридаги мактабга қатнайверишлари мумкин. Боғча билан бирга бўлса янада яхши бўларди-да.

– Э яшанг, – деди Тиллаев, – Демак, бир йўла «мактаб-боғча» бўлсин демоқчисиз-да.

– Ҳа албатта. Аслида бу ҳам 9 йилликдек бўлади. Яъни болани 4 ёшдан қабул қилиниб, ҳам тарбиялаб, ҳам билим берилади. Бундан ташқари мана бу 9 йилликларнинг қурилиши учун 250 минг сўм атрофида пул маблағи керак бўларкан. Бунисига бўлса 150 минг сўралаяпти.

– Э қойил! – деди Омонулла. – Нима бўлсаям аёл кишисиз-да, тежамкорликни яхши кўрасиз.

— Қурадиганларга ҳам, маблағ ажратадиганларга ҳам жабр бўлмасин, дейманда, — деди шаддодлиқ билан Мафтуна.

— Менга маъқул, сизгачи ўртоқ Тиллаев?

— Маблағ топиб берадиганларга маъқул бўлган бўлса, бизгаям маъқул-да.

— Сиз нима дейсиз, ўртоқ Чўлиев?

— Маъқул. Лекин бу лойиҳалар умумий қийматига ташқи электр, газ, сув ва канализация тармоқлари киритилмаган. Фақат бино ва жиҳозлари холос.

— Бу ёғи бизнинг ишимиз, — деди Асовиддин ғурур билан. Бизгаям иш қолсинда ахир.

Даврадагилар самимий кулишди.

— Демак, келишдик. Мафтунахон сизга раҳмат, энди бемалол паловингизни дамлайверинг.

— Хўп бўлади, ҳозир ярим соатда тайёр бўлади.

— Бўлмаса гап бундай, — деди Омонулла даврадагиларни стол атрофига ўтиришга таклиф қилиб, Олимиддинни эса ўз олдига имлади. Ўша 150 минг сўм маблағни бир саҳоватпеша инсон хайрия сифатида бермоқчи.

— Йўғе, буни қаранг-а! — деб юборишди даврадагилар ажабланиб.

— Ҳа, дунёда шунақа саҳоватли инсонлар ҳам баъзан учраб тураркан.

— Лекин бу ишдан бирор мақсади ҳам бордир, албатта, — деб сўради Асовиддин эҳтиёткорлик билан.

— Ҳа кичкина шарти бор экан, холос.

— Нима шарт экан? — сўради Тиллаев қизиқсиниб.

— Мана шу қурилажак мактаб унинг номи билан аталмоғи керак. Кейин мактаб раҳбари ҳам у билан келишилган ҳолда тайинланади. Бу ҳақда шартномага ёзиб қўйилади.

— Жуда маъқул. Шу холосми? — деб сўради Асовиддин.

— Шу холос. У пулни қурилиш ташкилотига

топширади. Уч томонлама шартнома тузилади ва барча қоғозлар Давлат нотариуси орқали тасдиқланади.

– Демак, у ўз шахсий маблағини берадимми? – сўради Чўлиев.

– Ҳа, албатта. – Сиз уни ўзингизга кирим қилиб, тегишли ҳужжатларни тайёрлаб берасиз. Бош пудратчи сифатида шартномангизни шу бугуноқ тайёрлаб менга олиб келиб беринг. Мен эртага ўша «ҳомий»ни чақиртираман. Олимиддин, сиз ҳам ижроқўм ва маориф бўлими билан шартномани тайёрланг.

– Хўп бўлади – деди Олимиддин блокнотини шошапиша қорайтираркан.

– Ана энди ошни есак ҳам бўлади, – деди Омонулла қўлларини ишқаб. – Бир қўлларни чайиб олайлик-а. Лекин бу сафар савобни мен олмоқчиман.

Омонулла ўзи бориб кираверишда қаққайиб турган Болтавой аканинг муқаддас офтобасини қўлига олди. Бу кутилмаган ҳолатни кўриб даврадигилар худди бомба портлагандай дабдурустдан ўрниларидан туриб кетдилар ва Омонулланинг атрофида «Менга беринг. Мен қуяман» – дея парвона бўлдилар.

– Йўқ, мен савоб олмоқчиман! – дея ҳайқирди Омонулла жиддий. – Қани, ўртоқ Тиллаев, марҳамат қилсинлар!

– Қаний, бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳийм, табаррук қўлларидан-а... – дея қўлини чая бошлади маориф бўлими бошлиғи. – Кўп раҳмат. Бизни анча ҳижолатга қўйдингизда.

– Ҳеч қандай ҳижолатчилиги йўқ. Қани, Асовиддин Оловиддинович, марҳамат қилсинлар!

– Э, йўғе, қандай бўларкин, хўжайин, – деди у довдираб. – Менга берақолинг.

– Йўқ! – дея яна хитоб қилди Омонулла Жўраевич. – Мен худо хоҳласа бундан буён фақат савобгарчилик учун яшамоқчиман!

Қўлни юваётганлар бир-бирларига маъноли қараб

олдилар ва пойтахтлик меҳмоннинг гапини ҳазилга йўйдилар. Шу маҳал ярим қоп унни елкасига ташлаб Болтавой ака кириб келди ва Омонулла кўрсатаётган «мулозамат»дан ҳайрон бўлди ва офтобанинг азиз меҳмонларга яна хизмат қилаётганини кўриб қувониб кетди:

– Эҳ-ҳе, келинлар меҳмонлар!

– Ўзингиз келинг, отахон, қани қўлларни чайиб олсинларчи, – деди «нозик меҳмон» илтифот билан.

– Э йўқ, сувни мен қуяман, – деди Болтавой ака қопни бир четга қўйиб.

– Йўқ, – деди Омонулла офтобани орқасига яшириб.

– Савобни отамга ҳам бермайман, ҳаммаси ўзимга, – деди жиддий оҳангда.

Ҳамма кулиб юборди.

Чол аввалига офтобасидан айрилиб қоладигандай бир чўчиб тушди.

– Оббо шайтоней, шунақами? – деди у ҳам қўлини оҳиста сувга тутаркан.

Хуллас ҳазил-мутойиба ва аскиябозлик билан палов ҳам ейилди. Болтавой ака тилаклар билдириб, дастурхонга яхши фотиҳа қилди. Кетаётган меҳмонларга Омонулла яна офтобадан ҳафсала билан сув қуя бошлади:

Менга отам «савоб қилсанг — охиригача қил» деб айтганлар.

Ҳаммалари хурсанд бўлиб кетдилар. Болтавой ака ҳам қайси бир оғайнисиникига бориб келишини айтди.

– Олимиддин, сиз машинкада ҳозироқ ҳалиги айтган шартномани тайёрланг, хўпми? Уч нусхада бўлсин.

– Хўп бўлади, устоз, – деди Олимиддин ва хонасига кириб кетди.

Омонулла ёлғиз қолди ва сигарета тутатиб хаёлга толди. Офтобага кўзи тушди. Уни аста бориб қўлига олди-да айлантириб, синчиклаб кўздан кечирди.

– Қойил, – деди у ўзича, – Бу идиш неча минг одамларнинг қўлига сув қуйган экан-а, қизиқ. Нақшлари

ҳам ажойиб экан. Қорайиб кетибди, фақат дастаси ушланавериб сийқаланиб қопти. Бунӣ порошок билан тозаланса, ҳаммаёғи ялтираса керак. Бир тозалаб кўрсаммикан-а?... Сочиқ билан ишқалаб кўрди ва аскарлик йилларида камари ва тугмаларини тиш пастаси билан артиб ялтиратганлари ёдига тушди. Бундан ўзи ҳам хурсанд бўлиб кетди ва ҳаммом сари йўл олди. Ҳақиқатдан ҳам тиш порошоги суртиб ишқаган жойи ялтираб, кўзни қамаштира бошлади. Шу зайл бу машғулот билан алламаҳалгача уринди. Гўё ўзини ҳаммомда чўмилаётган қилиб кўрсатиш учун сувларни очиб қўйди. Кўп ўтмай унинг кўз ўнгида бежирим товланиб турган қадимий ва қимматбаҳо идиш пайдо бўлди. У ўз ишидан қойил бўлиб турди. Офтобани негадир бу ерда қолдиргиси келмади. Уни сочиғига ўради-да гўё ювиниб чиққан киши бўлиб ҳаммомдан «қуруқ» чиқиб ўз хонаси томон кириб кетди ва бебаҳо идишни бир четга яшириб қўйди...

Хонасидан чиқиб келганида Олимиддин айтилган ҳужжатларни тахт қилиб қўйган экан.

– Ўша «ҳомий киши»нинг исми-шарифи, паспорт рақамларини қўйиш қолди, холос — деди Олимиддин.

– Ҳа балли, ўша жойларга чизиқча қўйиб қўя қолинг. Шартнома уч томонлама бўлдими ишқилиб?

– Ҳа. Райижроқўм қурилишни ташкил қилиш, сув, газ, ва энергия тармоқларини улаб беришини, «ҳомий» номини абадийлаштириш учун унинг номини мактабга бериш ҳақида қарор чиқаришни ўз зиммасига олади.

– Қарор лойиҳасини ҳам тайёрладингизми?

– Ҳа, тайёрладим, фақат ўша «ҳомий»нинг хос рақамлари етишмаяпти, холос.

– Хўп яхши, маорифчи?

– Туман маориф бўлими бинони ўз балансига қабул қилиб, уни мутахассис кадрлар, керакли ўқув қуруллари ва бошқалар билан таъминлаш, ёш авлодни ватанпарварлик руҳида соғлом ва билимли қилиб тарбиялаб, замонавий илмдан сабоқ беришни ўз зиммасига олади.

– Мактаб раҳбарини тайинлаш ҳақидаги бандни ҳам кўшдингизми?

– Ҳа, кўшдим.

– У ерга бўлғуси мактаб раҳбарининг исм-фамилиясини ҳам кўшиб қўйинг, бу ҳақидаги маориф бўлимининг буйруғини ҳам тайёрланг.

– Хўп бўлади, лекин кимни... ?

– Хўш... – деди атайин бош қотириб Омонулла, – Мана шу Болтавой аканинг қизи Мафтунахонни қўйиб қўяверсак қандай бўларкин, нима дедингиз?

– Яхши фикр, лекин ҳали у кишининг иш стажи етишмайди-ку.

– Энди етищади. Чунки бу ерда илгари бундай мактаб бўлмаганда...

– Хўп тушунарли, «Болтабоева Мафтунахон» деб ёзиб қўямиз.

– Ҳа баракалла, ўзингиз ҳам жа ақллисиз-да, Олимиддин. Хўп, сиз энди шу ишларни қилинг-да, кейин ҳалиги жойга бормоқчи бўлган жойингизга ўтиб келинг, хўпми.

– Э-ҳа, эсим қурсин, Кўпайсинов ахир мени кутаяптику. Айтмоқчи мен унга нима деб айтай?

– Хўш, у кишигами? «Мен Омонулла акадан илтимос қилдим, денг, «Республика прокуратурасидан одам чақиртирмай ўзингиз ҳал қилиб қўя қолинг. Кўпайсинов обрўли, яхши одам, хизматингизни қанча бўлса ҳам қилаверади» деб айтдим, денг.

– Хўп, ўша хизматчи, – деб сўради Олимиддин ҳижолат бўлиб. – Қанча бўлади?

– Қанча бўларди? Икки ҳиссада-да...

– Эҳ-ҳе...

– Нима бўпти? Хоҳламаса «катта кўча»...

– Бўпти, тушунарли. Мен бориб келай бўлмасам.

Омонулла Олимиддинни ташқаригача кузатиб кўйди.

– Мабодо гаплари ҳалигидай норозироқ кайфиятда

бўлса, уларни кўндиришга уринмай, терс ўгирилиб қайтиб келаверинг. Фақат эрталабгача муҳлат денг, хўпми.

– Хўп бўлади, – деди Олимиддин машина эшикларини ланг очиб қўйиб пишиллаб ухлаб ётган Аҳаджон сари йўналар экан.

Омонулла навбатдаги сигаретасини тутатгунга қадар машина жойидан кўзғолди. «Ундириб келсинда ишқилиб» деди у ўзича, беихтиёр теварак-атрофни кузатар экан. Сал нарироқдаги кенг майдончада болалар футбол ўйнашаётганди. Майдончанинг чети анҳорга туташган, унинг нариги томони эса, пахтазор экан. Омонулла ўша томонларни бир айланиб келгиси келди. «Мақтаб қурилиши учун маъқул жойга ўхшайди, – деди у ўзича. – Бу ёғи кўча асфальтланган, газ, сув келтирилган. Болтавой аканинг ўзини қурилишга қоровул қилиб қўйилса, нур устига аъло нур бўларди-да». У қўлини орқасига қўйган ҳолда атрофни кузатар экан, мийиғида кулиб қўйди.

– Жа қизиқ бўлади-да, – деди у овозини чиқариб, ширин хаёлларга берилди, – Барноев номли мактаб директори Мафтуна Болтаева, то есть, худо хоҳласа «Барноева», қоровул эса, Болтабой аканинг ўзлари.

– Тоғажон, тўпимизни тепиб юборинг! – деди бир болакай Омонулла хаёлларининг хаёлини осмондан қилиб.

Омонулла ўзидан сал нарида турган тўпни «қелиштириб» бир тепди. Лекин тўп қийшайиб анҳор томонга учди.

– Тоғажон, сиз мободро қурилиш прораби эмасмисиз?

Омонулла бир сапчиб тушди. «Эски мижозларим қидирувга беришганми, нима бало?» – дея кўзларини аланг-жалаң қилиб теварак-атрофни шоша-пиша кузатди.

– Қ-қанақа қурилиш?...

– Манави газ, асфальт, кейин Болтабой аканинг уйини ўтган ҳафта таъмирладиларинг-ку?...

– Ҳа-ҳа, унақа бўлса ўша менман, нимайди? – деди Омонулла атайин болакайнинг муддаосини билиш

мақсадида.

– Кийимларингиз бизникида турибди, чўнтагида «гувоҳнома»нгиз ҳам бор экан, олиб келиб берайми?

– Ҳа-ҳа, опкелақолинг, – деди «прораб» қизиқиб, томдан тушган тарашадек довдираб турган болакайга қизиқсиниб.

Болакай «Болалар, мен ҳозир, уйга бориб келай!» дея қичқириб аллақаяёққа қараб чопди. Омонулла майдончани бир айланиб «Тамом, мактаб шу ерга қурилади», – дея бир қарорга келиб бўлгани маҳали ҳалиги бола бир қатор устбош солинган пакетни кўтариб келиб қолди.

– Мана, манави костюмнинг ён чўнтагида ҳужжатлар бор экан, – деди жиддий.

Омонулла «гувоҳнома»ни қўлига олди, олдию бир дақиқа қотиб қолди. Чунки бу ҳужжатлар Бошқўрғон туман биринчи котиби Мирбадал Боқиевичга тегишли эди.

– Бир ҳафта бурун сиз бизникида кийимларингизни алмаштирган экансиз, ойим айтдилар.

– Ҳа-ҳа тўғри, яхши қилибсиз, ўзим бугун сизларникига ўтмоқчи бўлиб турувдим, – деди Омонулла ҳам довдираб ва алланималарни ўзича режалаштириб. – Мана бу ерга... айтгандай, исминг нима эди? – деб сўради боладан атайин уни чалғитиб ишонтирмоқ учун.

– Хуршидбек.

– Мана бу ерга, Хуршидбек, худо хоҳласа сизларга янги мактаб қуриб берамиз.

Бола кутилмаган бу янгиликдан севиниб кетди.

– Болалар! Бу ерга бизга мактаб қуриб беришаркан!
Мана, прораб тоға айтдилар, уре!!!

Болалар қувониб кетишди. Тўп ўйини ҳам тўхтади.

– Стадиониям бўладими?

– Ҳа, албатта бўлади.

– Қурилиш қачон бошланади?

– Худо хоҳласа янаги ойдан.

– Уре, мактаб қуриларкан! – дея болалар қичқириб

бу янгиликни тезроқ бошқа болалар ва маҳалла аҳлига етказиш учун ошиқдилар.

Уст-бош солинган пакетни кўтариб Омонулла ҳам ўз «кошонаси» томон ошиқди. Касалхонада ётган Мирбадал Боқиевичнинг кийим ва ҳужжатларини бу ерда пайдо бўлиб қолиши жуда ҳам жумбоқ эди.

«...Ҳа, котиб менга ўхшаб кетаркан, – деди у ўзича «гувоҳнома»сидаги суратга тикиларкан. ён сочларидаги оқлигининг бир хилда эканлигига эътибор бериб. – Демак у кишининг кийимини кийиб оз-моз грим қилсам, қарабсизки котибга айланишим ҳеч гап эмасга ўхшайди. Энг муҳими, расмий ҳужжатлари ҳам бор...

«Керакли тошни оғирлиги йўқ» деди Омонулла ўзига таскин бериб ва уст-бошларини ҳам муқаддас офтоба турган жойга яшириб қўйди. Шунини айтадилар-да, «худо бераман деса, эрга тегмасаям бераверади» деди у ўзича кулиб.

НАТАРИУС БИЛАН “ОЛИШУВ”

Омонулла режалаштирган ишларининг бу ёғи ҳамирдан қил суғуриб олингандан сўнг пиширилган чучварани ютилгандай осон кечди. Эрта тонгда Кўпайсиновнинг шахсан ўзи нонуштага бир коса янги қаймоқ ва 4 дона иссиқ кулча нон билан қуллуқ қилиб кириб келди. Қолаверса, бир папка ва «бир дипломат»ни ҳам эринмай ташлаб кетди, “ечора”...

Нонуштадан сўнг Олимиддин Аҳаджон билан физ-физ юришиб қурилиш бўйича шартномаларга ҳам имзо қўйдириб, муҳрлатиб келишди. Натариусга эса Омонулланинг ўзи борадиган бўлди.

– Олимиддин, сиз «келди-кетди»ни ўзингиз эплаб туринг. Мен бориб «Ҳомий» дўстимизни кутиб оламан. Ўзим уни тўғри нотариусга бошлаб бораман. Ҳар ҳолда ҳужжатлар қонуний бўлгани яхшида, нима дедингиз?

Хуллас, банкда «қўк»лар «қизил»га айланиб, Қишлоқ қурилиш трестининг ҳисоб рақамига ўтказилди

ва бу ҳақда шапалоқнинг ярмидан кичикроқ паттани қўлга тутқазишди.

Нотариус мудираси чиройликкина аёл экан. Айниқса унинг қошларини чимириб жиддий гаплашиши Омонуллага маъқул бўлди. Худди қўғирчоқнинг орқасидаги калитни бураб қўйгандек бошини қимирлатиб бир хил гапни ҳадеб қайтараверар экан. Қандай ажойиб...

— Давлат божи 7 сўм 32 тийин, хизмат ҳақи 1 сўм 21 тийинни банкка тўлаб паттасини олиб келасиз. Кейин машинисткага хизмат ҳақиға 20 тийин ташлаб кетасиз. — деди у «автоматик» тарзда.

— Банкка овора бўлиб яна бориб юраманми, ўша пулни ўзларингга тўлаб қўя қолай, илтимос.

— Йўқ, мумкинмас. Ҳар бирига алоҳида-алоҳида патта тўлдириб тўлаб келасиз. Ундан кейин сиз билан навбатингизга қараб гаплашамиз. Кўрмаяпсизми бечора одамлар кечадан буён навбат кутиб туришибди. Сиз бўлса уялмай-нетмай бесўроқ худди раҳбарлардай кириб келавердингиз. Одамда озгина виждон ҳам бўлиши керакку, ахир...

— К-кечирасиз синглим, сиз мени танимадингиз шекилли. Мен Омонулла Жўраевич бўламан.

— Мен ҳам Рухсора Раимовнаман. Биз учун, ўртоқ Омонулла Жўраевич, фуқароларнинг ҳаммаси бор. Қонун ҳам ҳамма учун баробар, тушунарлими?

— Ахир мен ҳозиргина банкдан келаяпман. У ерга мана бу пулни топширгандим, — деди Омонулла сиполик билан аёлни қойил қолдириш мақсадида 150 минг сўм топширилгани ҳақидаги мўъжазгина паттани узатиб. — Бир ҳомийлик қилгим келиб кетди-да, узр...

Нотариус паттага кўз югуртириб бир қизарди ва бир бўзарди, лекин пинагини бузгиси келмай, ўзининг ҳар қандай «кураш»га мардона туришга тайёр эканлигини намоиш қила бошлади. Бу кураш Омонулланинг назарида таниш-билишларсиз давом этаётган қиличбозликка ўхшаб кетарди.

– Яхши, – деди аёл совуққонлик билан. – Бу сизнинг фуқаролик ҳуқуқингиз. Лекин мана шу қилган даромадингиз ҳақидаги деклорация борми?

– Дек..?

– Ана шу мулкингизни кимгадир инъом қилаётганингиздан хотинингизнинг ҳам хабарлари борми?

– Н-нега?...

– Ахир у киши ҳам у мулкка тенг шериклик қиладида.

– Ахир бу мулкни менга «ҳадя» қилишди-ку...

– Ким ҳадя қилди? Ўша «ҳадялар» берилганлиги ҳақида нотариус тасдиқлаган шартномалар борми?

– Қанақа шартномалар?

– Ҳадяни неча кишидан олгансиз ўзи?

Омонулла бармоғи билан дилда санай кетди. Асовиддин, Кўпайсинов, Хуррамов, Бакиров...

– Тахминан 40 кишидан.

– Ҳа, ҳали аниқ билмайсиз ҳам. Хуллас, ўша 40 киши билан тузилган шартномаларни олиб келасиз, қолаверса, уларнинг турмуш ўртоқларидан ҳам розилик хати бўлиши шарт.

Омонулланинг капалаги учди ва бу капалак унинг назарида гўё чироқ каби порлаб турган «бюрократгина» опанинг пешонасига урилиб парча-парча бўлиб кетди. У чаккасидан чиқа бошлаган совуқ терларни артаркан, «Астағфируллоҳ... – деб юборди. – Наҳотки неча-неча амалдорлар менинг соямга қуллуқ қилиб туришган бўлишса-ю, мана шу жиккаккина аёлга бас кела олмасам-а?...»

– М-мен... – дея олди у зўрға.

– Бўлди, вақтимни олманг, – деди аёл хўмрайиб ва эшик томон қичқирди: – Навбатдаги фуқаро, марҳамат қилинг!

Чол-кампир билан бир йигит ўқдай кириб келишди ва навбатсиз кириб келгани учун Омонуллага еб юборғудай қарашди. Тарвузи қўлтиғидан тушган Омонулла

ҳужжатларини олиб ноилож чиқиб кета бошлади. «Озгина узатсаммикан-а. Лекин энди қандай қилиб? Пулни кўрсатиб бекор қилдим-да».

— Нима ишларинг бор, бўлинглар тезроқ. Мени ижроқўм чақиришган, бориб келишим керак. Пойтахтдан комиссия келганмиш.

Омонулла калласига ялт этиб ўзининг «...Нотариусни бу ерга олиб кела қоламан» — дея Олимиддиннинг гапи ёдига тушди. «Эссизгина, бекор келибманда. Лекин сир очилиб қолиши мумкин эди-да. Наҳотки шунча истъёодим ва иш тажрибам бўла туриб шу оддий ишни эплай олмасам-а?».

Омонулла шундай ўй билан навбат кутиб ўтирган фуқаролар қаторидан бўш жой топиб ўтириб режа туза бошлади. «Тўхта, нотариус ҳозир ижроқўмга бораман» дедими? Демак, Асовиддин Оловиддинович ҳузурига, эҳтимол менинг илтимосимга кўра борар. Мирбадал Боқиевич йўқ. Лекин... унинг уст-боши менда. Бир таваккал қилсаммикан-а? Э, бор, нима бўлса бўлди.

У шашт билан бюракратия уя қурган индан отилиб чиқдида, машинани тезроқ Тошқўтонга ҳайдашни буюрди.

— Бир зарур ҳужжат қолиб кетибди, тезроқ ҳайданг — деди у ҳайдовчига.

Машина ўқдай учди. Хатто ДАН постидан ҳам тўхтатиш белгисига амал қилмай чироқларини ёқиб ўтди. Милиционер котибнинг машинасини кўриб ҳурмат юзасидан честь берди. Омонулланинг келибоқ, ётоғига тез кириб кетганини ҳатто Олимиддин ҳам сезмай қолди.

Омонулла хаёлига келган режасини амалга оширишга астойдил киришди. Мирбадал Боқиевичнинг кийимларини тезлик билан кийдида, бир ойнага, бир гувоҳномадаги суратга қараб сочини тараб лак сепди. Ҳатто депутатлик нишонини рўмолча билан артган ҳам бўлди. Кўзлари ўхшамаётганди, қорамтир кўзойнагини тақиб олди. Лекин котибнинг оёқ размери кичик шекилли, туфлининг қиса бошлаганини у ташқари чиққандан кейингина билди. Билдию, эътибор бермади. Одамлар михни устида ўтирсаям

ўрганиб қолишаяптику, ахир... У ўз ролини Олимиддин билан синаб кўрмоқчи бўлди. «Агар у ишонса, демак нотариус опа ҳам ишонади» – дея ўзини ишонтирди.

Сохта котиб Олимиддиннинг хонасига кириб борганида бечора ходим довдираб қолди.

– Ие, Мирбадал Боқиевич, келинг, яхши бўп қолдингизми? Саломатлигингиз яхшими?

– Ҳа, раҳмат. Қани у комиссия? – деди у атайин томоғини хириллатиб ва қисқа йўталиб қўйди.

– Ҳа, у кишими, нотариусга кетувдилар, ҳозир кеп қоладилар, – деди Олимиддин ўзини қўйгани жой топа олмай.

– Бўлмаса нотариусга телефон қилинг, мен ҳам бораяпман. Лекин мазам йўқ, айтинг меҳмоннинг ишини тезроқ ҳал қилиб берсин, – деди сохта котиб ортига қайтаркан.

– Хўп бўлади. Ўтиринг, чой ичинг.

– Йўқ, раҳмат. Қалай бу ёғи, уялиб қолмаймизми, ишқилиб?

– Йўқ, ҳозирча ҳаммаси яхши.

– Қаранг, у кишини хизматини яхшилаб қилинг. Хўп мен борай.

– Яхши боринг Мирбадал Боқиевич...

Бу роль яхши чиқди. Олимиддин кўчага чопиб чиқиб ҳайдовчини ҳайрон қолдириб машинанинг орқа эшигини очиб берди. Аҳаджон «котиб» билан машина ичида сўрашишди.

– Хўп яхши боринг, Мирбадал ака, – деб қолди Олимиддин чин дилдан.

– Хўп, қаранглар, – деди «котиб» томоғини хириллатиб ва қисқа йўталиб олиб.

– Қаерга ҳайдай, Мирбадал ака?

– Нотариусга.

– Омонулла акам қолдиларми?

– Ҳа, – деди «касал» аранг ҳайдовчининг елкасини қоқиб «кетдик» ишорасини қилиб.

Мирбадал Боқиевич нотариус хонасига тўғри кириб борди ва стол устига Омонулланинг ҳужжатларини «тап» этказиб ташлади.

— Сиз бизнинг, бутун бошли туманимизни шарманда қилмоқчимисиз ҳали?! Ҳў, ўша, билимдонлигингиздан ўргилдим! Меҳмонга ҳам шунақа муомала қиладими?!

— Қонун ҳамма учун баробар-да... — деди аёл «котиб»нинг башарасига шубҳали тикилиб.

— Ҳе ўша... Нима менга бунақа тикиласиз?! Ё меням котиблигимга шубҳа қиляпсизми? Ё бу тўғрида ҳам справка олиб келайинми?! — деди у чўнтагидан «гувоҳнома»ни кавлаштириб олиб уни очиб кўрсатаркан. — Мана, сизга қоғоз керакми? Бунданам нусха олвол! Ҳе ўша, ўргатган устозингдан ўргилдим сани! Бюджетда 1 тийин ҳам пул йўқ! Мактаб қуришга-ю, умуман, гап бўлиши мумкинмас. Шундай оғир пайтда биров келиб 150 минг пулни тортиқ қилсаю, биз арзимаган қандайдир қоғоз парчаларини рўкач қилиб «ноз» қилсак... Йиғиштиринг идорангизни. Бунақа туманга фойдаси тегмайдиган бюрократик идорани бизга кераги йўқ! — деди «котиб» жиддий жаҳл қилиб. — Одамлар керак бўлса қўшни тумангаям бориб келаверади. Тавба, кимдир минглаб-минглаб шахсий маблағини давлат ғазнасига топшираётган бўлса-ю, бу кишим «1 сўм 21 тийин яна тўланг» деб ўзини таннозликка солса...

— К-кечирасиз Мирбадал Боқиевич, мен у кишини танимабман.

— Ахир у киши «Мен Омонулла Жўраевичман» деб айтдимми?!

— Ҳ-ҳа, айтишди...

— Ё унгаям шубҳа билан қарадингизми? Сизга ўзи бир бало нима бўпти, шекилли. Ақлингиз «кўпайиб» нафақага чиқадиган бўп қописиз! Идорангизни бир тафтиш қилдириб қўйишим керак, шекилли.

— К-кечиринг, бошқа...

– Сизга 5 дақиқа муҳлат, ҳамма ҳужжатларни тахт қилиб олиб чиқасиз. Мен машинада кутиб тураман. Кейин бу кошонангизни мен рухсат бермагунимча очмайсиз, тамом! – деди «котиб» иш битириш қийин кечганлиги учун чиндан асабийлашиб чўнтагидан 5 сўмликни олиб стол устига ташлади. – Манави ўша давлат харажатларингизга, банкка ўзингиз бориб топширасиз!».

Омонулла навбатда турганлар орасидан гўё ролини қойиллатиб бажарган артистлардай виқор билан ўтиб борди (Лекин қарсак товушларидан садо ҳам эшитилмади). Машинага худди француз фильмларидагидек «медленная съемка» каби ўтирди гўё... Аҳаджон моторни юрғазди. «Тухтаб туринг», – дегандек оҳиста қўлини унинг елкасига қўйди қаҳрамонимиз. Қабулдагилар нимадандир норози бўлиб идорани бирма-бир тарк эта бошладилар.

– Халқ норози бўлмоқда, – деди хурфикр «котиб», – демакки, раҳбар нопок...

Лекин тўсатдан хаёлига машъум фикр келди. «Ишқилиб, оширвормадиммикан, ё мани таниб қолмадиммикан?... Чиқмаса-я... Чиқмай у ёқ-бу ёққа кўнғироқ қилса-я? Эҳ, хом калла! Нима қилардим номер кўрсатиба?...», – дея михнинг устида ўтиргандек безовталаниб қўйди Омонулла. Бу маҳал Мирбадал Боқиевичнинг шерст костюмию, тумори йўғон галстуги гўё уни бўға бошлаган ва юнгли шляпа тагидаги юмалоқ хум калласининг туки тўкилган ерларидан маржон-маржон терлар чиқа бошлаган эди.

Ҳайрият, ҳовлиқибгина нотариус опа чиқиб келдилар. Энди у Омонулланинг назарида бюрократик жамиятнинг типик вакили эмас, балки юмшоққина уй бекасига айланиб қолгандек эди. Гаплари бирам ёқимли эдики, автоматнинг ўқларини гўё ютиб юборгандек ва улар «котиб» утирган машина атрофида парвона бўлиб мушакдек учиб чиқаётгандилар.

Омонулла машина ойналарини туширмаган ҳолда бир зум аёлнинг бу ҳолатига « маҳлиё» бўлиб қолди.

«Амал курсин-а, – деди у ўзича, – одамни қай

кунларга солади бу. Бечорани анчагина қийнаб қўйибман чоғи...»

– Мирбадал Боқиевич, мана ҳамма хужжатлар тахт бўлди, фақат китобга имзо чеккани Омонулла Жўраевичнинг ўзлари керак, холос.

– Нима, сиз меҳмонни яна безовта қилмоқчимисиз?

– Ахир қонун...

– Бу ерда менман қонун, опкелинг китобингизни.

Нима, менга ишонмайсизми?...

– Й-йўқ... – дея олди софдил аёл нима қиларини билмай хужжат ва муҳрларни машина капоти устига ёяр экан.

– Қани қаерга қўл қўйиш керак?

Нотариус китобни очиб кўрсатди. «Котиб» «Омонулла»нинг имзо ўрнига ўзи имзо чекди.

– Аёллари-чи? У кишини ўрнига ким қўяди?

– Опкелинг. Мен у кишини аёлларини яхши танийман. Доим пойтахтга борганимда мени ўз акасидек кутиб олади. Фақат сиз билан биз холос пойтахтликларни назаримизга илмайдиган... – деди Омонулла ўз хотини ўрнига ҳам гўё унинг биқинини чимдиб тургандек алам билан қўл қўйиб ташлади.

Муҳрлар «гуп-гуп» урилиб машинанинг эшиклари «тап-тап» ёпилгач, мотори гуриллаб жўнади. Нотариус опа эса, ходимлари билан анграйиб қолавердилар.

Омонулла ўз ғалабасидан анча мамнун эди ва негадир бу ғалаба нашидасини суриш, қолаверса фирибгарликни давом эттириш истаги қистаб келаётган эди ва бу истак уни энди «қуённи расмини чизиш»га ундарди. Шу туфайли у тўғри Болтавой аканикига келдида, Олимиддинга рўпара бўлди.

– Омонулла Жўраевични «срочний» чақириб қолишибди. У киши кетибдилар. Менга кўнғироқ қилдилар, мен ҳам ҳозироқ пойтахтга орқаларидан жўнарканман. Мен нарсаларини йиғиштираман, сиз бўлса ҳамма хужжатларини йиғиштириб беринг.

Хуллас айтилган нарсалар, ҳатто муқаддас офтоба ҳам яширинча машинага жойланди.

— Сиз райкомга бориб ишингизни қилиб тураверинг. Ўзлари чақиртираркан.

— Хўп бўлади, хўжайин.

Ниҳоят жўнаш дақиқалари ҳам келди. Омонулла ҳовлидан аллакимни беихтиёр излади... «Қани экан у ҳурилоқо? Бир кўриб кетсам бўларди». Лекин Мафтуна кўринмасди. Омонулла негадир ўзини Олимиддинга танитгиси келмаётганди ва шу туфайли Мафтуна «билиши» ҳеч ақлга сиғмасдида.

— Хўп Олимиддин. Мабодо Омонулла Жўраевич кўнғироқ қилса, мени «кетди» деб айтинг. Бошқа сўраганларга мени касалхонада денг, хўпми. Эшитган қулоққа, текширувчининг орқасидан лаганбардорлик қилиб кетибди, деган фикр келмасин тагин. Тушунарлими?

— Тушунарли, хўжайин. Омонулла акага мендан салом айтинг.

— Хўп. Тошкентга ҳайданг! — деди у ҳайдовчига.

Машина ўрнидан кўзғолди. Лекин шу пайт кўшни ҳовлидан Мафтуна чиқиб келди ва кўнгли ниманидир сездими, машина ортидан қичқирди.

— Омонулла ака!!!

Машина анча нарига бориб тўхтади.

— У киши Омонулла ака эмас, кўрмаяпсизми, котибимиз-ку... — дея уришиб берди Олимиддин.

Омонулла машинадан тушди ва қиз билан чин юракдан хайр-хўш қилишни, қўлини олиб сиқишни, замон кўтарса, бир ўпиб қўйишни жуда-жуда истади, лекин ёнида турган Олимиддинни кўриб шаштидан аранг қайтди.

— Омонулла Жўраевичга нима деб қўяй, — деди Омонулла овозини атайин хириллатиб ва кўзойнагига қўлини олиб бориб.

Қиз ҳайрон бўлиб қолди ва эхтирос ила деди:

— Сиз?... Нима, Омонулла ака кетиб қолдиларми?

— Ҳа...

— Мен бўлса, у кишига мошхўрда қилиб қўювдим...
— деди қиз синиқ овозда. Лекин икки бегона эркакка ўз дил сирини ошкора қилиб қўйишдан ўзи уялиб кетиб, ерга қаради. — У кишига салом айтинг, — деди қиз қуруқ қилиб.

— У ҳали кўп келади, хизматчиликда... Хўп, Болтавой акага биздан ҳам кўп раҳмат айтиб қўйинг.

Машина янги асфальтда из қолдирмай ва ғилдираги тешилмай эсон-омон пойтахт сари равона бўлди.

Машина бурилишга етгандагина Омонулла беихтиёр ортига боқди. Боқдию, бирдан алланечук бўлиб кетди. Мафтунанинг ҳайронликда ҳамон бир жойда қотиб турганини кўрди. У шундагина била туриб ўз бахтини аҳмоқона йўқотаётганини, жувоннинг «Бу нима қилиқ?!» — дея савол назарида қараб турган ўткир нигоҳини ҳис қилди. Юрагида ғашлик пайдо бўлди. «Наҳотки мен нақадар аянчли, номард одамман. Бахтли ҳаёт қуришимиз мумкин бўлган шундай аёлдан, инсонийлик қадр-қимматини ҳар нарсадан устун қўядиган Болтавой акадан наҳотки қочиб кетаётган бўлсам. Нимага қочаман? Қаёққа шошаман, ўзи? Яна навбатдаги одамларни лақиллатганими? Энди бунақа ишларимни йиғиштириб, қолган умримни ҳалол-пок, яхши оила қуриб яшашим керак эмасми?» — дея фикрлай бошлади у. Кийиб олган котибнинг уст-бошига қараб ўзидан уялиб кетди. «Тавба, кап-катта эс-ҳушли одам шунақа майнавозчиликларни қилиб юрсам-а?...»

Бу пайтда машина Тошқўтон гузаридан ўтиб борарди. Омонулланинг нигоҳи беихтиёр йўл ўртасига кўзбўямачилик учун суқулиб, олиб ташлаш унутиб қўйилган ва барглари қовжираб қолган беҳи шоҳларига тушди. Бу шоҳлар ҳақидаги Болтавой аканинг куйиб-пишишларини эслади.

«Илдизсиз дарахтлар... Тавба, худди менинг ҳаёт тақдиримга ўхшайди...» дея хаёлидан ўтди Омонулланинг. Унинг фикрини гўё уқиб олгандек Аҳаджонни ҳам алланималар ёдига тушди шекилли, қовжираган шоҳларга

қараб кулиб қўйиб, ҳамроҳини гапга тутди.

— Қизиқ, Оқбердиевнинг ўрнига энди ким раислик қиларкин?

Сохта котиб атайин калта-калта йўталиб олди.

— Ким билади, Омонулла Жўраевичнинг тавсияси билан бирортасини қўямиз-да, — деди атайин овозини хириллатиб.

— Омонулла Жўраевич жа яхши одам эканлар-да. Катта амалдор бўлсалар ҳам ҳамма билан бирдек муомала қиларкан. Умуман кўнгилларида кири йўқ, ажойиб инсон эканлар, — деди Аҳаджон йўлдан кўзини узмай бораркан.

— Ҳа-а... — деди Омонулла уни тасдиқлаб ва ўзи ҳақидаги мақтовли фикрларни эшитиб тушкун кайфияти нут бўлгандек туюлди.

— Мирбадал Боқиевич, айтмоқчи, мен бугун тўсатдан бундай пойтахтга жўнашимизни ўйламаган эдим. Шунга машинани бир қараб олиб заправка ҳам қилишим керак эди. Иннайкейин уйдагиларниям хабардор қилиб қўйишим керакмиди...

— Мен ҳам шифохонадан тўғри келаяпман. Ҳали жавоб ҳам бўлгани йўқ. Уйимдагилар ҳам билишмайди. На илож, текширувлар яхши ўтиб олсин деб хавотир бўлар экансанда...

— Тушунарли. Соғлигингиз безовта қилмаяптими, ишқилиб? Нима бўлсаям узоқ йўл, толиқиб қолманг тагин.

— Э, йўқ, тузукман. Иш битса бўлди, — деди «котиб» яна калта-калта йўталиб. — Мана шу текширувлардан худо хоҳласа эсон-омон чиқиб олсак, яна дамимни олавераман-да...

— Унда заправкани нима қиламиз?

«Котиб» чўнтақларини кавлаштирди ва хуноби ошди. ...Қурумсоқ — деб қўйди у фикран, — раҳбар деган чўнтагига 100-150 сўм солиб юрмайсанми? Текин еб ўрганиб қолишганда, бу амалдорлар... У кийимидан бугун бор- йўғи беш сўмлик чиққанини ва уни ҳам мардларча нотариус опанинг столига ташлаганини эслади. «Асли ўзимда қанча пул қолди экан-а? ...Наҳотки командировка

харажатларини ҳам олиб қолмай ҳаммасини банкка топшириб юборган бўлсам?... Бу ёғи қовун бўлди-ю. Энди пул топишга тўғри келади. Оббо, яна кимнидир аврашим керакка ўхшайди. Бунақа ишларни энди йиғиштиришим лозим, лекин ноилож, ҳаммаси яхшилик учун бўлаяптику, худонинг ўзи кечирар...».

Худо берган истеъдод Омонуллани яна бир бор қўллаб юборди. Савол бериб жавоб кутаётган ва машинани физиллатиб пойтахтга олиб борадиган катта йўлга чиқа бошлаган Аҳаджон энди пулсиз қолган қаҳрамонимиз учун нишонга айланди.

– Аҳадбек.

– Лаббай, хўжайин.

– Сиз демак Омонулла Жўраевич билан яхши муносабатдасиз-а?

– Ҳа, дуруст, нимаиди?

– Менга бир фикр келди-да. Мана шу Оқбердиевнинг ўрнига сизнинг номзодингизни кўрсатиб юборсам, нима дедингиз?

Аҳаджон бирдан машинани йўл четига тўхтатди ва хурсанд бўлиб «хўжайин»га илтижо ва умид билан боқди.

– Рости биланми, Мирбадал Боқиевич? Бунинг иложи борми?

«Котиб» «ҳа» дегандек бошини ликиллатди.

– Ахир мен институтда ўқимаганман-ку.

– Ҳечқиси йўқ, – дея қўл силтади «хўжайин». – Оқбердиев ҳам ҳеч нарсани битирмаган. Сиртдан ўқийсиз. Лекин озгина хизмати бор-да.

– Бўлди, қанақа хизмат бўлса қилавераман. Буюринг, нима қилай?

– Ёнингизда пулингиз борми?

– Бору, лекин кам. Уйга кириб ўта қоламан.

– Омонулла Жўраевич олдига қуруқ бориб бўлмайди-да, ўзингиз тушунасиз-ку! Лекин ҳозир темирнинг айна қизиғи...

- Ҳа албатта, тушунарли. Уйга ҳайдаверай бўлмаса.
- Ҳай майли, бир йўла заправка ҳам қилиб олақолинг, – деди у хотиржам.

ТУЗОҚ

Улар «Тошкент» меҳмонхонасига жойлашгач, Аҳаджон ул-бул сотиб олиш учун бозорга кетди. Омонулла эса яна бирор «Подключ» уй қурадиган учраб қолар деган умидда «Ўрикзор» сари йўл олди. Чунки у «тафтиш» ишлардан чарчади. Энди кўнгил ёзиб «разведка» қилиб келади.

– К-кечирасиз, ока – деб қолди шу пайт юз тузилиши, кўзининг ўйнаб туришидан пихи қайрилмаган хўрозга ўхшаган бир йигит, – Сиз мабодо ҳорижга ишга гуруҳ тузаётган Шокир Курбоновичмасмисиз?

Омонулла бундай ҳолатда ҳеч қачон «Йўқ» дейишга одатланмагани, балки ўз тактикаси бўйича иш тутиб суҳбатдошининг мақсад ва муддаосини обдон ўрганар. Мабодо фойдали таклиф бўлса шундоқ «қармоғи»ни ташлаб кўя қоларди. Ҳозир ҳам шундай бўлди. «Демак, ҳорижга одамларни ишга юбориш ғояси. Ёмонмас. Кам ўрганилган янги соҳа. Иннайкейин «конкурент ташкилотлар» деярли йўқ ҳам. Иш қилса бўлади», – дея фикран хулоса қилди у.

– Ҳа, нимаиди? – деб сўради Омонулла атайин томоғини қириб теварак-атрофга «шпионлар» йўқмикан, дегандек олазарақ бўлиб.

– Эй бормисиз, ока? Эрталабдан буён сизни кутаяпманда, – деди учар йигит кўлини бериб.

– Менинг тўғримда сизга ким айтди?

– Шодиқул.

– Қайси Шодиқул? – дея гўё синовчан тикилди Омонулла.

– Ўтган йили Туркияга одам жўнатган экансизларку. Ҳалиги кўнғиз мўйлови бор, сариқ...

– Э, ҳалиги ўзиям туркларга ўхшаб кетадиганми?

Қани ўзи, келмадими?

— У Эмиратга одам олиб кетди. Менга «Шокир акага учрашинг. Кипрга 20 та одам керак. Москва орқали оформит қилсин, қолганини ўзи билади» деди. Мен ҳам ўртада, тирикчилик, ўзингиз тушунаси.

— Хўп яхши, — деди Омонулла босиқ, бир сигаретани олиб уни шошилмай тутатиб оларкан, яхшилаб, ҳузур қилиб йўталиб бўлиб бир четга чаксадек тупуриб ҳам кўйди. Чунки сигарета тутатиб олиш учун кетадиган бу ҳар сония салмоқли жараён. Бу вақтда улкан режалар тузса бўлади. У яшин тезлигида фикр юрита бошлади: «Бундан қандай наф кўрар эканман ўзи? Яна одамларни алдаб пулини оламанми ёки холис беминнат хизмат қилибми?»

— Хўш... Одамингиз борми ўзи? — деди «Шокир Қурбонovich» синовчан.

— Ҳа албатта-де! Мен 10 кишини топиб қўйганман, ҳар бири 1000\$ дан беришга тайёр. Сизни қидириб юрувдим.

— Демак Москва орқали денг.

— Ҳа-ҳа, Москвага билет олиб, Сизларни ўзим кузатиб қўяман, у ёғини ўзингиз биларкансизку.

— Ҳа, тўғри, — деди Омонулла яна ўйчан сигаретасини чуқур тортаркан. «Нима қилсам экан. Бор таваккал қилайинмикан? Хўп, Москвага бораман. У ёғичи?... Ўйлаб кўришим керак шекилли».

— Бўлмаса бундоқ қиламиз, дўстим, — деди «Шокир Қурбонovich» жиддий, Ҳайдаралининг елкасига худди эски қадрдон биродарлардай қўлини қўйиб. — Мен ҳозир сизга ўхшаган бир жўрамни кутаётгандим. У киши билан биз 15 кишини эртага Кореяга жўнатаяпмиз, сиз ҳали кечки пайт «Тошкент» меҳмонхонасининг ресторанига ўтиб боринг. Мен сизни 18⁰⁰ да бар рўпарасидаги ўринда кутаман. Қиттай-қиттай қилиб ишларимизни бир режалаштириб оламиз, нима дедингиз?

— Маъқул, ока. Мен унгача яна 1-2 та клиент қидириб кўраман.

— Ҳеч бўлмаса 15 та бўлсин, уринганга яраша.

— Хўп бўлади. Бу ёғини менга ўзингиз келиштириб

берсангиз бўлганида, ока.

– Хўп, қанча беришим керак бўлади?

– От билан туя бўлармиди. Эл қатори 10 фоизда, окажон.

– Эҳ-ҳа, намунча кўп?

– Ҳа энди миждоз топишнияма ўзи бўлмайди-ку!

– Ишқилиб бу ёғи ҳаммаси жўялими?

– Ҳа албатта, ока. Ҳаммасининг ҳужжатлари пухта тайёрланган, ишончли, гарантияси бор, ока.

– Бўлмаса ҳали келганингизда ҳамма ҳужжатларни ҳам ола келингчи, бир танишиб чиқаман.

– Хўп бўлади. Ҳалиги. пуллариничи?

– Ие, албаттада. Пулсиз мушук офтобга чиқармиди, товба... – деди Омонулла гўёки ҳайрон бўлиб.

– Иккитаси ҳали беришгани йўқ эди-да.

– Кимлар экан улар?

– Ҳа, бир эр-хотин, вилоятдан келишган. Улар уйимизни сотайликми, йўқми деб иккиланишиб туришганди-да.

– Ие, ҳали сиз менга пишмаган ишни тўғриламоқчи бўлаяпсизми? Бунақаси тўғри келмайди, окаси.

– Бўпти, мен ҳозир уларникига бориб, борини бор, йўғини йўқ қилиб келаман.

– Шодиқулнинг дўстлари бир сўзли, жиддий бўлишарди шекилли, – деди Омонулла пичинг қилиб.

– Бўлди, ока, ҳаммаси жойида бўлади. Мен сизга ҳали кечки пайтга 10 кишининг ҳужжати ва пулини «естъ» қиламан.

– Хўп, кўрамиз. Хуллас, сиз билан «Тошкент»да кўришамиз.

Омонулла меҳмонхонага қайтиб келди. Энди у қандай бўлмасин Аҳаджонни қайтариб жўнатиш режасини тузди ва Олимиддинга ҳам кўнғироқ қилиб қўйишга қарор қилди. Шу туфайли ётоғига кирди-да «котиб» кийимини ўз кийимига алмаштириб хонасидаги телефонга Бошқўрғоннинг АТСини улаб беришларини сўради.

Телефонни тезликда улаб беришди.

– Алло, АТСми? Қизлар, илтимос, мен Тошкентдан Омонулла Жўраевичман. Менга тезда Тошқўтондан «Аттестация марказ»ини улаб берсанглар.

– Марҳамат, гаплашинг, – деди телефонисткалардан бири.

– Алло, Олимиддин, мен Омонулла акангизман... Шунақа бўп қолди, мени тезда етиб келишимни буюришди. Бу ёғини ўзингиз яқунлаб, хулосани ёзиб қўйинг. Худо хоҳласа, ишларнинг ҳаммаси яхши. Сўраганларга «ҳаммаси яхши яқунланди» деб айтинг. Бемалол ишларини қилаверишсин... Ҳа айтмоқчи, ануви мактаб қурилишини бу ерда назоратга олиб қўйишди. У янги ўқув йилига очилиши керак экан. Очилиш маросимига катталарни ўзлари боришаркан. Фаоллар йиғилишини ўтказиб, тегишли ташкилотларнинг ҳаммасини жалб қилинг, хўпми. Асовиддин Оловиддиновичга ҳам шахсан тайинланг. Мана шу иш у кишига шахсан имтиҳон бўлади, тушунарлими. Қурилишнинг бориши тўғрисида ҳар 10 кунда ҳисобот тайёрлаб туринг. Менга бу тўғрида шахсан ахборот бериб турасиз... Яна бир гап. Анави Оқбердиевнинг ўрнига Аҳаджонни тайинланглар. Хўп, мен ҳозир мажлисга кириб кетяпман, вақтим зиқ. Кейин кўнғироқ қиламан. Болтавой ака, Мафтунахонларга менинг узримни айтиб қўйинг. Мен тез кунда бориб қоламан... Хўп, хайр.

Омонулла гўшагини қўйиши биланоқ эшик тақиллади. Остонада бир талай пакетларни кўтариб олган ҳолда Аҳаджон турарди. У қуюқ салом бериб нарсаларини бир четга қўйди. Улар ўзаро ҳол-аҳвол сўрашдилар. Аҳаджон аланглаб Мирбадал Боқиевични қидирди.

– Мирбадал акани ярим соат бурун жўнатиб юбордим.

– Ие, нега? – деди ажабланиб ҳайдовчи.

– Маззалари қочиб қолди. Касалхонадан ўзлари рухсатсиз чиқиб келган экан. Санитар машинада шифокорлар назоратида жўнатиб юбордим.

– Ёмон бўптику!.. Мен ҳам у кишига айтгандим ўзи, – деди шофер хавотир бўлиб.

– Шунинг учун сиз ҳам ҳозироқ жўнаб кетаверинг. Тўғри шифохонага боринг, хўпми?

– Хўп бўлади... Бўлмаса мен борай. Мана бу нарсаларни сизга...

– Ҳа, ҳаммасидан хабарим бор, – деди Омонулла жиддий, – Мирбадал Боқиевич сиз ҳақингизда менга айтдилар, Худо хоҳласа, Тошқўтонни ўзингиз бошқарасиз.

– Э яшанг, ака, омон бўлинг, илоҳим бир умр хизматингизда бўлай. Мана буни... – деди Аҳаджон ён чўнтагидан қоғозга ўроғлиқ «бир нарса»ни чиқариб. Олиб қўйинг, оз бўлсаям...

– Э қўйинг, кераги йўқ эди буни, – деди Омонулла ва беихтиёр қалтироқ қўли қурғурни узатиб юборганини ўзи ҳам сезмай қолди.

Аҳаджон хурсанд бўлиб чопиб чиқиб кетди. Омонулла яна бир савоб иш қилганидан ғурурланиб қўйди ва бир нима «яроқ» этиб ёдига тушиб, Аҳаджоннинг ортидан чопиб чиқди. Ҳайрият, у лифтни кутаётган экан.

– Аҳаджон, тўхтанг, мен ҳозир, – дея Омонулла хонасига кирди ва котибнинг уст-бошларини бир пакетга жойлаб, сумкасидан нотариус тасдиқлаган шартнома ҳужжатларидан ҳам бир нусха олди.

– Мана бу пакетни Мирбадал акага, бу ҳужжатларни бўлса, Олимиддинга беринг. У тегишли ташкилотларга бериб қўйсин. Мирбадал акага мендан салом айтинг, кейин «текширувлар худо хоҳласа яхши яқунланибди», – деб қўйинг, хавотир олишмасин, ҳаммаси ўз ўрнида ишларини давом эттираверишсин, хўпми.

– Хўп бўлади.

– Кейин айтингки, Тошқўтондаги мактаб янги ўқув йилига битиши керак. Бу сизга ҳам раис сифатида юқоридан топшириқ бўлади, тушундингизми?

– Тушундим, бажарамиз!

Хўп энди боринг, хайр.

Омонулла хонасига қайтиб кириб, чўнтагидан «янги раис» берган нарсани олди.

– Ҳайрият, командировка харажатларим чиқди — деди у мамнун ва пакетни ичидаги коньякни олиб очди-да беихтиёр бир рюмкасини томоғидан утказиб юборди. Энди яна бир оз тирикчиликка пул топса бўлгани. Худо хоҳласа, пул ўз оёғи билан келаман деб турибдию. «Тавба, одамлар шунақаям гўлмикан-а. «Лақ» этиб ишонди — қўйди-я...».

Омонулла ювиниб, тараниб, бир оз мизғиб кечки пайт башанг кийиниб, очилган коньякни олди-да, меҳмонхона ресторанидаги одатланган жойига бориб ўтирди. Таниш официант қизга эса егулик ва газак буюрди. Эллик грамм отиб олгач, ҳузур қилиб сигарета тутатди. Паға-паға тутунлар ортидан кириб келаётганларни бир-бир кузата бошлади. Шу зайл Олимиддинни эслади. «Яхши йигит экан, бечора. Масъулиятни жуда яхши ҳис қиларкан. Унинг келажаги порлоқ кадр, чунки унинг Омонулла Жўраевичдек «орқа»си бор» дея фикр қилди Омонулла кулиб. Икки марта қаторлаштириб ичилган коньяк ўз таъсирини ўтказаетган эди. Унинг кўз ўнгида содда ва меҳмондўст Болтабой ака намоён бўлди. «Эй шайтон, қаерга қочиб кетдинг? Етти пуштимдан қолган офтобамни нега олиб кетдинг?!» — дея нафрат билан қарагандай туюлди. «Ёлғончи. Мен бўлса сизга умид қилаётгандим» дегандай бўлди Мафтуна ҳам.

«Ҳа, ҳақиқатдан ҳам ўша офтобани бекор олиб келдим-да. Ишқилиб бошимга бало орттирмасам бўлгани эди», — деди у хаёлан Болтавой аканинг: «Бу офтобани тўрт марта ўғирлашган экан. Лекин ҳар сафар уни олиб кетганларнинг бошига кулфат тушгач, ўзлари уни қайтиб олиб келишган экан» деган сўзларини эслади.

– Оббо отахоней, жа опқочар экан-да, — деди Омонулла кулимсираб. Лекин юрагининг аллақасерига гашлик чўмган эди. «Худо хоҳласа, ўша офтобани мен уйимнинг тўрига қўйиб қўяман. Бу менга амалга оширган

энг катта ишимдан эсдалик бўлади. Бу офтоба мен учун 150 минг сўмга тушди. Лекин чолнинг ҳамма орзуниятларини амалга оширдим. Ўзимга қойил. Демак, мен ҳали кўп ишларга қодир эканман. «Зона»да ўйлаб қўйган режам ўз самарасини берди. Албатта бу ишлар очилади, мени кимлигимни ниҳоят билишади. Лекин энг муҳими, мен пораларни ўзлаштирмадим. Уларни халқ, жамият манфаатига сарфладим. Ҳаммаси қонуний, ҳаммаси ҳужжатли» дея ўй суриб ўтирган ҳам эдики.

— Ассалому-алайкум! Кутдириб қўймадимми, Шокир Курбонович, — дея ўта тавозе билан Ҳайдарали пайдо бўлди.

— Э йўқ, бемалол... — деди хаёли бўлинган Омонулла.

— Мана ҳужжатлар, мана пул. 9 киши бўлди.

— «Аввал таом, баъдаз калом» деганлар, — деди қаҳрамонимиз ва шошилмай, ўша таниш официант қизни чақирди. Официантка сал наридаги столда икки нотаниш йигит олдида буюртма олиш учун турарди. Лекин йигитлар ҳеч нима буюртма беришмади. Шу туфайли қиз лабини буриб, таниш мижози Омонулла томон кела бошлади. Лекин бу пайтда мижознинг хаёли ўша икки йигитда бўлиб қолди. Уларнинг буюртма бермай ўтиришгани шубҳали туюлди. «Демак, изидан тушишибди, оббо... Омонулла хаёлан ва навбатдаги сигаретани олиб йигитларга томон яна бир нигоҳ ташлади. Официант қиз «чирик» этказиб ёндиргич тутди.

— Хоним, ҳозир менга биров қўнғироқ қилиши керак эди, чақириб юборарсиз, хўпми? — деди Омонулла кўзлари билан сирли боқиб. Қиз уни тушунди.

— Хўп бўлади. Нима буюрадилар?

— Меҳмонга ул-бул, яна ассорти дегандек.

— Йўқ-йўқ, менинг қорним тўқ, чой бўлса ўтади.

— Кўкми, қора?

— Кўкида, — деди Омонулла кулиб ва билинар-билинемас йигитлар томон яна нигоҳини ташлаб қўйди. «Булар ким бўлди экан?, Ҳайдаралининг «думи»ми ё

Бошқўрғонликлар буюртмасими?... Эҳтиёт бўлишим керак. Ҳозирча ҳеч қандай ҳужжат, ҳеч қандай пулни кўлга олмаслигим керак. Ишқилиб официант қиз тушундимикан? Бир марта шундай ёрдам қилганида 50 доллар бериб қўйганим яхши бўлган экан. Орқа эшикдан чиқариб юборувди».

Қиз тоза рюмка, ассорти ва кўкчой олиб келди ва Омонулла томон маъноли қараб қўйди. Кўзларида «Қачон?» деган савол бор эди.

– Беш дақиқадан кейин бизга бир донадан кабоб ола келсангиз, майлими Ҳайдарали? – деб сўради Омонулла.

– Майли, – деб қўйди ҳамроҳи ҳам.

– Омонулла шошилмай коньякдан қуйди.

– Мен ичмайману, лекин...

– Мабодо шошилмаяпсизми?

– Ҳа, бир оз, – деди Ҳайдаралининг лаблари титраб.

– Бўлмаса бу ишлар бўйича бемалол бўлганингизда гаплашамиз.

– Уларни одамлардан ўзингиз олгансиз. Ҳозирча масъулият ўзингизда бўла турсин.

– Ҳужжатларчи?

– Мен бугун дам олмоқчиман, жуда чарчаганман.

– Унда нега?...

– Сиз билан яқинроқ танишиб олай, дедимда.

– Шокир Қурбонович, ахир...

– Мен Шокир Қурбонович эмасман, янглишаяпсиз, – деди. Омонулла дабдурустдан баландроқ овоз билан.

Шу маҳал официант қиз «Омонулла Жўраевич, сизни телефонга чақиришяпти, деб қолди».

– Мен ҳозир, бир дақиқа. Сиз бемалол еб-ичиб ўтира туринг, – деди Омонулла ва гўё телефон будкаси томон чопди. Икки йигит ҳам унинг ортидан шошилиб чиқишди-да йўлини тўсишди:

– Тўхтанг, Шокир Қурбонович, – деди йигитлардан бири.

– Мен ҳеч қанақа Шокир эмасман, менинг исмим Омонулла.

– Йўқ, сиз «Қодир – прорабсиз», – деди ортдан келган Ҳайдарали.

– Бу нима деганингиз?

– Биз жиноят-қидирув бўлиmidанмиз. Менинг исмим ҳақиқатдан ҳам Ҳайдарали. Капитан Ҳидиров. Биз сизга қидирув эълон қилгандик.

– Нима учун?

– Устингиздан ариза тушган. Мана сизнинг фото роботингиз, мана суратингиз ҳам. Саъдулла ҳожиникида ифторлик берилганида тасодифан видео тасвирга тушиб қолган экансиз. Суратингизни ўша ердан ажратиб олдик. Қолган гапларни маҳкамада гаплашамиз.

– Ҳа, ишчиларингиз ҳалиям ишлаб ётишибди. Сизни кўришса жуда хурсанд бўлишади, – деди ходимлардан бири ёнидан кишанни чиқариб.

Шу маҳал официант қиз келди.

– Кабоб тайёр бўлди, нима қилай?

– Икки кулча орасига солиб ўраб беринг, Омонулла Жўраевич акангиз уни камерада ейди, – деди Ҳайдарали.

– Сиз мени ҳорижга ноқонуний одам ёллашда айбламоқчимисиз?

– Йўқ асло. Бу билан сизнинг фирибгар эканлигингизга тўла ишонч ҳосил қилмоқчийдим.

– Ким фирибгар? Бу тухмат. Сиз орган одами бўла туриб мени ўзингиз билан жинойий тил бириктиришга даъват қилдингиз. Манавилар гувоҳ. Ҳали бу қилмишингизга жавоб берасиз.

– Қўлингизни узатинг, – деди ходим ва унинг бир томонини ўз қўлига ҳам маҳкамлаб олди – Қани, кетдик.

Қиз Омонуллага ачиниб қаради.

– Хавотир олма, ҳаммаси яхши бўлади. Адвокатимга кўнғироқ қилиб қўйсанг, илтимос.

* * *

Шундай қилиб Омонулла Саъдулла хожи ва бир пайтлар «Қодир-прораб» ёллаб олиб келган усталар билан юзлаштирилди.

– Оббо муттаҳамей. Худди ўзику! – деди Саъдулла хожи ҳеч иккиланмай – Раҳмат, сизларга.

– Хўш, Омонулла ака, бу кишини танийсизми?

– Ҳа, танийман. Қозоғистонга кетиб бир фалокатга учраган эдим. Кейин шу кишини қидириб «Ўрикзор»га боргандим. Сиз эса, мени чалғитдингиз.

– Э-ҳа, шунақами? Унда узр. Мени кечиринг... Энди бошқа бунақа қилмайман, – деди Ҳайдарали кесатиб. – Гапни чўзмай, тан олаверинг. Илгариям мана шундай ишларингиз учун қамалган экансиз.

Омонулла ўйланиб қолди. «Қўлга тушдим. Энди иложим йўқ. Яхшиси, тан олганим, қамалганим маъқул. Йўқса Тошқўтондаги ишлар ҳам очилиб қолиши мумкин. Бунинг устига Саъдулла ҳожига тўлашга пулим ҳам йўқ. Уни қаердан оламан? Энг маъқули «кечиб» қўя қолиш».

– Хўп. Сиз айтганингиздай бўла қолсин. Қоғозингизни беринг, имзолаб бераман.

– Менинг пулларимчи, уни қачон тўлайсиз? – деб сўради Ҳожи.

– Бунинг суд ҳал қилади, – деди ходим.

– Анави йигитларни нима қиламан?

– Уларнинг ҳақини, ҳужжатларини бериб, жўнатиб юборинг.

– Йўғе, нега энди? – деди Ҳожининг жаҳли чиқиб.

– Паспортни гаровга олиш қонун бўйича ман этилган, – деди ходим.

– Унда менинг пулларим нима бўлади?

– Мен сиздан ҳеч қандай пул олганим йўқ. Мен фақат сизга «келаман» деб ўз вақтида келолмаганим учун қонун олдида жавоб бераман, – деди Омонулла. – Қани ўша мен сиздан пул олганим тўғрисидаги ҳужжат?

Саъдулла Ҳожи каловланиб қолди.

– Бу киши тўғри айтаяпти. – деди ходим. – Бу йўл

билан пулингизни ололмайсиз. Яхшиси, аризангизни қайтиб олиб, ўзаро келишволинглар.

– Аризани олмасамчи?

– Унда судни кутасиз. Бу кишини илгари ҳам муқаддам судлангани ҳисобга олиниб, қамалиши, жарима солиниши, ёки умуман, амнистияга тушиши ҳам мумкин. Пулингизни қайтариш-қайтармаслик бу кишининг виждонларига ҳавола бўлади, холос.

– Сиз нега бу муттаҳамнинг тарафини олаяпсиз? Ёки аллақачон оғзингизни ёглаб бўлдимиз?

– Афсуски, бу коньягимни ичмади, кабобниям емади, – деди Омонулла ходим ўрнига. – Адвокатим келса у сиз билан шуғулланади. Анави йигитларни сиз ўз уйингизда ноқонуний гаровда ушлаб турганингиз жавоб берасиз ҳали! Одамларни ноқонуний эксплуатация қилишга сизга ким ҳуқуқ берди? Пулингиз кўп бўлса, ҳожи бўлсангиз ўзингизга. Лекин уларнинг фуқаролик ҳуқуқларини поймол қилишга, қул қилиб ишлатишга ҳеч қандай ҳаққингиз йўқ.

Саъдулла ҳожининг дами ичига тушиб кетди.

– Ҳожи ака, сиз борингда, яхшилаб ўйлаб кўринг. Биз сизнинг аризангиз бўйича айтган шубҳали одамни тутиб бердик. Энди бу ёғигаям қонун доирасида ишлаймиз. Лекин қонунлар сизга қарши бўлиб чиқаяпти. Бу киши кетиб қолгач, сиз анави одамларга жавоб бериб юборишингиз ёки ўзлари билан бошқатдан шартнома қилиб олишингиз керак эди.

Тарвузи қўлтигидан тушган Ҳожи ака уйига кетди. Омонуллани эса, камера томон олиб чиқиб кетишаркан гап қотди:

– Лекин одамларни ҳоригга ишга ёллаш тўғрисида илгари ҳечам ўйламаган эканман. Қизиқарли ғоянгиз учун раҳмат.

– Эҳ-ҳе, бу янгиликмас. Неча-неча одамлар фирибгарларга лаққа тушаяпти. Энг ёмони, улар чет элга борволиб, ҳужжатсиз, пулсиз қолишиб хор-зор бўлиб

юришибди.

— Мен ҳар ҳолда ёмон иш қилмадим. Баҳонада ишсиз юрган беш-олти йигит доимий ишли бўлди, ётоғи овқати жойида. Бу жиҳатдан жамиятга фойдам текканиниям ҳисобга олиб қўйинг, — деди Омонулла қулиб.

— Албатта, одамларнинг ўзи лақма. Нима деса суриштирмай-нетмай ишониб кетаверишади. Синалмаган одамнинг қўлига ўз сармояларини тутқазиб қўяверишади.

— Ҳайдарали, лекин сизга бир шахсий илтимосим бор эди.

— Қанақа илтимос?

— Нарсаларим, муҳим ҳужжатларим меҳмонхонада қолиб кетган эди.

— Ҳа-ҳа, майли соқчи билан бориб кела қоласизлар. Уларни рўйхат қилиб сақлаб қўйишади. Чиқиб кетаётингизда албатта бекаму-кўст қайтариб оласиз.

ҲАЛОВАТ

Бошқўрғонда ҳам, Тошқўтонда ҳам кутилмаган нохушликлар юз бера бошлади. Болтавой ака ота-бобосидан қолган муқаддас офтобасини йўқотиб, тўғрироғи, ўғирлатиб қўйгани учун бутун дунё кўзига қоронғу бўлиб кўринаётган бўлса, Бошқўтон ижроқўми ва котибиятидагиларга Марказқўмдан ҳеч қандай тафтишчи юборилмагани, қолаверса, Омонулла Жўраевич деган шахс у ерда умуман ишламаслиги маълум бўлиб қолиб, оёқлари куйган товукдай типирчилаб қолгандилар. Уни ушлатиб қонунга мувофиқ жазога торттирайлик, дейишса, ўзларининг орқалари очилиб кетиши мумкин. Чунки кўпчилик ўз амал курсисида қолишини ёки каттароқ лавозимни эгалашни мўлжаллаб маълум миқдордаги пора пуллари билан бир қаторда ўз нуқсонлари ҳақидаги ҳужжатларнинг нусхаларини ҳам фирибгарга тақдим қилишган эди-да. «Ким билади, у эҳтимол овозларимизни ҳам ёзиб олгандир. Ундай олғирнинг қўлидан ҳар нарсани куттиш мумкин» деган

хаёлга борди Мирбадал Боқиевич бошини чангаллаб ўтираркан.

Муовини Асовиддин Оловиддиновичнинг «Қачон менга биринчи котибликка буйруқ чиқарасизлар?» дея вилоят кўмитасига бир неча бор мурожаат қилганини эшитиб, ундан ҳафа бўлди. Олимиддин унинг кўзига тўнғиздай кўрина бошлади. «Қанчалар аҳмоқ эканмиз. Шармандаи шармисор бўлдик» деб қўйди у чуқур хўрсиниб. Ниҳоят, у ички ишлар бўлими бошлиғи ва туман прокурорини ҳузурига маслаҳатга чақирди.

— Нима қилайлик? Ушлаб келиб қамайликми? — деб жиддий сўради милиция подполковниги Суяркулов.

— Айтишга осон, — деди прокурор Норов. — У туманнинг ҳамма нуқсону-камчиликларидан хабардор. Мабодо биз унга қарши иш бошласак, у ҳужжатларни юқорига ошқор қилиб юборса, кейин чиндан ҳам ҳақиқий текшириш бўлиши мумкин.

— Бўлмаса гап бундай. Ундай одам бизнинг туманга келмади деб ҳисоблайлик. Ҳеч ким уни танимайди ва билмайди ҳам. У билан учрашиб, шу тўғрида сулҳ тузишимиз керак.

— Лекин Болтавой ака-чи, у жим турармикан?

— Оббо... Йўқ. Тўхтанг. Ахир биз унинг ҳамма аризаларини қаноатлантирдик-ку! Ҳатто мактаб ҳам қуриляпти. Чолнинг олдидан ўзим бир ўтиб қўяман, — деди котиб бир қарорга келиб.

— Омонуллани қандай топамиз? — деб сўради подполковник.

— Олимиддин уни топади. Топмаса уни ишдан бўшатаман. Ҳамма ишни шу расво қилди. Энди ўзи тинчитсин.

— Ҳайдовчингиз Аҳаджон билан ҳам сен-менга бориб қолибсиз деб эшитдик, — деб сўради Норов синовчан.

— Ҳа. Омонулла уни Оқбердиевнинг ўрнига тайинлаб кетган экан. Мен бўлса уни тушунмай. ...Ҳозир яхши. У раислигини қиляпти, — деди котиб мийиғида

кулиб.

– Демак уям ҳалигиндан узатгандир-да, – деди Норов ва кулиб юборди.

Ўртадаги жиддийлик самимийликка айланди.

– Оббо қизталоғ-ей, бизни тоза бошлаб кетдику-а, бу Омонулла дегани, – деди котиб қотиб-қотиб кулиб. – Мени жиннихонагаям ётқиздия, номард.

– Ўртоқ подполковник, тўғриси айтиверинг. Сиз ҳам узатмоқчи бўлдингизми? – деди Норов қисик кўзларини ўйнатиб.

– Э йўқ. Нималар деяпсиз?

– Ҳар ҳолда у бизниям довдиратди-да, тўғрими?

– Лекин мен узатмадим, ишонинглар, – деди котиб.

– Чунки сиз касаллик варағи очтириб олгандингизда, – деди Норов куларкан.

– Ҳа, лекин менинг ўрнимга Асовиддин ишни қойил қилибди. Унинг айтишича, кўз олдида Омонулла шахсан вилоят биринчи котибига кўнғироқ қилиб, менинг ўрнимга тайинлаганмиш.

Улар энди учовлон шарақлаб кулишди.

– Мана энди кулгуга мавзу топилиб қолди. Лекин бу гапларни ҳеч ким билмаслиги керак. Эшитган кулоққа ёмон. Айниқса оддий фуқаролар асло билмаслиги керак. Шунинг учун бугун барча тегишли мутасадди ходимларни тўплаб ёпиқ мажлис ўтказсак, нима дейсизлар?

– Маъқул, – деди прокурор.

– Фақат аттестация топширганларни чақириш керак, холос.

– Ҳа, уларнинг рўйхати Олимиддинда бор.

– Мирбадал Боқиевич, сиз аввало ҳаммаларини тафтиш яхши якунлангани билан табриклар, ўз ўринларида қолганликларини маълум қилиб қўясиз. Ҳар ҳолда кўнғиллари таскин топади, – деди Норов яхши маслаҳат бериб.

– Ҳа, фақат бир киши – Оқбердиев ўз вазифасидан

озод қилинганини билдириб, ўрнига тайинланган янги раис билан таништирасиз, — деди подполковник ҳам самимий жилмайиб.

— Бўлди, келишдик, — деди котиб хурсанд бўлиб.

— Кейин Аҳаджонни қандай қилиб раис бўлиб олганини кичик доирада ўзидан эшитар эканмиз-да, — деди Мирбадал Боқиевич. — Бу воқеани эшитсангизлар қотиб қоласизлар.

— Нима, жуда қизиқми?

— Омонулла қиёфасини менга ўхшатиб грим ҳам қилиб олган экан.

— Йўғе! — деб юборди Суярқулов таажжубланиб. — Уни шунақа ҳунари ҳам бор эканми?

— Ҳа, унинг жудаям устаси фаранг, ҳақиқий истеъдодли артист, ўткир билим соҳиби эканига тан бериш керак. Айниқса сиёсий адабиётларни сув қилиб ичиб юборганини айтмайсизми, — деди котиб қойил қолганини ошқора қилиб.

— Демак, у жамият учун жуда хавфли шахс. Чунки бу билим ва иқтидорини ўз манфаати йўлида сарфлайди — деди Норов.

— Истасаларинг ўша фирибгар билан боғлиқ яна бир қизиқ воқеани айтиб бераман.

— Эшитайлик, Мирбадал ака.

— Кеча қабулимга нотариус Наргизахон кирувди. Ўзим нима ташвишдаману нима дейди денглар.

— Хўш-хўш?...

— «Мирбадал Боқиевич, ўша кунги воқеа учун мени кечиринг. Бошқа такрорланмайди. Рухсат берсангиз, ишимизни давом эттираверсак. Одамлар қўшни туманга қатнаб қийналишяпти» дейди. Мен «Бемалол, ахир мен ҳеч қачон ҳеч нимани ман қилганим йўқ-ку! Нима учун кечирим сўраяпсиз, ҳайронман», дедим. Кейин бир пайт қарасам аёл йиғлаяпти. «Сиз ўша кунни менга ўшқириб берганингиздан бери ҳаловатим йўқ» деб қолди. Мен «Ҳой инсон, мен сизни биринчи марта кўриб турибман, боринг

ишингизни қилинг» деб уришиб бердим. Кейин билсак, Омонулла нотариусга «Мен Мирбадал Боқиевич бўламан» деб бориб, аллақандай ҳужжатларни тасдиқлатиб, қўл қўйиб чиқиб кетганмиш.

— Оббо муттаҳамей. Қанақа ҳужжатлар экан? Ахир бу ноқонуний-ку! — деди прокурор жиддий.

— Ҳа. Сизлардан илтимос, ўша ҳужжатларни аниқлаб, экспертиза қилиб, натижасини менга маълум қилсангизлар. Бирортамининг тушириб кетган бўлмасин, тағин.

— Ҳўп бўлади. Натижасини шу бугуноқ сизга маълум қиламиз, — деди Суяркулов.

* * *

Ўша куни ижрокўмда ёпиқ йиғилиш ҳам ўтказилди. Котиб аввало барчага туман бўйича зарбдор уч кунлик ҳашарини ҳамжиҳатлик ва кўтаринки руҳда ўтказилганлиги билан, қолаверса жойларда мутасадди ташкилотлар ўз зиммаларидаги масъулиятли вазифаларни оғишмай амалга оширганлари учун ўз минатдорчилигини билдирди:

— Демак биз истасак, юрагимизда ватанпарварлик туйғуси жўш уриб турса, нималарга қодир эканимизни намоен қила оларканмиз. Қанийди, туманимиздаги барча маҳаллаларни ҳам ўша Тошқўтондаги «Янги чек» маҳалласига ўхшата олсак. Менимча бу албатта, қўлимиздан келади ва бу ташаббусимизни яна давом эттирамиз, деган умиддаман. Энди тафтиш якунларига келадиган бўлсак, ҳаммаси яхши тугади. Худо хоҳласа, бирортамининг ҳам кўзимизга чўп тушмади. Ҳалиги, нима дейди, «Шолининг ичида курмагиям бўлади» деганларидек, фақат ўз масъул вазифасини суйистеъмол қилган Тошқўтон колхозининг собиқ раиси Оқбердиевгина ўз хизмат вазифасидан озод қилингани сизларга маълум. Унинг ўрнига Аҳаджон Шоазимов тайинланди. Марҳамат Аҳаджон, энди ғайрат билан ишланг, ишларингизга омад ёр бўлсин! Ўйлаймизки,

бизнинг юзимизни ерга қаратиб қўймайсиз.

Ўтирганлар ўрнидан туриб қуллуқ қилаётган биринчи котибнинг собиқ шофёри Аҳаджонни қарсак билан қутлашди.

— Мумкинми, ўртоқ котиб? Менда бир савол бор эди, — деб қолди кимдир қўл кўтариб.

— Марҳамат, ўртоқ Кўпайсинов.

— Бу, нима десам экан, Омонулла Жўраевич тўғрисида ҳар хил миш-миш гаплар юрибди. Шу гаплар тўғрими? — деб сўради у гўё «Нима, берган пулларим энди ҳавога учиб кетаверадими?» деган маънода.

— Фирт тухмат! — деди котиб чўрт кесиб, «Пуллингизга куймайсиз» дегандек. — Ҳалиги нима дейди: «Ҳақиқий дўст яхши кунда ҳам, ёмон кунда ҳам билинади» дейишади. Мени кечирасизлару, орамизда шундай амалпараст, мартаба учун ҳар нарсадан, керак бўлса, пора узатишдан ҳам қайтмайдиганлар ҳам бор эканки, улар режалари амалга ошмагани учун энди алам қилиб, ҳар хил беъмани гаплар тарқатиб юришибди. Мен уларнинг ким эканлигини албатта биламан, лекин ошкора қилмоқчи эмасман, тушунарлими?... Умуман амалпарастлик, бировнинг устидан ҳукмдорлик қилиш, кимгадир буйруқ берса уни бажаришини кўриб ҳузурланиш, кишини киши томонидан эксплуатация қилиш каби ноинсоний хусусиятлар — бу онгимиздаги феодалистик қолдиқлардир. Демак бундай инсонларнинг маънавий ва сиёсий онги ривожланмай қотиб қолган, содда қилиб айтганда, эси паст одамлардир, тушунарлими? Хўш, яна кимда савол бор?

Асовиддин Оловиддиновичнинг қулоқларигача қизариб кетди. Ўқ нишонга теккан эди.

— Тафтиш яқунлари бўйича бизга бирор қоғоз беришадими? — деб сўради дон маҳсулотлари комбинатининг директори.

— Нима қиласиз қоғозни? Тинчгина ишингизни қилаверинг. Биров сиздан қоғоз сўрамаётган бўлса... — дея сохта йўталиб қўйди котиб.

— Хўп, — деб қўйди директор «хайрият» дегандек олазарақ қараб.

Шундай қилиб йиғилиш якунланиб, барча аттестация топширганлар яна ўз амалларида қолганларидан мамнун бўлган ҳолда ҳотиржам тарқалдилар.

— Хўш, Олимиддин, «окагинангиз»ни топдингизми? — деб сўраб қолди котиб йиғилиш тарқаб бўлгач.

— Йўқ. Билишимча унинг иши судда эмиш.

— Нима?! Наҳотки?!...

— Йўқ-йўқ. Бошқа иш билан бўлса керак. У киши илгари ҳам ўтириб чиққан экан.

— Оббо баттол-ей... Ишқилиб, бу ердаги бўлган ишларни кўзғамасмикан-а?

— Ўз-ўзини очиб бермайдику!..

— Ҳа, тўғри. Лекин билиб бўлмайти-да. Қандай қилиб бўлсаям у билан боғланиб, аҳволини билиб қўйсак, ёмон бўлмасди.

— Бунинг бир йўли бор. Уям бўлса Болтавой ака. Ахир улар эски қадрдон-ку! Чол унинг уйиниям билса керак.

— Тўғри, бўлмаса ўша «бошоғриқ» чолнинг олдига бирга борамиз. Бир йўла мактаб қурилишининг аҳволини кўриб келамиз.

— Шартнома бўйича қурилиш ишлари жўяли кетаяпти. Лекин бизга тегишли бўлган баъзи шартлари бор-да.

— Қанақа шартлар экан?

— У ердаги матнда бўлғуси мактабнинг номи, директори ва боғбони ҳақида гап боради. Бу бандларни ўша пул тўлаган ҳомий киши қўштириб нотариус орқали тасдиқлатиб олган экан.

— Хабарим бор. Бунинг ҳаммаси ноқонуний, албатта. Чунки билишимча ўша «ҳомий»нинг ўрнига Омонулланинг ўзи имзо қўйиб юборган. «Ҳомий»ни албатта топиб, бу ҳақида унга хабардор қилишингиз керак. У нима деркин?

— Болтавой аканикига эртага эрталаб борамиз. Қурилиш ташкилоти раҳбари билан Аҳаджон ҳам ўша ерда бўлишсин.

– Бўпти, хўжайин, – деди Олимиддин чин итоатгўйлик билан.

Мирбадал Боқиевич бармоқларини иягига кўйиб «ҳай-ҳай, чатоқ бўптию» дегандек бошини тебратиб ўйланиб қолдида, сокин оҳангда «иқтидорли» бўлим бошлиғига юзланди:

– Олимиддин... Хуллас, гап бундай. Биз ҳар эҳтимолга қарши ҳар нарсага тайёр турмоғимиз керак. Омонулланинг изидан прокуратура тушиб, эҳтимол «Янги чек»даги ободончилик ишларимиз устидан «встречный» текшириб қолиши мумкин. Маҳаллаку бир нави, уни йўли топилади, лекин Болтавой аканинг уйини таъмирлашда фойдаланилган баъзи нарсаларнинг иси чиқиб қолиши мумкин.

– Қайсиларини демоқчисиз, хўжайин?

– Масалан, рангли ойналар – янги билим юртиники, ҳайкал ва картиналар – туман музейиники, саунадаги ванна билан унитаз – касалхонаники, гиламлар, янги сервислар – универмагники.

– Сизнинг гиламларингиз ҳам бор.

– Ҳа-ҳа, албатта. Хуллас уларни зудлик билан ўз эгаларига қайтармоқ керак. Қолгани хавfli эмас.

ҲУШ-НОҲУШ ХАБАРЛАР

Кўлини иягига тираб ўтирган «Хаёл сураётган киши» ҳайкалининг рўпарасига иягидаги соқолини баъзи-баъзида қашлаб-қашлаб Болтавой ака ҳам гўё унинг дардини тинглаётгандек ёхуд ўзиникини унга тўкиб солаётгандек, тек қотиб ўтирарди. Чолининг бундай эркалигимми ёки ўзига хос қилиғиданми норози бўлган Ҳури холанинг ниҳоят тоқати тоқ бўлди:

– Э, бўлди-да энди. Ўтираверасизми қоққан қозикдай?!

Мўйсафиднинг кўзлари қисилиб қошларидан бири хиёл кўтарилиб тушди. Бу билан «Э, хотин, тек ўтир, гапни бўлма!» дегандай бўлди. Кампир вайсай-вайсай ҳовли боғ томон ўтиб кетди. Ниҳоят Болтавой акага жон киргандай,

тилга ҳам кирди:

— ... Ана шунақа гаплар, тақсир. Муқаддас офтобамнинг йўқолгани ёмон бўлдида. Ҳойнахой уни анави филдирагинг тешилгур муттаҳам Омонулла олиб кетган бўлса керагов... Эҳ-ҳе, у туманимиздаги нечта амалдорни чув тушириб кетибдию. Айтишларича «амалинга қоласан» деб ҳаммасидан катта-катта пора олиб жилворганмиш. Эҳ, қанийди мен ўша раҳбарларнинг қўлига офтобамда ўзим сув қуйиб турганимда, ўша муттаҳамнинг «текширувига» таҳорат қилиб киришганида эди, эҳтимол бу ишлар бунақасига айланиб кетмасмиди... Лекин Омонуллага нима жин тегди, билмадим. Наҳотки у офтобамни ўғирлаб кетган бўлса...

Шу маҳал дарвоза тақиллаб Олимиддиннинг синиқ овози келди:

— Ҳов, отахон!! Уйда ким бор, хой?!

— Ҳов, — деди отахон ўрнидан оғир кўзгалиб. — Бўпти тақсир, узр-а. Мени биров чақираяпти. Ҳойнахой офтобамни қайтариб олиб келишган бўлишса ажабмас... Эҳ, манави хўжакўрсин кўргазмалар жа жонга тегишди-да. Лекин бу гапим сизга тегишли эмас, тақсир.

Янги дарвоза яна тақиллади. Мўйсафид томоғини оғир қириб қўйиб, бақирди:

— Мана кетаяпман!

У қўлларини белига тираб салмоқланиб бораркан, ўзича гўлдираб қўйди:

— ... Ё Омонулла келдимикан? Ҳе, филдирагинг тешилмай орқасига айлангир!...

Дастлаб Мирбадал Боқиевичнинг чучварасимон шляпаси ва тиржайган башараси кўринди. У ўзини ўта сертакаллуф тутарди.

— Ассалому-алайкум, отажон! Бардаммисиз? Бакуватмисиз? Қалайсиз, зерикмай, чарчамай?...

— Раҳмат, келинглар. Ишламай чарчамай юрибман. Зерикиш қаёқда. Анави ошнам билан ҳар куни гурунглашиб, дегандек...

– Манави ҳайкал билан-а? Оббо сиз-ей, қўймайсиз, отахон. Ҳайкал билан тил топишибсизки, сизга гап йўқ.

Улар сўрига ўтиришиб фотиҳа қилишди.

– Ҳой, Ҳури!

– Ҳувв!!

– Чиқ, меҳмонлар келди!

– Ҳеч овора бўлманглар, отахон. Биз беш дақиқага йўл-йўлакай кириб ўтгандик.

– Эҳ, офтобамни йўқолгани чатоқ бўлди-да. Қўлларингизга сув қуймоқчидим, – деди мўйсафид тиззасини норози шапиллатиб.

– Хуллас, отахон, бўлган ишлардан хабарингиз бор, – дея салмоқланиб гап бошлади Мирбадал Боқиевич.

– Ҳа. Сизларни ўша муттаҳам чув тушириб кетди, кўргуликда – деди чол бошини сарак-сарак қилиб.

– Йўқ-йўқ, отахон. У ҳақида эсламоқчиам эмасмиз. Биз бошқа масалада келувдик.

– Нима гап?

– Хуллас, отахон, бизни сизга айтадиган бир яхши, бир хунуқроқ хабаримиз бор, – деди Олимиддин ҳам дадилланиб. – Қайси биридан бошлайлик?

– Ёмонидан бошлай қолинглар.

– Ҳар ҳолда мана баҳонаи сабаб, сиз билан қадрдон бўлиб қолдик, – деди котиб салмоқланиб.

– Тўхтанг, сиз мабодо менинг офтобамда қўллингизни ювганмидингиз ўзи?

– Яна ўша гапми, отахон! – деди Олимиддин энсаси қотиб.

– Ҳа, албатта ювганман, – деди котиб қўлларини у ёқ-бу ёқ ағдариб кўрган бўлиб.

– Ҳаҳ, ҳайрият. Ҳар ҳолда покланган экансиз. Демак, сизга ишонса бўлади.

– Мен ҳам ювганман, – дея гапга аралашди уста Жўравой. – Ахир уйингизни уч кун таъмирладик, тузнамак бўлдик.

– Бўпти, гапни чўзмайлик. Муддаои-индалло шуки,

отахон, манави ўрнатилган жиҳозлар янги билим юртиники эди. Ўзингиз тушунасиз, улар ҳисобда туради.

– Ҳа, менинг бўйнимда. Мен моддий жавобгар шахсман-да, – деди устабоши хе-хелаб кулиб.

– Хўш-хўш? – дея қизиқсиниб қолди мўйсафид.

– Шунга агар сизга малол келмаса, олиб кетсак дегандик, – деди Олимиддин базўр.

Болтавой ака дабдурустан ўрнидан туриб кетиб шодликдан қичқириб юборди:

– Воҳ! Бормисизлар? Ахир бу хушxabарку! Олинглар, тез йўқотинглар, буларни! Менга ўз пахса деворимни очиб беринглар. Ватанимни, ўз ватанимни қайтиб беринглар! Уни отам қурган, ахир. Уни соғиндим. Шундай соғиндимки!...

Котиб устабошига «тез бошланглар!» дегандек маъноли имо қилди. Уста уни тушундими, санчиб ўрнидан турдида, кўча томон чопди. Кўчада юк машинасида бир гала қурувчилар гўё аскарлардек буйруқ кутиб ўтиришар, ҳужумга шай эдилар. Ишга киришиб кетдилар.

Каркасларга ўрнатилган рангли ойналар суғуриб олиниб, машинага авайлаб ортила бошланди. Кўз юмиб-очгунча деворлар яланғочланиб, яна асли гувала-пахса ҳолига қайтди. Мўйсафид деворни «воҳ-воҳ» дея энг мўътабар нарсасини топиб олгандек, қўли билан силаб пешонасига суртар, чолнинг тентакнома бу ҳаракатларидан раҳбарларнинг энсаси қотмоқда эди.

– Ҳаммасини олинглар! Манави ҳеч ким ўқимайдиган ёзувларниям, ит ҳам ҳуркадиган суратларниям, мол юрса сирғанадиган мармарлару сўлиган гулларниям! – дея хаяжон билан қичқирарди мўйсафид.

Усталар монтаж қилинган дераза-эшик, йўлакка ётқизилган мармар-плита шиору-картиналарни тез-тез бўшатиб, таший бошладилар. Болтавой ака ўзида йўқ хурсанд бўлиб, аллақандай қўшиқни беихтиёр хиргойи қилар, яна эски қадрдон ҳовли-жойи ўз аслига қайтаётганидан жуда ҳам шод эди. Бу маҳалда раҳбарлар

сухбатни насия қилиб «Ҳозир қайтамиз» дея мактаб қурилиши режалаштирилаётган томон кетишди.

Айни шу пайтда эса ялтироқ офтобани кўйнига қистириб олган Омонулла бир пайтлар Мирбадал Боқиевичнинг эсини чиқараётган ҳовли томондан ўгринча кириб келган ва бўлаётган демонтаж ишларини кўриб танг қолган эди. Унинг мақсади бошига ҳақиқатдан ҳам кулфат келтирган бу «хосиятсиз идиш»ни бир илож қилиб мўйсафид хонадонининг бирор четига яшириб қўйиш, Мафтуна уйдаи — йўқми, аниқ билиш, умуман «разведкачилик» эди.

... Деярли ҳамма нарса ташиб бўлиниб, фақат туман музейига қарашли буюмларгина қолганди. Мўйсафид қурувчиларни кузатиб кўчага чиқди. Ҳури хола ичкарида эди. «Айни пайти» деган фикр ўтди Омонулланинг хумқалласидан. У ҳайкалларнинг ичи бўшлиқ бўлишини яхши биларди. Ҳойнахой «Хаёл сурувчи киши»нинг ҳам ичи пўк, таги тешиқдир, — деди Омонулла ўзича ва аввало ҳайкалнинг тагини текшириб кўрмоқчи бўлди. Мабодо тешиқ бўлмаса ҳайкалнинг орқасига қўйиб кетаверишга қарор қилди. Лекин кутилганидек, баркашдек ўйиқ экан. У ерга офтоба тугул чилопчин ҳам сиғаркан. Қийин бўлмади. Ҳайкални оҳиста энкайтириб, деворга тиради-да офтобани жойлаб ура қочди. Бир нима тақирлаганидан кампир уйдан чиқди ва ҳамон қотиб турган ҳайкалга қарата гудраниб қўйди:

— А-а? Бирор нима дедингизми, айланай?... — деди чўзиб хўрсиниб Ҳури хола. — Дунёнинг ишлари шунақа эканда... Қизимизга маъқул бўлган йигит энди чиқиб қолди деб суюниб турсак, алдоқчи экан-а, қаранг. Тақдир насиб қилмаса қийинакан-да.

Ҳаммом ортига яширинган Омонулла бу гапларни эшитди, албатта. Эшитдию, чол-кампирнинг уни куёв қилишга умид қилганликларини билиб ич-ичидан севинди. «Демак, ҳаммаси яхши бўлади. Муҳими, офтобани олиб кетганимни ҳеч ким билмайди. Энди очиқ юз билан кириб келсам бўлаверади. Ҳайкалнинг олиб кетишларини кутаман.

Уни кўтаришганида тагидан ялт этиб офтоба чиқиб қолади. Мўйсафид албатта хурсанд бўлади. Шу маҳалда мен ҳам кириб бораман...» дея ширин хаёлларга берилди у.

* * *

Ўтган вақт ичида Омонулланинг суди бўлди. Адвокатининг саъй-ҳаракати туфайли Саъдулла ҳожига етказилган зиённи виждонан қоплаш, қонунга мувофиқ давлатга жарима тўлаш эвазига у бутунлай озод қилинди. Ҳовли-жойини ва машинасини сотишга тўғри келди. Ҳамма ишларни обдон тинчитгач, у «зона»дош дўсти Собитниқига – Тошқўтонга меҳмонга келди. Дўсти ҳам қутилиб келган, энди бирор ишнинг этагини тутиш пайида экан. Ундан тумандаги ва қишлоқдаги ижтимоий-иқтисодий-сиёсий аҳвол ҳақидаги маълумотга эга бўлди. Яъни амалдорлар, раҳбарлар, текширувдан кейинги уларнинг руҳий аҳвали ва мавқеи, ўзгаришлар, янги мактаб қурилиши ҳақида сўраб-суриштирди. Икки дўст яримтани майдалаб тоза яйрашди. Ҳамма гап уларнинг камерада ўтириб тузган режалари амалга ошгани ва яхши самара берганида эди. Лекин дўсти Омонулланинг ҳамма «ишлаб топган» пулини мактаб қурилишига топширгани, ҳовли-жойи ва машинасини сотиб қуруқ таёқдек ўзи сўққабош сўппайиб қолганини билиб, ҳам тан берди, ҳам ачинди:

– Оббо, фидоийей, ишинг расвоку. Энди нима қилмоқчисан? – деб сўради Собит.

– «Бош омон бўлса дўппи топилади» деган гап бор.

– Ҳой дўппибош, хумкалла. Ахир ёшинг бир жойга бориб қолди-ку! – деди Собит чин дилдан куюниб. Сўнгра бир қарорга келгандек унинг елкасига кўлини кўйиб деди: – Бўпти, битта уйимни бўшатиб бераман. Келиб яшайверасан. Бирга иш қиламиз. Бирор бевага уйланиб ҳам оласан. Ҳечам ташвиш қилма. Бўлар иш бўпти. Қилган ишингдан ҳеч қачон пушаймон бўлма. Лекин бу ишинг билан нималарга қодир эканингни намойиш қила олибсан, қойил!

– Раҳмат, дўстим! Бу ерда мени яна озгина

режалаштирган ишларим бор. Унгача сеникида яшаб тураман-да.

— Бемалол. Ўз уйингдек кўравер. Ишқилиб режаларинг мукамалми? Мен ҳам билиб қўйсам ёмон бўлмасди.

Шундан сўнг Омонулла сумкасидан ялтираб турган офтоба идишини олиб қўйди-да, у ҳақида гапириб берди.

— Эҳ-ҳе, ҳамма гап бу ёқда, де. Ҳақиқатдан ҳам бу идиш ҳосиятли, шекилли. Болтавой тоға тўғри айтган экан-да. Буни зудлик билан эгасига қайтариб олиб боришинг керак. Бўлмаса ишларинг яна орқага кетаверади. Хоҳласанг, мен элтиб бераман.

— Йўқ. Унда мен ўғирлаганим очилиб қолади. Ўзим бир илож қилиб уйига ташлаб келмоқчиман.

— Тўғри қиласан, оғайни. Бўлмаса шунча қилган хайрли ишларинг йўққа чиқиши мумкин. Бир адашибсан, энди бу хатоликни бошқа такрорламаслигинг керак.

Шундай қилиб Омонулла Болтавой аканикига йўл олган эди, ўшанда.

* * *

Туман котиби бошчилигидаги гуруҳ янги мактаб қурилишининг бориши ва тайёргарлик ишлари билан танишиб қайтишди. Бу пайтда янги раис Аҳаджон Шоазимов ҳам уларга қушилган, Болтавой ака хонадонига вақтинча қўйилган нарсаларнинг қайси бирини олиш мумкин бўлса, ҳаммаси суғуриб олинган, ҳатто янги дарвозанинг ўрнига эски «ғийқиллаб» очиладиган тахта эшик ҳам ўрнатиб бўлинган эди. Болтавой ака бу ишларни ҳайрат билан кузатар, уйининг аввалги ҳолатига қайтганидан беҳад хурсанд эди.

— Сиз ҳақиқатдан ҳам ҳалол экансиз! — деди мўйсафид Мирбадал Боқиевичнинг қўлини сиқиб. — Менга ўз ватанимни қайтиб бердингиз. Раҳмат, ўғлим!

— Энди хушxabарниям эшитарсиз — деди Олимиддин.

– Э, албатта-да.

– Сизнинг янги мактаб қуриб беришларини сўраб ёзган аризангиз ниҳоят ижобат бўлди. Бир саҳоватпеша инсон бу ишга ўзининг катта маблағини ажратди. Ана қаранг, ишларни бошлаб юбордик.

– Эҳ-ҳе, рости биланми? Бу ўша Омонулланинг иши бўлса керакда-а?

– Йўқ. У муттаҳам ҳозир қўлга олинган, устидан суд жараёни бормоқда, – деди Мирбадал Боқиевич. – У гирт фирибгар экан.

– Нима фирибгар?! Ахир у қўлини...

Олимиддин тезлик билан сумкасини очди-да ундан аллақандай қоғозларни чиқариб мўйсафидга кўрсатди:

– Отахон, сизни тушундим, – деди Олимиддин гапни қисқа қилмоқ ниятда. – Сиз ҳамма нарсани ўша офтобангизга боғлайвераркансиз. Омонулла аканинг мактаб қурилишига ҳеч қандай алоқаси йўқ. Мана, ҳужжатларни кўринг, нотариусдан ўтган. Бир юз эллик минг сўм пул маблағи Барноев О.Ж. исмли саҳоватпеша инсон номидан тушган. Лекин шартноманинг «Кўшимча шартлар» қисмида сизга тегишли бўлган учта банд киритилган экан. Шуни сизга етказиб қўйишни лозим топдик.

– Қанақа шарт экан?

– Биринчидан, мактабни туманнинг бошқа тузукроқ жойига эмас, айнан мана шу манзилга қуриш кўрсатилган. Бу банд бажарилаяпти ва ёзган арзингизга ҳам мувофиқ келади. Иккинчидан, унга сизнинг қизингиз Мафтуна Болтаевани директор, сизни бўлса, боғбон этиб тайинлаш талаб этилган.

– Э бўлди. Бу ўшанинг иши, – деди Болтавой ака.

– Кимни айтаяпсиз?

– Муқаддас офтобамни-да.

– Уф-ф, яна ўша эски идишингизни тиқиштираяпсизми? – деди Мирбадал Боқиевич энсаси қотиб. – Илтимос отахон, жиддий ишларга шу алмисоқдан қолган идишни бошқа тиқиштирмайлик.

Шу пайт бир юк машинаси қелиб тўхтади ва ундан бир неча ишчилар тушиб келишди.

— Бизни музейдан юборишди. Олиб кетадиган нарсалар бор эмиш. — деди улардан бири.

— Ҳа-ҳа, юра қолинглар, марҳамат — деди мўйсафид уларни уйига бошлаб.

Раҳбарлар ҳам унинг ортидан эргашишди. Девор ортида гапларни тинглаб, пойлаб ўтирган Омонулла кўча эшиги олдида пайдо бўлди. Унинг кўнгли хотиржам эди. Ишчилар «Ҳаёл сурувчи киши»ни даст кўтардилар. Унинг орқасидан ялтироқ офтоба даранглаб тушди. Болтавой аканинг қувончдан кўзлари порлаб кетади. Чопиб бориб уни қўлига олди. Ўпиб, пешонасига суртади.

— Эҳ, ҳайрият топилди! Уни Омонулла олиб кетмаган экан. Қаранглар, манави индамас тақсир писмайиб, яшириб ўтирган экан.

Ишчилар ҳайрон бўлиб тўхташди-да, яна ҳайкални ерга қўйишди.

— Тавба, — деди мўйсафид ҳайкалга қараб. — Худди тагини хўл қилиб қўйган кап-катта болага ўхшайсиз-а! Туринге, боринг, таҳорат қилиб келинг!

Шу пайт ҳамма гапларни эшик тирқишидан кузатиб билиб турган Омонулла жилмайиб кириб келади.

— Ассалому-алайкум, биродари азизлар! Мана, мени озод қилишди. Одамлардан олган ҳамма нарсани қайтардим. Энди худо хоҳласа, ҳеч кимни алдамайман! Ҳалол, пок яшашга аҳд қилдим!

Мирбадал Боқиевич аввалига бошқалар қатори ҳайратланиб қолди ва тезда ўзини қўлга олди:

— Ҳақиқатдан ҳам озод бўлдингизми ёки қочиб юрибсизми? Буни қандай исботлайсиз?

Омонулла ён киссасидан бир қоғозни чиқаради. Бу суднинг қарори эди ва ундан керакли жойини ўқиб эшиттиради:

— Суд қарор қилади: Биринчи. Айбдор Барноевдан жабрланувчи фуқаро Соқиев Саъдулланинг кўрган зиёни

ундириб берилсин. Иккинчи. Барноев О.Ж.га нисбатан «Амнистия» тўғрисидаги фармон бандлари қўлланилиб, тегишли миқдордаги жарима ундириш билан чекланилсин.

– Нима, ҳали Барноев О.Ж. сизми? – деб сўради Олимиддиннинг оғзи очилиб.

– Ҳа-ҳа, билмасмидингиз? Мен ўша Барноев Омонулла Жўраевичманда.

Мирбадал Боқиевичнинг ранг-рўйи оқариб, эси оғай деб сўрига ўтириб қолди. Болтавой ака шошиб бориб пақирдан бир оз сув олиб офтобага қуйди-да, келиб котибнинг юзига пурқади. У бир оз ўзига келгандай бўлди.

– Оббо ғилдираги тешилган йигитей. Шундай қилиб кутилиб келдим, денг, – деди мўйсафид хурсанд, – Қани гапингиз рост бўлса, мана шу офтобамнинг сувидан бир қўлларини ювиб олсинлар-чи.

Омонулла бажонидил қўлини юва бошлайди. Ичкарида янги келган азиз меҳмонга кўзи тушиб қолган Ҳури хола: «Ҳаҳ, ҳайрият, оҳим худога етди» деган очиқ чеҳра билан сочиқ кўтариб чиқди:

– Келинг меҳмон, яхши келдингизми?

– Ҳа, раҳмат хола. Сизни ўша угра ошингизни соғиндим-да.

– Бўпти. Ҳозир уннаб юбораман, – деди кампир ва ошхона томон шоша кетди.

– Ҳалиги, туманимиз раҳбарларидан жиндай-миндай пора олганмишсиз, деб эшитдим. Шу гаплар ростми, ўғлим? – дея томдан тараша тушгандек, соддадиллик билан сўраб қолди мўйсафид Омонулладан.

– Ҳа, рост. Лекин улар пора эмас, улар Бошқўрғон халқининг пешона тери эди. Мен ана шу ноқонуний ўзлаштирилган пулларни йиғиб, ўз эгасига қайтаришга ҳаракат қилдим, холос.

– Тўғри. Ҳеч ким даво қилмагач, у пулларни мактаб қурилиши учун ўртада йиғилган эҳсон деб атай қоламиз, – деди Олимиддин.

– Бу қилмишингиз учун ишингизни тегишли ташкилотга ошираман! – деди Мирбадал Боқиевич аламидан

оқариб.

— Бемалол. Менда туманингизнинг барча нуқсон ва камчиликларидан нусхалар турибди. Диктофонга ёзилган ленталар ҳам бор. Уларни ишончли жойга яшириб қўйганман. Ана энди ҳақиқий текшириш бўлади. Менда далилий ашёлар, фактлар етарли.

— Н-нима?! — деб юборди раҳбарлар бирданига.

Котибнинг оқарган ранги-рўйи энди бўзара бошлади. Лаблари титраб, қовоқлари асабий учди. Бу муттаҳам билан баҳслашиш бефойда эканини англаб ета бошладилар. Лекин қўй оғзидан чўп олмагандай туюладиган Олимиддин бирдан тутаб кетди. Унинг муштлари тугилди.

— Эй, сен ифлосни ҳали!...

— Айтиб кўяй, — деди Омонулла хотиржам жилмайиб.

— Менга қарши мабодо фитна уюштириб, мактаб қурилишини пайсалга соладиган бўлсанглар, орқангларни очиб ташлаганим бўлсин!

Мирбадал Боқиевич Олимиддиннинг елкасига «Ўзингизни босинг» дегандай қўлини маъноли қўйди. Аҳаджон эса «Ие-ие» деб турар, уста- боши эса «Э-э, узр, тушунмовчилик бўлди-да», дер эди.

— Ахир бизлар шерик эдик шекилли, Олимиддин, — деб қўйди Омонулла кесатиб.

Олимиддиннинг юзи «дувв» қизариб кетди. У ўзини босиб ололмаганига «аттанг» қилаётгандек кўринарди.

— Ие, узр, устоз... Сал қизишиброқ кетдим-да.

— Ҳечқиси йўқ. Мушт тушурганингизда ҳам хафа бўлмасдим.

— Кечиринг, Омонулла Жўраевич, ўйлаб кўрсам биз ҳам шерик эканмиз. — деди котиб ҳам зўрама-зўраки кулиб.

— Э ана! — деб юборди мўйсафид — Ҳаммаси равшан бўлди-қолди. Баҳслашишга энди ҳожат қолмади. Хоҳлайсизларми-йўқми энди баҳамжиҳат бўлиб ишлайверасизлар.

— Отахон тўғри айтаяптилар, — деди Аҳаджон.

— Ҳа-ҳа, келинг дўстим, бир қучоқлашиб кўришайлик, — деди котиб ва Омонуллага ихтиёрий-

мажбурий кучогини очди.

Иккалалари кучоқлашиб кўришдилар. Шу пайтда ишдан қайтган Мафтуна кириб келди. У яна «эски тос-эски ҳаммом»га айланган ҳовлиларини, яна эски таниш башараларнинг кучоқлашиб кўришаётганию отасининг кўлидаги муқаддас офтобанинг қуёш нурида ярақлаётганини кўриб, ҳеч нарсани тушунмай бир дақиқа анграйиб қолганди.

— Э кел қизим. Офтобамиз топилди. Шунга ҳаммамиз хурсандмиз. Ма, унга сув қуй! Меҳмонлар қўлларини бир ҳалоллаб олишсинчи, қани.

Меҳмонлар баралла кулиб юборишди. Бу орада Ҳури хола сўрига янги кўрпачалар солди.

— Қани марҳамат, қўлларингни ювиб ўтиринглар, ҳозир угра ошим ҳам тайёр бўлади, — деди кампир ошхона томон яна шошиб — Ҳой, Мафтуна, нима қип турибсан?

Мафтуна нима гап эканлигини ҳали англаб улгурмаган бўлсада, меҳмонлар яна бежиз келишмаганини тушунган ҳолда улар билан сўрашиб, отасининг кўлидан офтобани олди.

— Вой-бў, ялтираб янгидай бўлиб қолибдими? — деди қиз ҳаяжон билан офтобанинг бежирим ҳошияларидан кўзини узолмай.

— Ҳа, индамас тақсир тагига босиб тозалаб ўтирган эканларда, — деди чол кулиб.

Ҳаммалари шарақлаб кулиб юборишди. Ўрталаридаги нохушлик гўё осмонга учиб кетгандай, ўрнини самимийлик қоплади. Улар хазил-мутойиба ва иззат икром билан яна давра кура бошладилар.

— Ҳа қочқоқ, яна текширувга келдингизми? — деб сўради Мафтуна шаҳло кўзларини ювишга кўлини узатаётган Омонуллага тикиб.

— Йўқ, бутунлай, — деди Омонулла дабдурустан нигоҳини қиздан ололмай. — Мактаб қурилишида ишламоқчиман.

— Шу ерда-я?

— Ҳа, — деди Омонулла кўлини яна узатиб

— Нима учун? — деб сўради Мафтуна қизиқсиниб

яна сув қуяркан.

– Худо хоҳласа, хўп десангиз, сизга уйланиб, шу ерда бир умр яшамоқчиман, – деди дабдурустдан Омонулла.

Мафтуна бу гапдан уялиб кетди. Лекин ноқулай ҳолатдан шаддотлик билан чиқиб кетишга уриниб кўрди.

– Ов, иштаҳангиз яхшику, барно йигит.

– Тўғри, фамилиям Барноев.

– Вой! – деб юборди қиз ҳаяжон билан – Сиз ҳалиги, анави шартномадаги?...

– Ҳа. Бу ўша киши, – деди Олимиддин тасдиқлаб.

Оғзи очилган Мафтуна яна бўлиб-бўлиб ўйчан сув қуя бошлади.

– Ҳой, Омонулла ака, бўлдида энди. Қўлни аслида уч марта чайилади дейилган холос, – деди Олимиддин қулиб.

– Мен учун бу қонун амал қилмайди.

Ўртада самимий кулги кўтарилди. Ниҳоят Мафтунанинг ҳадеб узатилаётган қўлга сув қуявириши жонига тегди:

– Бўлди-да энди...

– Савоб қилсангиз охиригача қилинг-да, – деди Омонулла яна қўлини сувга узатиб.

– Мана бўлмаса, – деди Мафтуна ва меҳмоннинг бошидан сувни паққос ағдариб, ўзи қочиб кетди.

Омонулла ҳам қиз томон бир-икки қадам ташлаган бўлди. Лекин меҳмонларнинг олдида ноқулай эканини ҳис қилиб ўзини аранг босди. «Кўлимга тушарсан ҳали» деди у хаёлан сочиқ билан юз-кўзини артаркан.

– Ана энди ҳақиқатдан ҳам покландингиз, ўғлим. Қўл ювиш тугул чўмилиб ҳам олдингиз. Яна бир таҳорат бўлса ҳам ёмон бўлмасди, – деди отахон .

...Меҳмонлар кулги, ҳазил-мутойиба билан гўштсиз, лекин ҳушхўр, серқатиқ ва серқалампир угра ошини терлаб-пишиб, хўриллатиб ичишарди. Чунки тўйнинг ошигача ҳали жиндай-миндай вақт бор эди-да.

Тошкент, 2004-2008 йиллар

МУНДАРИЖА

ФИЛДИРАГИ ТЕШИЛГАН ЙИГИТ.....	3
САРОСИМА.....	25
ҚИШЛОҚДАГИ МЎЪЖИЗА.....	34
АСОВИДДИН.....	43
НОЗИК ТАШРИФ.....	57
БЕҲИ ШОҲИ.....	79
КАШАХЎРЛАР.....	89
НАТАРИУС БИЛАН “ОЛИШУВ”.....	113
ТУЗОҚ.....	125
ҲАЛОВАТ.....	136
ХУШ-НОҲУШ ХАБАРЛАР.....	143

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

ПОКЛАНГАН ФИРИБГАР

Адабий-бадиий нашр

Муҳаррир:	М. Султонов
Мусаҳҳиҳ:	И. Қўзиёв
Тех. муҳаррир:	Ш. Ҳошимов
Дизайнер:	А. Курамшин
Оператор:	К. Назирова

17.12.2008 йил босишга руҳсат этилди 30-08 рақамли шартнома. Шартли б.т.: 10,00. Қоғоз бичими: 60x84^{1/16} Офсет усули. Times Uz гарнитураси. Кегель 11. Адади 2000 нусха. Буюртма № 230. Баҳоси келишилган нархда.

«Lider Press» нашриёти. 100052,
Тошкент шаҳри, Оққўрғон кўчаси 2-уй

Ўзбекистон кўзи оғизлар жамияти тасарруфидаги
«Дизайн-принт» МЧЖ УИЧК босмахонаси.
700100. Тошкент шаҳри, Бобур кўчаси 22-уй.